

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ:
ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ**

*Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції
(8 листопада 2019 року,
Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ)*

Частина 1

Дніпро
2019

УДК 343.985
О-60

*Рекомендовано до друку кафедрою
оперативно-розшукової діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
(протокол від 1 листопада 2019 р. № 7)*

О-60 Оперативно-розшукова діяльність Національної поліції: проблеми теорії та практики: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 8 листоп. 2019 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2019. Ч. 1. 120 с.

ISBN 978-617-7665-37-2

Збірник містить матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, в якій взяли участь науковці, викладачі та здобувачі вищих навчальних закладів та наукових установ України, а також фахівці-практики правоохоронних органів. Тематика публікацій охоплює актуальні проблеми оперативно-розшукової діяльності.

Матеріали конференції можуть бути використані в науково-дослідній роботі та освітньому процесі спеціалізованих ВНЗ, а також у законотворчості та правоохоронній діяльності.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

канд. юрид. наук, засл. юрист України **А.Є. Фоменко** (*голова*); докт. юрид. наук., проф., засл. юрист України **Л.Р. Наливайко** (*заст. голови*); докт. юрид. наук, доц. **О.В. Кириченко** (*заст. голови*); докт. юрид. наук, доц. **В.В. Дараган**; докт. юрид. наук **С.В. Пеньков**; докт. філос. наук, доц. **О.В. Марченко**; канд. юрид. наук **С.М. Балабан**; канд. юрид. наук, доц. **А.В. Самотуга**.

ISBN 978-617-7665-37-2

© Автори, 2019
© ДДУВС, 2019

Кузнєцов М.В.
начальник Департаменту
оперативно-технічних заходів
Національної поліції України

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ СУПРОВОДЖЕННЯ РОЗКРИТТЯ ТЯЖКИХ ТА ОСОБЛИВО ТЯЖКИХ ЗЛОЧИНІВ ПІДРОЗДІЛАМИ ОПЕРАТИВНО-ТЕХНІЧНИХ ЗАХОДІВ

На даний час одним із головних інструментів під час розкриття тяжких і особливо тяжких злочинів залишається аналіз інформації про зв'язок (трафіків і моніторингів).

Департаментом оперативно-технічних заходів, підрозділами на місцях та іншими службами щодалі більше використовується та вдосконалюється робота з опрацювання інформації, одержаної в операторів мобільного (рухомого) зв'язку.

Водночас така діяльність має низку проблемних питань. Зокрема, керівники оперативних служб ознайомлені з можливістю оперативного отримання трафіків та моніторингів, особливо з метою розкриття резонансних злочинів. Проте залишається невирішеною проблема отримання відповідних ухвал за невідкладністю від слідчих суддів про надання тимчасового доступу до такої інформації.

Для забезпечення аналітичної діяльності на недостатньому рівні в регіонах проводиться робота з відповідного опрацювання інформації про зв'язки осіб, які становлять оперативний інтерес (з телефонних книжок, баз даних таксі, готелів, пунктів пропуску тощо).

Все більше актуальності набуває в аналітичній роботі інформація, отримана із систем відеоспостереження. Необхідним є володіння інформацією на місцях про всі встановлені відеокамери та відповідно належне відпрацювання місць вчинення злочинів. Дуже перспективним в аналітичній роботі є поєднання інформації з відповідних моніторингів та відеокамер безпосередньо з місць вчинення злочинів та з маршруту пересування злочинців.

Наступне, на чому хочу особливо акцентувати увагу, – це участь усіх служб ГУНП в інформаційному та аналітичному супроводженні розкриття резонансних злочинів.

У Департаменті з метою запровадження в практику напрацювань із узагальнення матеріалів з розкриття тяжких та особливо тяжких злочинів підготовлено зразок інформаційно-аналітичної довідки (меморандуму) (далі – довідка), а також підписано відповідне доручення Національної поліції України від 25 вересня 2018 року № 287/02/18-2018 щодо запровадження встановленого зразка зазначеної довідки в службу

діяльність підрозділів Національної поліції України.

Метою упровадження такої довідки є належний збір та узагальнення матеріалів щодо кожного нерозкритого на території обслуговування умисного вбивства, вчиненого в умовах неочевидності, з використанням зброї, групових розбійних нападів, грабежів, у тому числі вчинених злочинними угрупованнями, викрадень людини та інших тяжких, особливо тяжких злочинів, які викликали суспільний резонанс.

Довідка, зокрема, відображає інформацію про факт звернення та обставини події, потерпілу особу, огляд місця події та вилучені речі й предмети, результати застосування службово-розшукового собаки, орієнтування особового складу органів та підрозділів Національної поліції України, громадськості (за необхідності), відпрацювання території, прилеглої до місця злочину, у межах територіальної одиниці (вулиця, село, район міста тощо), призначені та проведені в кримінальному провадженні судові експертизи та їх висновки, відпрацювання камер відеоспостереження, відпрацювання автотранспорту, проведення радіотехнічних оглядів, проведення обшуків, відпрацювання зв'язків потерпілої особи, відпрацювання специфічних категорій населення (раніше судимі, гвалтівники, учасники бойових дій, психічно хворі тощо) та їх зв'язків, висунення версій та їх окреме відпрацювання (за напрямками), інформацію про осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, та її відпрацювання, обрані запобіжні заходи.

Також до довідки додається опис матеріалів, зазначених у ній (для зручності ознайомлення аркуші довідки нумеруються та в описі проставляються зазначені вище проведені заходи).

Інформаційно-аналітичне супроводження розкриття тяжких та особливо тяжких злочинів підрозділами оперативно-технічних заходів прямо пов'язана з результативністю та ефективністю такої діяльності.

Послідовність етапів здійснення інформаційно-аналітичної діяльності:

I. ЕТАП ЗБІР ДОКУМЕНТІВ ТА ФАКТІВ

Збір потрібних відомостей згідно з поставленою метою з максимально можливого спектра джерел різноманітними методами.

II. ЕТАП ЗБІР ІНФОРМАЦІЇ

Збір інформації згідно з поставленою метою з максимально можливого спектра джерел різноманітними методами.

ІІІ. ЕТАП ТЛУМАЧЕННЯ ФАКТІВ (або власне аналітичний етап)

Це процес власне аналізу, глибинного вивчення та семантичної обробки фактів з метою «витиснути» з них все, що вони можуть дати.

Факт несе в собі більше інформаційне навантаження, якщо його розглядати у сукупності з іншими фактами.

Етап включає:

- оцінку
- порівняння;
- співставлення;
- класифікацію;
- систематизацію
- тощо.

ІV. ЕТАП ПОБУДОВА РОБОЧИХ ГІПОТЕЗ

Робочі гіпотези зазвичай пов'язані з конкретними питаннями, відповідаючи на які можна перевірити самі гіпотези. Побудова гіпотез завжди притаманна будь-якій дослідницькій роботі. На початку дослідження аналітик виходить з припущення, які фактори відіграють важливу роль, а які не мають безпосереднього відношення до проблеми. Гіпотезами керуються і при зборі фактів, і при їх тлумаченні, і при формулюванні висновків. Є кілька видів гіпотез:

Описова гіпотеза – припущення про притаманні досліджуваному об'єкту властивості. Це відповідь на питання: що представляє собою об'єкт або які властивості він має.

Пояснювальна гіпотеза – припущення про причини виникнення об'єкту досліджень, чому відбулася подія, які причини появи даного предмету.

Прогнозна гіпотеза – припущення про майбутнє об'єкту досліджень, що він буде представляти собою за деякий час, які властивості йому будуть притаманні, як він поведе себе в різних умовах.

V. ЕТАП ФОРМУВАННЯ ВИСНОВКІВ

Наводяться докази, підтверджуються або спростовуються попередні гіпотези, даються рекомендації та прогнози.

VI. ЕТАП ВИКЛАДЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ (ДОКУМЕНТУВАННЯ)

Фіксація у встановленому порядку результатів дослідження, тобто написання кінцевого аналітичного документу.

Послідовність етапів алгоритму не є жорсткою, етапи можуть переміщуватися. Висунення нової гіпотези може спричинити додатковий збір документів та фактів, а нові факти можуть підштовхнути до висунення нових гіпотез. Таким чином, робота, яка проводиться на кожному з етапів, вважається попередньою, оскільки можуть бути внесені суттєві зміни в залежності від отриманих нових даних.

Огурченко В.Г.
кандидат юридичних наук,
начальник Головного управління
Національної поліції
в Дніпропетровській області

ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕНІ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ ЗЛОЧИННИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

В Україні транснаціональна злочинність, мабуть вперше у світовій практиці, довела свою здатність не просто створювати загрозу національній безпеці, але реалізовувати цю загрозу у практичній площині: змінювати кордони, окупувати за допомогою військової сили значні території, претендувати на роль політичного лідерства та вимагати визнання як повноцінних суб'єктів міжнародного права [1]. З погляду на сучасні умови розвитку організованої злочинної діяльності та аналізуючи матеріали практики, на наш погляд, організовану злочинну діяльність можна охарактеризувати як особливий вид кримінального промислу, здійснюваний

організованими злочинними формуваннями, що мають відповідні поставленим злочинним цілям структуру, внутрішню організацію, управління і зовнішні зв'язки (у тому числі і корупційні), і реалізований шляхом планування і скоєння різних видів злочинів, як загальнокримінальної, так і економічної спрямованості.

У сучасних умовах сьогодення ефективним засобом протидії злочинності транснаціонального характеру, її організованим формам, протиправній діяльності, здійснюваній у формі промислу, залишається оперативно-розшукова діяльність, спрямована на забезпечення дотримання закріплених Конституцією України прав та свобод людини і громадянина [2].

Проблемам використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі були присвячені роботи таких вчених, як К.В. Антонова, С.В. Албула, Л.І. Аркуши, В.Д. Берназа, В.О. Біляєва, В.О. Глушкова, Г.О. Душейка, О.В. Кириченко, І.П. Козаченка, О.Є. Користіна, Є.Д. Лук'янчикова, І.І. Мусієнка, В.А. Некрасова, Д.Й. Никифорчука, Д.О. Ноздріна, Ю.Ю. Орлова, В.Л. Ортинського, М.А. Погорецького, О.О. Подобного, М.Б. Саакяна, Є.Д. Скулиша, В.В. Тіщенко, В.В. Шендрика, С.А. Шейфера, О.В. Кондратюка та ін.

Застосування оперативно-розшукових заходів з метою виявлення ознак злочину й осіб, що його вчинили, є однією з основних функцій органів Національної поліції України. Дану функцію виконують лише ті органи, які мають у своєму складі підрозділи, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність (далі – ОРД). Отримана оперативна інформація повинна бути реалізована, використана відповідно до завдань ОРД.

Ст. 10 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [3] вказує, що матеріали ОРД використовуються як приводи й підстави для порушення кримінального провадження або проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій і для одержання фактичних даних, які можуть служити доказами кримінального провадження. Діяльність оперативних підрозділів з безпосереднього виявлення ознак злочину починається з одержання інформації про протиправне поведіння або подію. Зміст такої інформації після перевірки може дати підстави, що свідчать про наявність ознак злочину, що готувався або вже вчинений. Інформація може надходити в якій-небудь формі, але вона повинна містити сукупність відомостей про кримінальне діяння й умови його вчинення.

Відповідно до частини 2 статті 99 КПК України [4] матеріали ОРД, зібрані оперативними підрозділами з дотриманням вимог закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», за умови їх відповідності вимогам цієї статті можуть використовуватися у кримінальному провадженні як докази. Недотримання зазначених вимог на підставі ч. 1 ст. 88 КПК України є підставою для визнання доказу недопустимим й, відповідно, це призводить до неможливості його використання при прийнятті процесуальних рішень. На нього також не може посилатись суд при ухваленні судового рішення.

Тому дотримання процесуальних норм, що регламентують порядок одержання та фіксування даних при здійсненні оперативної розробки, компетенцію осіб, уповноважених на прийняття рішень щодо її проведення, має важливе значення для досягнення мети кримінального судочинства [1].

В теорії ОРД під документуванням розуміють: процес пізнання, тобто збору (виявлення), вивчення (перевірки), оцінки і фіксації в документах фактичних даних про обставини скоєного злочину; діяльність, що забезпечує використання отриманих оперативним шляхом даних (матеріалів) у кримінальному судочинстві [5, с.421-422]. Тобто, під документуванням злочинних дій розроблюваних розуміється виявлення оперативно-розшуковим шляхом (переважно негласним) фактичних даних, які свідчать про причетність їх до готування або вчинення злочину, і забезпечення можливості використання цих даних для запобігання злочину і застосування до винних заходів, передбачених законом.

Слід зазначити, що матеріали, отримані в результаті оперативно-розшукової діяльності, використовуються оперативними підрозділами з метою запобігання злочинам, їх припинення та в інтересах кримінального судочинства, що безумовно стосується діяльності членів транснаціональних злочинних організацій. Реалізація матеріалів оперативної розробки здійснюється шляхом комплексної системи дій, що забезпечують ефективне використання результатів проведених заходів. В залежності від характеру відомостей, що відображають протиправну діяльність, осіб, які розробляються за оперативно-розшуковими справами оперативні підрозділи вживають заходів, які мають забезпечити відмову особи від злочинних намірів і дій та їх припинення у випадках здійснення замаху на злочин [6].

Відповідно до ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» оперативний підрозділ у разі виявлення ознак злочину зобов'язаний невідкладно спрямувати зібрані матеріали до відповідного органу досудового розслідування для початку та здійснення досудового розслідування. Законом допускається можливість продовжити проведення ОРЗ, якщо їх припинення може негативно вплинути на результати майбутнього кримінального провадження. На практиці виникають розповсюджені випадки, особливо під час документування та розслідування злочинів у сфері службової діяльності, коли матеріали ОРД використовуються як приводи і підстави для відкриття кримінального провадження і виникає необхідність проведення негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД), водночас оперативно-розшукові заходи є активними з технічного боку. Згідно з вимогами відомчих нормативно-правових актів, які регламентують проведення ОРД, після відкриття кримінального провадження проведення оперативно-розшукових заходів (далі ОРЗ) припиняється. Усі фактичні дані, отримані за допомогою оперативно-технічних заходів, які є активними з технічного боку, з моменту внесення інформації в ЄРДР є незаконними та підлягають знищенню

незалежно від їх змісту, хоча заходи дозволені ухвалою судді Апеляційного суду в межах визначених строків. Слідчий, ухвалюючи рішення про проведення в межах кримінального провадження НСРД, дублює роботу оперативника з організації та проведення ОРЗ, що займає час та нерідко призводить до втрати процесуально значущої доказової інформації, що негативно впливає на швидке, повне, всебічне та об'єктивне розслідування кримінального правопорушення. Тому, на наш погляд, доречною є пропозиція О.В. Кондратюка щодо спрощення зазначеного моменту «переоформлення» ОРЗ в НСРД [7].

Новим законодавством не передбачена можливість проведення оперативно-розшукової діяльності з моменту початку кримінального провадження. Нормативно-правові вимоги, якими передбачаються завдання та обов'язки оперативних підрозділів під час здійснення ОРД, у підсумку визначають особливості використання отриманих під час оперативної розробки матеріалів. Зі змісту статті 1 та статті 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» випливає, що такими завданнями є: 1) виявлення та фіксація (документування) фактичних даних про протиправну діяльність або, якщо більш стисло, виявлення злочинів; 2) документування фактичних даних про протиправну діяльність з метою припинення правопорушень.

Як виявлення, так і припинення злочинів здійснюється в інтересах кримінального судочинства. Відповідно, основними обов'язками оперативних підрозділів є: 1) оперативно-розшукове запобігання злочинам, що нормативно розкривається як обов'язок оперативних підрозділів здійснювати попередження, своєчасне припинення злочинів, викриття їх причин і умов, та профілактику правопорушень; 2) виконання письмових доручень слідчого, вказівок прокурора, ухвал слідчого судді, суду про проведення оперативно-розшукових заходів у кримінальному провадженні.

1. Жаровська Г.П. Транснаціональна злочинність як реальна загроза національній безпеці України

URL: https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=10&ca%25AC.pdf&usg=AOvVaw1drnsiQTfnZGu_B-rUPf9q

2. Використання у кримінальному провадженні як доказів матеріалів, отриманих оперативними підрозділами у здійсненні ОРД URL: http://khar.gp.gov.ua/ua/intervu_ta_komentari?_m=publications&_t=rec&id=148562

3. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: станом на 03.08.2017, підстава 2136-19 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

5. Теория оперативно-розыскной деятельности: Учеб. / Под ред. К.К. Горяинова, В.С. Овчинского, Г.К. Синилова. Москва: ИНФРА-М, 2006. 832с.

6. Біляєв В.О. Тактична модель реалізації матеріалів оперативно-розшукової діяльності підрозділами карного розшуку в умовах набуття чинності новим Кримінальним процесуальним кодексом України. Наше право. 2013. № 11. С. 104-109 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nashp_2013_11_20.

7. Кондратюк О.В. Щодо можливості автономного набуття активними оперативно-розшуковими заходами статусу негласних (розшукових) дій у межах кримінального провадження URL: http://journal.lvduvs.edu.ua/visnyky/nvsy/03_2015/15kovmkr.pdf

Канцідайло О.О.
начальник Головного управління
Національної поліції
в Закарпатській області

СПЕЦІАЛІЗОВАНЕ ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ У ПРАКТИЦІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ефективній оперативно-розшуковій протидії злочинам сприяє використання спеціалізованого програмного забезпечення для вилучення та дослідження інформації з мобільних пристроїв Elcomsoft Mobile Forensic Bundle та Belkasoft Evidence Center.

Пакет Elcomsoft Mobile Forensic Bundle включає в себе всі необхідні програми для вилучення і перегляду даних з пристроїв під управлінням Apple iOS, Windows Phone 8.x / 10 і BlackBerry 10. До складу пакету включені найбільш функціональні редакції кожного інструменту. Для багатьох продуктів доступні версії як для комп'ютерів під управлінням Windows, так і для пристроїв під управлінням Mac OS.

До складу набору входять найбільш сучасні редакції кожного інструменту. Наприклад, продукт Elcomsoft Phone Breaker поставляється в редакції Forensic, що надає можливість вилучення резервних копій пристроїв під управлінням iOS з «хмарного» сховища iCloud без використання логіна і пароля.

Можливості Mobile Forensic Kit.

Набір Elcomsoft Mobile Forensic Bundle містить всі випущені компанією «Елкомсофт» інструменти для мобільної криміналістики, і пропонує ряд унікальних можливостей по вилученню та аналізу даних з мобільних пристроїв і хмарних сервісів.

Фізичний аналіз пристроїв iOS.

Низькорівневе вилучення максимальної кількості даних методом фізичного аналізу для пристроїв з jailbreak. Підтримуються пристрої виробництва компанії Apple, для яких доступний jailbreak (від iPhone 5s до iPhone X включно).

Логічне вилучення даних із заблокованих пристроїв.

Для пристроїв без jailbreak доступний режим логічного аналізу. Витяг і розшифровка резервних копій, доступ до фотографій, журналів crash logs і даним додатків - в тому числі для заблокованих пристроїв (з використанням записів lockdown).

Витяг даних із хмари iCloud.

Витяг резервних копій, журналу дзвінків, повідомлень, збережених паролів, календарів, контактів, фотографій і файлів з хмарного сервісу iCloud

з паролем від Apple ID або без нього.

Відновлення паролів до зашифрованих резервних копій iTunes.

До складу набору входить потужний інструмент для відновлення невідомих паролів до резервних копій пристроїв під управлінням iOS. Підтримується апаратне прискорення на графічних чіпах AMD і NVIDIA, а можливість використання витягнутих з комп'ютера користувача паролів дозволяє створювати словники для цільових атак.

Підтримка Windows Phone, Windows 10 Mobile і BlackBerry 10.

Витяг і розшифровка даних з локальних або «хмарних» резервних копій мобільних платформ Microsoft і BlackBerry.

Зручний перегляд інформації.

У комплект входить компактний і швидкий в освоєнні інструмент для перегляду інформації, отриманої за допомогою інших інструментів з набору.

Аналіз даних, зібраних Google.

Google збирає максимум інформації про своїх користувачів. До складу набору входить потужний і швидкий інструмент для вилучення всієї доступної інформації з Google Account. Деталізація місця розташування користувача на заданий проміжок часу, листування в Gmail, контакти, історія пошукових запитів і переглянутих веб-сайтів, фотографії, паролі Chrome і багато іншого.

Програмне забезпечення **Belkasoft Evidence Center** полегшує отримання, пошук, аналіз, зберігання та передачу цифрових доказів, що знаходяться всередині комп'ютерів і мобільних пристроїв. Програма швидко витягне цифрові докази з різних джерел шляхом аналізу жорстких дисків, образів, хмарних додатків, вмісту робочої пам'яті, резервних копій iOS, BlackBerry і Android, UFED, JTAG і chip-off дампов. Evidence Center автоматично проаналізує джерело даних і представить найбільш значні докази для огляду, докладного вивчення або включення в звіт.

Ключові особливості Belkasoft Evidence Center:

- дозволяє виявити більше 1000 типів артефактів, включаючи більше 200 мобільних додатків, всі основні формати документів, браузері, поштові клієнти, десятки графічних і відео форматів, програми обміну миттєвими повідомленнями, соціальні мережі, системні файли, файли реєстру, додатки для обміну файлами тощо.

- вилучає дані з усіх основних операційних систем, як комп'ютерних, так і мобільних: Windows, Linux, macOS, iOS, Android, Windows Phone, BlackBerry.

Департаментом оперативно-технічних заходів Національної поліції України вже проведена закупівля спеціалізованого програмного забезпечення для вилучення та дослідження інформації з мобільних пристроїв Elcomsoft Mobile Forensic Bundle та Belkasoft Evidence Center та спеціалістами підрозділу вже проводить апробація зазначеного програмного забезпечення.

Кириченко О.В.

доктор юридичних наук, доцент
завідувач кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

Злочини проти громадської безпеки, до яких належать злочини терористичної спрямованості, злочини, які пов'язані зі створенням банд, злочинних організацій та незаконних воєнізованих або збройних формувань, злочини, які пов'язані з незаконним обігом вогнепальної зброї, бойових припасів та вибухових речовин, є найбільш небезпечними злочинними діяннями, що створюють загрозу життю і здоров'ю людей, власності, нормальній діяльності підприємств, установ та організацій тощо. За останні роки ці злочини набули значного поширення.

Аналіз практики діяльності підрозділів кримінальної поліції щодо оперативно-розшукової протидії цим злочинам та наукові дослідження з цієї проблематики дають нам підстави стверджувати про те, що основними проблемами оперативно-розшукової протидії злочинам проти громадської безпеки є: недосконалість нормативно-правового регулювання протидії злочинності; неефективність організації запобіжної діяльності Національної поліції України; недостатній рівень організації інформаційно-аналітичного забезпечення запобіжної діяльності підрозділів кримінальної поліції; відсутність чітких критеріїв оцінки діяльності оперативних підрозділів кримінальної поліції; недосконалість нормативно-правових актів, що спрямовані на протидію цим злочинам; неефективність організації діяльності підрозділів кримінальної поліції щодо виявлення злочинів проти громадської безпеки та осіб, які їх вчинили; недостатній рівень протидії кримінальною поліцією злочинам проти громадської безпеки, що в свою чергу сприяє повторному вчиненню з боку цих осіб нових суспільно небезпечних діянь (злочинів); неефективність використання тактичних прийомів щодо виявлення та запобігання окремим видам злочинів проти громадської безпеки, а також встановлення осіб, що їх вчинили.

На ефективність оперативно-розшукової протидії злочинам проти громадської безпеки впливають такі чинники: специфіка здійснення оперативно-розшукової протидії та характер впливу на злочинність; сутність такої діяльності та її значення для покращення криміногенної обстановки; форми і методи оперативно-розшукової протидії, напрями їх удосконалення;

правова регламентація здійснення оперативно-розшукової протидії; тенденції розвитку цього виду діяльності; ефективність роботи суб'єктів оперативно-розшукової діяльності щодо протидії злочинам.

Враховуючи зазначене, пропонуємо наступні шляхи удосконалення діяльності підрозділів кримінальної поліції щодо протидії злочинам проти громадської безпеки.

1. Удосконалення механізму правового регулювання протидії злочинам проти громадської безпеки.

Підвищення ефективності діяльності органів і підрозділів Національної поліції, стан захисту прав і свобод громадян, громадська безпека повністю залежать від рівня законодавчого забезпечення.

Для вдосконалення механізму правового регулювання протидії злочинам проти громадської безпеки, на наш погляд, слід прийняти закони України «Про засади протидії злочинності» та «Про зброю», а також Концепцію реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень, комплексні програми (на національному або регіональному рівнях) протидії злочинам терористичної спрямованості; злочинам, що пов'язані зі створенням банд, злочинних організацій та незаконних воєнізованих або збройних формувань; злочинам, що пов'язані з незаконним обігом вогнепальної зброї, бойових припасів або вибухових речовин; нормативно-правові акти Національної поліції України, які б регламентували діяльність кримінальної поліції в цілому та окремих її оперативних підрозділів щодо профілактики злочинів.

Крім того, вважаємо за необхідне: 1) здійснити запровадження у Кримінальному процесуальному кодексі України [1] та в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» [2] єдиної термінології; 2) передбачити в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» [2]: визначення терміна «оперативно-розшуковий захід» та «пошуковий захід», а також надати вичерпний перелік пошукових та оперативно-розшукових заходів, розкрити їх сутність; можливість здійснення оперативно-розшукової діяльності за наявності достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про осіб, які вчинили злочин; підставу для закриття оперативно-розшукової справи як запобігання злочинам.

2. Удосконалення діяльності підрозділів кримінальної поліції щодо оперативно-розшукової протидії злочинам проти громадської безпеки.

Ефективність протидії злочинам проти громадської безпеки залежить насамперед від ефективної діяльності підрозділів кримінальної поліції. І тому основою ефективності діяльності цих підрозділів є забезпечення ефективного виконання покладених на них завдань за цим напрямом діяльності. В основу критеріїв оцінки діяльності підрозділів кримінальної поліції щодо протидії цим злочинам необхідно покласти наступні кількісні та якісні показники: кількість зареєстрованих злочинів проти громадської безпеки та стан

правопорядку на території обслуговування; думку громадськості щодо роботи оперативних підрозділів; кількість виявлених оперативними підрозділами осіб, від яких у зв'язку з їх злочинною діяльністю в минулому, антигромадським способом життя або поведінкою можна очікувати вчинення злочинів проти громадської безпеки, та стан профілактичної роботи з ними; кількість фактів попередження оперативними підрозділами злочинів проти громадської безпеки відносно осіб, які мали намір вчинити ці злочини; кількість злочинів проти громадської безпеки, припинених працівниками оперативних підрозділів на стадії готування чи замаху; кількість виявлених оперативними підрозділами осіб, що вчинили злочини проти громадської безпеки «по гарячих слідах», та злочинів минулих років; кількість виявлених латентних злочинів проти громадської безпеки; кількість виявлених організованих груп чи злочинних організацій та осіб, що діяли в їх складі; кількість виявлених злочинів, пов'язаних із незаконними поводженням зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, та виявлених осіб, що вчинили ці злочини; кількість розшуканих оперативними підрозділами осіб, які ухилялися від органів досудового слідства, слідчого судді, суду та відбування покарання за злочини проти громадської безпеки, і насамперед тих, що вчинили злочини у складі організованих груп чи злочинних організацій, а також слід враховувати кількісний та якісний склад організованих злочинних об'єднань (кількість членів, ступінь їх організованості, характер їх діяльності), тривалість їх існування, наявність економічного підґрунтя, вплив на криміногенну, економічну, політичну ситуацію в регіоні, державі, наявність міжнародних кримінальних зв'язків.

3. Удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення оперативно-розшукової протидії злочинам проти громадської безпеки кримінальною поліцією.

Для вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення оперативно-розшукової протидії злочинам проти громадської безпеки необхідно залучати до аналітичної роботи колишніх працівників оперативних підрозділів із числа пенсіонерів, які за своїми професійними та іншими якостями могли б здійснювати аналіз стану злочинності на території обслуговування підрозділами кримінальної поліції, визначати тенденції поширення цих видів злочинів і чинники, що впливають на їх існування, та пропонувати можливі шляхи оперативно-розшукової протидії злочинам, а також здійснювати відбір осіб з числа діючих працівників оперативних підрозділів для здійснення функцій аналітичного пошуку та забезпечувати їх підготовку; створити для підрозділів кримінальної поліції інформаційні підсистеми «Тероризм» і «Кримінальний вибух»; здійснити заходи щодо поліпшення інформаційних технологій, систем та інформаційно-аналітичних моделей, що застосовуються в системі обробки інформації і прийняття рішень; прийняти нормативно-правовий акт Національної поліції України щодо правового регулювання інформаційно-аналітичного забезпечення

оперативно-розшукової діяльності, який би регулював порядок збору, обробки, зберігання, аналізу та використання оперативно-розшукової та іншої інформації, яка необхідна для здійснення оперативно-розшукової діяльності, відображав би загальні єдині положення і вимоги до створення та використання інформаційних систем Національної поліції України.

4. Удосконалення роботи з негласними штатними та позаштатними працівниками оперативних підрозділів під час протидії злочинам проти громадської безпеки.

Для вдосконалення роботи з негласними штатними та позаштатними працівниками оперативних підрозділів під час протидії злочинам проти громадської безпеки вважаємо за необхідне: на законодавчому рівні визначити конфіденційне співробітництво в Україні; визначити механізм звільнення від кримінальної відповідальності та покарання осіб, які сприяли викриттю організованих груп чи злочинних організацій.

5. Удосконалення оперативно-розшукового забезпечення кримінальною поліцією кримінального провадження за злочинами проти громадської безпеки.

До основних напрямів підвищення ефективності оперативно-розшукового забезпечення кримінальною поліцією кримінального провадження за злочинами проти громадської безпеки слід віднести вдосконалення роботи слідчих та оперативних підрозділів за фактами вчинення цих злочинів: створення в кожній області України постійної слідчо-оперативної групи з постійним складом зі співробітників різних правоохоронних органів, що спеціалізувалася б на розслідуванні злочинів терористичного характеру; відобразити в Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні [3] питання взаємодії органів досудового слідства та оперативних підрозділів під час документування фактів щодо утворення банд, злочинних організацій і незаконних воєнізованих або збройних формувань, а також взаємодії під час протидії незаконному обігу вогнепальної зброї, бойових припасів або вибухових речовин.

Розв'язання зазначених проблем є одним із найважливіших напрямів у підвищенні ефективності оперативно-розшукової протидії злочинам проти громадської безпеки кримінальною поліцією.

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 // Голос України. 2012. № 90–91 (із змінами та доповненнями).

2. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 22. Ст. 303 (із змінами та доповненнями).

3. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, затверджена наказом МВС України від 07.07.2017 № 575.

Дараган В.В.

доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри
кримінального процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ У СФЕРІ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Критична ситуація з корупцією, що склалася в країні у цілому та у сфері державних закупівель, зокрема, останнім часом стала об'єктом активних дій з боку державних інституцій, громадських організацій та привертає увагу широких верств громадськості й окремих фахівців. Вказана ситуація формувалася протягом тривалого часу, й необхідність змін в цій сфері декларується вже протягом тривалого часу як на рівні окремих державних структур, так і на міжнародному рівні [1, с. 77].

Аналіз національного законодавства, публікацій наукових досліджень і результатів правозастосовної діяльності правоохоронних органів України свідчить про те, що непрозорість та неефективність механізмів контролю за процесом здійснення державних закупівель призводить до використання корупційних схем для розкрадання бюджетних коштів, легалізації та привласнення їх недоброчесними посадовцями і, як наслідок, до «тінізації» національної економіки [2, с. 222].

У науковій літературі безпекові питання здійснення закупівель за державні кошти розглядаються переважно крізь призму економічної безпеки. До основних критеріїв економічної безпеки у сфері державних закупівель відносять: здатність ринку державних закупівель безперебійно функціонувати і повністю забезпечувати національні інтереси; можливість протидії негативним явищам і правопорушенням у сфері державних закупівель; можливість так «налаштувати» сферу державних закупівель, щоб створювалися умови для нормального функціонування соціально-економічної системи країни в цілому; наявність ефективної системи контролю за розвитком відносин у сфері державних закупівель з боку державних суб'єктів забезпечення економічної безпеки [3, с. 12].

Через корупційні схеми у сфері державних закупівель, згідно з дослідженнями експертів, економіка України втрачає від 20 до 40% коштів, виділених на їх здійснення. Виходячи з витрат на здійснення державних закупівель, сума збитку національній економіці від корупції у зазначеній сфері за період з 1 січня 2009 по 31 грудня 2015 р. становить від 296,4 до 592,8 млрд. грн. (загальний обсяг державних закупівель за 2009 – 105,3; 2010 – 172,1; 2011 – 325,1; 2012 – 428; 2013 – 185,4 млрд. грн.; 2014 – 113,7

млрд. грн.; 2015 – 152,5 млрд. грн.) [4]. Зазначена сума збитку дорівнює двом річним бюджетам країни, що негативно впливає не тільки на економіку країни, а й на економічну і національну безпеку в цілому.

Враховуючи неоднорідність криміногенного впливу на сферу державних закупівель, доцільним є групування (класифікація) загроз безпеці на окремі види:

1) безпосередні загрози (злочинні дії економічного та службового характеру та дотичні правопорушення у сфері реалізації державних закупівель);

2) опосередковані загрози («фонові» явища злочинності, зокрема деструктивні процеси соціально-економічного характеру, що виявляються у бюджетній сфері);

3) аутозагрози (віктимна поведінка учасників державних закупівель) [5, с. 232].

Підвищення ризику реалізації криміногенних загроз із потенціальних у реальні для сфері державних закупівель є наслідком низки обставин:

1) повноваженнями, пов'язаними з прийняттям рішення про закупівлі товарів і послуг, як правило, наділені посадові особи найвищої ланки, найменше обтяжені контролем з боку суспільства;

2) злочинна діяльність чиновників, що працюють в даній сфері, часто набуває організованих форм;

3) різко знижується надходження фінансових коштів до бюджету держави;

4) розширюється сфера тіньової економіки, руйнуючи систему конкуренції;

5) збільшуються витрати суб'єктів господарювання, які перекладаються на споживачів через підвищення цін і тарифів;

6) порушується система функціонування держави в частині реалізації вельми значущих для суспільства соціально-економічних, політичних і військових програм [6]

У науковій літературі до основних економічних наслідків злочинності у сфері державних закупівель відносять:

- зростання масштабів тіньової економіки;
- руйнування механізмів ринкової конкуренції;
- зменшення податкових надходжень до бюджету;
- неефективне витрачання та розкрадання бюджетних коштів;
- втрата довіри учасників ринку до державної влади [2, с. 222].

Отже, можна стверджувати, що правопорушення у сфері державних закупівель призводять до надзвичайно негативних соціально-економічних наслідків [2, с. 222].

У зв'язку з наявністю корупційної складової сфери державних закупівель, виникає гостра необхідність визначення основних заходів попередження корупції у зазначеній сфері.

Результати проведеного дослідження показали, що проблеми протидії злочинам у сфері державних закупівель передбачається розв'язати шляхом:

- внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, Законів України «Про Національну поліцію», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про здійснення публічних закупівель»;
- оптимізації структури та штатної чисельності окремих підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України;
- розмежування і конкретизації функцій правоохоронних та інших державних органів з питань протидії злочинам у сфері державних закупівель;
- розроблення та затвердження чітких критеріїв оцінки діяльності оперативних підрозділів Національної поліції України;
- суттєвого поліпшення стану інформаційного забезпечення діяльності, пов'язаної із протидією злочинам у сфері державних закупівель, впровадження сучасних інформаційних систем і технологій у зазначену діяльність;
- зміцнення міжнародного співробітництва;
- впровадження результатів наукових досліджень щодо протидії злочинам у сфері державних закупівель;
- підвищення рівня фахової кваліфікації працівників правоохоронних органів щодо протидії злочинам у сфері державних закупівель;
- інформаційної, наукової, організаційної і матеріально-технічної підтримки закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання з питань протидії злочинам у сфері державних закупівель;
- прогнозування тенденцій розвитку криміногенної ситуації, оцінювання ступеня небезпеки та масштабів злочинів у сфері державних закупівель на національному, регіональному і міжнародному рівнях;
- належного ресурсного та матеріально-технічного забезпечення підрозділів Національної поліції України.

Реалізація визначених нами шляхів подолання проблеми протидії злочинам у сфері державних закупівель сприятиме зменшенню проявів злочинності у сфері державних закупівель, зміцненню соціальної, економічної та політичної стабільності у державі, зростанню довіри інститутів громадянського суспільства до органів державної влади, підвищенню рівня захищеності громадян від злочинних посягань, розширенню та поглибленню діалогу між суспільством і владою, зміцненню позитивного іміджу України у світі та її інвестиційної привабливості.

1. Голованенко М. В. Корупційні ризики та надійність системи державної закупівельної логістики в Україні // Теоретичні та прикладні питання економіки. 2016. Вип. 1. С. 77-84.

2. Скалзуб Л. Правопорушення у сфері державних закупівель як загроза національній безпеці України // Науковий вісник Одеського національного економічного університету. 2015. № 3. С. 220-231.

3. Гольцунов Е.П. Обеспечение экономической безопасности в сфере государственных закупок: автореф. дис. ... канд. эконом. наук: 08.00.05. Акад. эконом. безопасности МВД РФ. Москва, 2009. 21 с.

4. Проведення закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти в Україні за січень-грудень 2012 року. URL: <http://ukrstat.org/uk/operativ/> (дата звернення: 07.02.2019).

5. Мельничук Т.В. Загрози кримінологічної безпеки державних закупівель // Учёные записки Таврического национального университета имени В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки». Том 26 (65). 2013. №2-1 (Ч. 2). С. 229-236.

6. Скосырская Ю.В. Криминологические и уголовно-правовые меры борьбы с преступлениями коррупционной направленности, совершаемыми в сфере государственных закупок : дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. М., 2011. 211 с.

Шинкаренко І.Р.

кандидат юридичних наук, професор
професор кафедри права
Національного аерокосмічного
університету ім. М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ, ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ПАРАДИГМИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Проведене нами дослідження становлення оперативно-розшукової діяльності на теренах України та інших країн дозволило визначити дев'ять історичних етапів розвитку оперативно-розшукової діяльності як державно-правової форми протидії злочинності [1, с.14-15].

Перший етап - тотального використання переважно агентів – шпигунів для контролю ситуації у державі як допоміжної функції її захисту від зовнішнього ворогу (Східні деспотії), опитування, спостереження, огляд (українські землі (IX– кінець XVII ст.ст.).

Другий етап – формування системи методів та суб'єктів боротьби зі злочинцями негласними заходами (використання конфідентів, спостереження перлюстрації кореспонденції) на гутні формування професійної поліції на теренах України, що входила до складу Росії, Австро-Угорщини та формування теоретичних засад виявлення та розслідування злочинів (початок XVIII – 60 – ті роки XIX ст.ст.).

Третій етап – становлення кримінальної (на землях, що входили до складу Росії) – судової (на землях, що входили до складу Австро-Угорщини) поліції на землях України та її оперативно-розшукових сил (внутрішня та зовнішня агентура), методів (зовнішнє спостереження, установки, моніторинг оперативної обстановки), науково-технічних засобів (1873 – 1917 рр.). Особливістю означеного періоду стало законодавче закріплення окремих методів негласного отримання інформації Законом Російської Імперії “Про

організацію сискної (розшукової) частини” 1908 р.

Четвертий етап – формування моно суб’єктної системи сил, засобів, методів та заходів карного розшуку України на ґрунті знищення старої системи кримінальної поліції (період Національної революції 1917 – 1920 рр.), був здійснений перехід до відомчої системи нормативного регулювання розшукової поліції-міліції.

П’ятий етап – формування три суб’єктної системи оперативно-розшукових сил міліції УРСР (карний розшук, підрозділи боротьби з розкраданням соціалістичної власності, 3-ті спецвідділи) закріпленої у секретних відомчих нормативних актах, двох-суб’єктної оперативно-розшукових сил на українських землях у складі Чехословаччини, Румунії [2], Польщі (Закон «Про Державну поліцію») [3] (регулювання негласної діяльності у межах кримінально-процесуального законодавства) та засобів (оперативні обліки, прослуховування телефонних розмов), методів (спостереження, оперативна установка, негласні обшуки та арешти), заходів оперативно-розшукової діяльності НКВС – РКМ України (1921 – 1939 рр.).

Шостий етап – формування системи сил, методів, засобів, заходів оперативно-розшукової діяльності на ґрунті запровадження наукових досягнень щодо пошуку та фіксації оперативно-значущої інформації (1939-1958 рр.), а саме прийняття Верховною Радою СРСР 25.12.1958 р. Основ кримінального судочинства Союзу РСР і союзних республік, де ст. 29 визначала органи міліції органом дізнання і надавала їм право застосовувати необхідні оперативно-розшукові заходи з метою виявлення ознак злочину і осіб, що його вчинили [4].

Сьомий етап – закріплення у секретних нормативних актах створення науково-обґрунтованої системи сил, засобів та методів (розвідувальне опитування, оперативний огляд, оперативна установка, зовнішнє спостереження, особистий пошук, агентурний метод, довгострокове впровадження в злочинне середовище) оперативно-розшукової діяльності з переорієнтацією на проактивну попереджувальну діяльність підрозділів органів внутрішніх справ та використання положень кібернетики (1958 – 1991 рр.). У цей період підґрунтям формування майбутньої легітимної правової бази оперативно-розшукової діяльності незалежної України було прийняття змін до ст. 29 та запровадження ст. 35-1 Основ кримінального судочинства Союзу РСР і союзних республік [5].

Восьмий етап – становлення полі суб’єктної оперативно-розшукової діяльності на ґрунті формування системи оперативно-розшукових (оперативне опитування, контрольована поставка та оперативна закупка візуальне спостереження, негласне проникнення в жилі приміщення, проникнення в злочинну групу негласного працівника оперативного підрозділу або особи, яка співробітничав з ним та ін.) та оперативно-технічних заходів (зняття інформації з каналів зв’язку, контроль телеграфно-поштових відправлень, становлення місця знаходження радіоелектронного

засобу) у межах законодавчого поля пострадянської України на ґрунті прийняття Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» (1992–2012 рр.) [6].

Дев'ятий етап – формування європейської моделі оперативно-розшукового та кримінального провадження на ґрунті стандартів ЄСПЛ щодо забезпечення прав і свобод людини під час здійснення ОРЗ-НС(Р)Д пов'язаних з втручанням у права і свободи людини (2012 – теперішній час) та формування новітньої парадигми ОРД на ґрунті модернізації її законодавчого врегулювання. Розпочався дев'ятий період набуття чинності Кримінальним процесуальним кодексом у 2012 році [7].

Для визначення напрямків модернізації правового регулювання використання спеціальних негласних та гласних сил, засобів та методів у протидії злочинності має значення вивчення здобутків науковців щодо проблем становлення системи законодавчого регулювання оперативно-розшукової діяльності.

За роки незалежності на рівні докторських дисертаційних досліджень проблемам правового регулювання ОРД приділяли увагу у своїх працях: В.О. Біляєв, В.Є. Боднар В.Є., І.О. Воронов, В.О. Глушков, О.В. Кириченко, С.І. Мінченко, А.В. Мовчан, С.В. Пеньков, М.І. Стацак, О.В. Сухачов, В.Є. Тарасенко, Р.А. Халілев, І.Ф. Хараберюш, М.Л. Шелухін, В.В. Шендрик та ін. [8-20].

Аналіз наведених праць, власне дослідження, результати якого наведені у понад 70 наукових статей та 16 монографій дозволяють констатувати, що з моменту прийняття у 1992 році Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» змінився сам зміст та сутність ОРД, вона набула легалізації не тільки на етапі виявлення кримінальних правопорушень, але й у кримінальному провадженні у формі негласних слідчих (розшукових) дій (після прийняття у 2012 році Кримінального процесуального кодексу України) [7].

До чинного оперативно-розшукового законодавства внесено такі зміни: започатковано формування проактивної моделі ОРД, основний зміст якої полягає у попередженні, виявленні і припиненні злочинів; обмежено принципи, за якими здійснюється ОРД, принципами верховенства; визначено коло суб'єктів, яких забороняється залучати до виконання оперативно-розшукових завдань; змінено порядок відкриття та закриття оперативно-розшукових справ.

В той же час проведений аналіз чинного законодавства у галузі регулювання оперативно-розшукової діяльності, думок науковців та висновки міжнародних експертів дозволяє констатувати, що чинне оперативно – розшукового законодавство не відповідає вимогами ЄСПЛ до національних систем законодавства з використання оперативно-розшукових заходів (ССМП), що обмежують права та свободи людини.

На імплементацію вимог ЄСПЛ у національне законодавство повинно бути спрямовано удосконалення оперативно-розшукового законодавства

відповідно до умов сьогодення. Негайним завданням повинно стати прийняття нового Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Над проектом новітнього Закону «Про оперативно-розшукову діяльність» науковці України працювали понад 15 років. У 2000 роки було оприлюднено низку проектів підготовлених фахівцями та науковцями всіх правоохоронних відомств [21].

Сприятиме формуванню сучасного оперативно-розшукового законодавства запропонований народним депутатом А.А. Кожемякіним [22]. Означений проект не повністю є новітнім. За своїм змістом він повторює проект поданий у 2016 році на розгляд Верховної Ради України народними депутатами України: А.А. Кожем'якіним, М.П. Паламарчуком, В.М. Королем, В.Й. Развадовським, Ю.Р. Мірошниченком, А.П. Палатним, В.В. Бухарєвим. В означеному проекті були використані матеріали проекту новітнього Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», підготовленого науково-педагогічним складом кафедри ОРД та СТ Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ [23].

В той же час ні у попередньому ні в останньому проектах не враховані пропозиції стосовно суб'єктів оперативно-розшукової діяльності у системі національної поліції. Не здійснено їх конкретизацію з вказівкою, що право здійснювати ОРД можуть підрозділи кримінальної та спеціальної поліції. В законі України «Про Національну поліцію» теж не розкрито структуру та компетенцію кримінальної поліції, що порушує основні вимоги стандартів ЄСПЛ.

Проведений нами аналіз чинного кримінального кодексу з урахуванням фахівців у галузі кримінального права, можемо констатувати, що ОРЗ з обмеження прав і свобод людини можуть використовуватися для попередження, виявлення та припинення понад 200 видів злочинів. Загалом у країнах Європи та Америки, використовувати ОРЗ, що обмежують права і свободи людини, можливо для попередження та виявлення наступних злочинів: злочини проти світу і державна зрада; підривання демократичного ладу і законності; шпигунство або загроза міжнародної безпеки; злочини проти національної обороноздатності; вбивство, геноцид, викрадення людей з метою викупу; захоплення заручників; знищення майна шляхом підпалу або вибухів в транспортних засобах і отруєння; тероризм; проти основних політичних і економічних інтересів Держави; виготовлення або міжнародної торгівлі деякими забороненими виробами і підкупу офіційних осіб; крадіжка зброї, боєприпасів, вибухових і радіоактивних речовин, токсичних або бактеріологічних матеріалів і торгівля ними; контрабанда зброї і наркотиків; незаконне поширення виробів і технологій, що знаходяться під міжнародним контролем; грабежі при обтяжливих обставинах; професійна скупка краденого; викраденні літака, диверсії проти повітряного судна; фальшивомонетництво при обтяжливих обставинах; злочини, пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів; злочини при обтяжливих обставинах; вимагання при обтяжливих обставинах.

В проекті наданому на розгляд Верховної Ради не врахована вимога

визначено конкретизації кримінальних правопорушень, підготовка або вчинення, яких може привести до проведення конкретних видів оперативно-розшукових заходів, що обмежують права і свободи людини;

У ст. 12 Проекту замість конкретизації вказані групи злочинів: тяжкі та особливо тяжкі. Розширення кількості видів кримінальних правопорушень у національному законодавстві призводить до порушення світових стандартів забезпечення прав і свобод людини під час ОРД. У зв'язку з чим необхідно конкретизувати злочини та суб'єктів, які мають право здійснювати конкретні оперативно-розшукові заходи щодо їх попередження.

Окрім наведеного слід враховувати, що йде реформування правоохоронних органів. Готуються новітні закони спрямовані на модернізацію вже існуючих правоохоронних структур та надання оперативно-розшукової функції новітнім структурам.

Аналіз досвіду інших країн світу і думок науковців дозволяє визначити фактори, які необхідно враховувати під час законотворчого процесу у сфері ОРД, а саме: визначення переліку законодавчих актів, які потребують внесення до них відповідних змін, доповнень, а також тих, що потребують розробки; встановлення регулятивної значущості таких актів і пріоритетності їх підготовки; визначення структури і змісту кожного з цих актів; визначення кола розробників законодавчих актів та термінів їх підготовки.

Використання означених методологічних підходів буде сприяти законодавчому закріпленню: детальної регламентація оперативно-розшукової діяльності та розмежуванню оперативно-розшукового та кримінального провадження; визначенню критеріїв внутрішнього і зовнішнього оцінювання ефективності діяльності правоохоронних органів у сфері ОРД; механізму забезпечення законності під час ОРД та розподілу компетенції між структурами, які мають право здійснювати ОРД та забезпечують проведення судового, внутрішнього та зовнішнього контролю і т. ін.

1. Шинкаренко І.Р. Етапи формування моделей оперативно-розшукової діяльності сил правопорядку та спецслужб на теренах України // Науковий вісник ДДУВС: Збірник наукових праць. 2018. № 1 . С. 9-16.

2. Mantulescu D. Politie politica si politie de siguranta de Stat. Buguresti: Tipografia ziarului "Universul", 1937. 372 p.

3. ДАЛО. Ф. 121 сч.- Оп. 1 с. Од. зб. 26 с. Арк. 68 зв.

4. Закон СССР от 25.12.1958 г. «Об утверждении Основ уголовного судопроизводства Союза ССР и союзных республик» // Ведомости Верховного Совета СССР, 1959, № 1. Ст. 6.

5. Основы уголовного судопроизводства СССР и союзных республик (с изменениями на 12.06.90)/ URL : <http://docs.cnt>Электронный текст документа подготовлен ЗАО "Кодекс" и сверен по: Свод законов СССР. Т. 10. 577 с., 1990 гу/document/9006425.

6. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 // ВВР. 2011. № 32. Ст. 314.

7. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 №4651-VI // *Голос України*. 2012. № 90-91.

8. Біляев В. О. Теоретичні та організаційно-тактичні засади оперативно-розшукової

протидії злочинності підрозділами карного розшуку ОВС України: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Київ: НАСБ України, 2014. 34 с.

9. Боднар В.Є. Теоретичні, правові та організаційні засади протидії злочинам у сфері службової діяльності, що вчиняються працівниками Національної поліції України: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: спец. 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Київ: НАВС, 2017. 36 с.

10. Воронов І.О. Організаційні і тактичні основи оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері високих інформаційних технологій органами внутрішніх справ: автореф. дис. ... д.ю.н.: 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Одеса: ОДУВС, 2012. 36 с.

11. Кириченко О.В. Теоретико-прикладні засади оперативно-розшукової протидії злочинами проти громадської безпеки кримінальною поліцією: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: спец. 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Харків: ХНУВС, 2016. 40 с.

12. Мінченко С.І. Забезпечення прав людини в оперативно-розшуковій діяльності оперативних підрозділів МВС України: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: спец. 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Київ: НАВС, 2012. 36 с.

13. Мовчан А.В. Теоретичні, правові та організаційні засади інформаційно-аналітичної роботи в оперативно-розшуковій діяльності міліції: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: спец. 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Київ: НАВС МВС України, 2014. 39 с.

14. Пеньков С.В. Засоби оперативно-розшукової діяльності підрозділів кримінальної поліції: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Харків: ХНУВС, 2018. 40 с.

15. Стацак М.В. Форми оперативно-розшукової діяльності підрозділів кримінальної поліції у протидії злочинності: концептуальні засади: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: спец. 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Харків: ХНУВС, 2016. 40 с.

16. Сухачов О.О. Теоретичні, правові та пракселогічні засади конспірації діяльності оперативних підрозділів: автореф. дис. ... ступеня докт. юрид. наук: спец. 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Київ: НАВС, 20017. 40 с.

17. Хараберюш І.Ф. Використання спеціальної техніки щодо протидії злочинності в Україні: концептуальні підходи та праксеологічне вирішення проблеми: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: спец. 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Київ: НАСБУ, 2012. 34 с.

18. Шендрик В.В. Теорія і практика попередження злочинів оперативними підрозділами ОВС України: монограф. Дніпропетровськ: ДДУВС, 2012. 420с.

19. Водько М.П. Гармонізація кримінально-процесуальних і оперативно-розшукових правових норм у проекті нового КПК України // *Південноукраїнський правничий часопис*. 2012. № 1. С. 197–201.

20. Глушков В.О. Актуалізація проблеми вдосконалення законодавства України про оперативно-розшукову діяльність // *Вісник Вищої ради юстиції*. 2011. № 2 (6). С. 42-50.

21. Проект Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», підгот. роб. груп. МВС України: В.О. Глушковым, І.Р. Шинкаренком, Д.Й. Никифорчуком, В.П. Захаровим // *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка*. Вип. 1. 2008. С. 168-196.

22. Проект Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»: URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66597 (звернення 16:25, 03.11.2019) Лист Голови Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності № 04-18/12-1393, 29 червня 2016 року.

Албул С.В.

кандидат юридичних наук, доцент
професор кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Одеського державного
університету внутрішніх справ

Форнальчук І.Л.

викладач кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Одеського державного
університету внутрішніх справ

ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ ДЕПАРТАМЕНТУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ ТА КООРДИНАЦІЇ ПОЛІЦІЇ «102» ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Термін «інформація» є фундаментальним науковим поняттям і походить від латинського слова «information», що означає «відомості, роз'яснення, виклад». Інформація – це відомості про об'єкти та явища навколишнього середовища, їх параметри, властивості і стан, які сприймають інформаційні системи (живі організми, керуючі машини та ін.) в процесі життєдіяльності та роботи. У свою чергу, відповідно до чинного законодавства, інформація – це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді. За тлумачним словником української мови «інформація» – це відомості про які-небудь події, чийсь діяльність тощо. Оперативно-розшукова інформація – це фактичні дані, що мають безпосереднє або потенційне значення для виконання стратегічних, тактичних і організаційних завдань оперативно-розшукової діяльності, одержувані оперативними підрозділами гласними і негласними методами з різноманітних джерел або ж отримані під час аналітичного опрацювання первинних даних. За такого підходу оперативно-розшукова інформація, як правило, охоплює відомості про економічні, демографічні та інші умови, що враховуються під час вивчення оперативної обстановки та організації боротьби зі злочинністю. Кінцевий інформаційний продукт – інформація, як результат творчої інтелектуальної діяльності, має передбачати конкретні рекомендації до подальших дій або описувати декілька варіантів імовірного розвитку подій у майбутньому [1, с. 54].

Ефективність виконання оперативними підрозділами Національної поліції поставлених перед ними завдань з протидії злочинності не в останню чергу залежить від належного інформаційно-аналітичного

забезпечення їх діяльності. Основними завданнями функціонування сучасної системи інформаційного-аналітичного забезпечення оперативно-розшукової діяльності є:

- підвищення ефективності протидії злочинності;
- створення умов для оперативної обізнаності працівників, які безпосередньо займаються профілактикою та виявленням злочинів;
- формалізацію необхідної взаємодії між службами та підрозділами органів Національної поліції;
- своєчасне реагування та вжиття попереджувальних заходів, спрямованих на недопущення вчинення кримінальних правопорушень певним колом осіб;
- отримання відомостей для оперативного реагування на заяви та повідомлення про вчинені кримінальні правопорушення, інші події, у яких убачаються їх ознаки;
- профілактичну роботу з криміногенною категорією громадян та особами, які перебувають на обліках Національної поліції України;
- контроль за оперативно-службовою діяльністю служб і підрозділів Національної поліції України [2, с. 128].

На сьогодні структурна побудова інформаційних підсистем Національної поліції поєднує принципи територіально-розподіленої та централізованої топології і організована у вигляді ієрархічної моделі з двох рівнів. Належність інформаційної підсистеми до певного рівня визначається принципами територіальності, специфіки використання та обсягом інформації, яка обробляється [3, с. 52]. За рівнем інформація поділяється на регіональну, яка накопичується і циркулює на рівні територіальних органів Національної поліції України, відповідь на запити надається виключно в межах одного територіального органу та загальнодержавну, яка містить узагальнені відомості, що циркулюють у центральному вузлі АІС, запити надходять з оперативних підрозділів апарату Національної поліції України її відокремлених (структурних) підрозділів та УІЗ територіальних органів Національної поліції України [4, с. 235].

Для систематизації матеріалів, одержаних у результаті негласної роботи та оперативно-розшукової діяльності, створюються відповідні оперативні обліки. До оперативних обліків належать оперативно-розшукові, оперативно-профілактичні та оперативно-довідкові [5, с. 135; 6, с. 72].

Ведення та супроводження баз (банків) даних, що формуються в процесі здійснення оперативно-розшукової діяльності органів і підрозділів Національної поліції, крім підрозділів Департаменту внутрішньої безпеки, здійснюється виключно спеціалізованим органом – Департаментом інформаційної підтримки та координації поліції «102» Національної поліції України, УІЗ територіальних органів Національної поліції України [1, с. 57].

Для отримання інформації, необхідної для негласної роботи та оперативно-розшукової діяльності, використовуються інформаційні системи,

що функціонують в системі Національної поліції України та Міністерстві внутрішніх справ України. Так з метою отримання інформації, необхідної для негласної роботи та оперативно-розшукової діяльності, використовується інтегрована інформаційно-пошукова система, що функціонує в системі Національної поліції України [7, с. 92]. Джерелом надходження запитів є оперативні підрозділи Національної поліції України та її відокремлені (структурні) підрозділи, яким надається інформація відносно осіб, а також відомості, що накопичуються в процесі оперативно-службової діяльності.

Інформація про особу надається підрозділами Департаменту інформаційної підтримки та координації поліції «102» Національної поліції України, УІЗ територіальних органів Національної поліції України на запит органів досудового розслідування, прокуратури, суду. Запити підрозділів Національної поліції України, які не наділені правом здійснення оперативно-розшукової діяльності, міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, правоохоронних органів іноземних держав та міжнародних організацій виконуються підрозділами Департаменту інформаційної підтримки та координації поліції «102» Національної поліції України, УІЗ територіальних органів Національної поліції України через відповідний оперативний підрозділ Національної поліції України, її відокремлених (структурних) територіальних, міжрегіональних органів (підрозділів) Національної поліції України. Контроль за вказаною діяльністю здійснюють Голова Національної поліції України, начальник Департаменту внутрішньої безпеки Національної поліції України та уповноважений ним працівник цього підрозділу [8, с. 177].

Отже, аналіз стану організації інформаційно-аналітичного забезпечення оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України свідчить про центральне місце Департаменту інформаційної підтримки та координації поліції «102» в системі інформаційного забезпечення оперативно-розшукової діяльності органів Національної поліції України.

1. Albul S. Conceptual basis of the operatively-search activities of the National Police of Ukraine // *Perspectives of science and education: The 12th International youth conference* (September 27, 2019) SLOVO\WORD, New York, USA. 2019. 650 p. P. 53–65.

2. Захаров В.П. Інформаційне забезпечення боротьби зі злочинністю: монограф. Львів: ЛьвДУВС, 2008. 472 с.

3. Інформаційно-аналітичне забезпечення оперативно-розшукової діяльності: монограф. / В.А. Буржинський, М.Г. Вербенський, В.С. Гуславський та ін. Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2009. 110 с.

4. Катеринчук І.П. Інформаційне забезпечення діяльності правоохоронних органів України: проблеми теорії і практики: монограф. Одеса: ОДУВС, 2015. 392 с.

5. Мовчан А.В. Інформаційно-аналітична робота в оперативно-розшуковій діяльності міліції: монограф. Київ-Дніпропетровськ, 2013. 352 с.

6. Никифорчук Д.Й., Бусол О.Ю., Бірюков Г.М. Аналітична робота в оперативно-розшуковій діяльності: навч.-практ. посіб. Київ: НАВС, 2012. 152 с.

7. Хахановський В.Г. Інформаційно-аналітичне забезпечення ОРД: основні поняття

та нормативно-правова база // *Шляхи удосконалення оперативно-розшукової діяльності: Збірник наукових праць*. Львів: Львівський інститут внутрішніх справ при НАВС України, 2002. 216 с.

8. Цехан Д.М. Використання високих інформаційних технологій в оперативно-розшуковій діяльності органів внутрішніх справ: монограф. Одеса: Юридична література, 2011. 216 с.

Балабан С.М.

кандидат юридичних наук
декан факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕЗАКОННИХ ЗАВОЛОДІНЬ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ

На сьогодні питання протидії підрозділами кримінальної поліції Національної поліції України незаконним заволодінням транспортними засобами є актуальними, так як вказані злочини заподіюють суттєвої шкоди як окремим громадянам, так і державі в цілому. Такий кримінальний бізнес залишається одним із найприбутковіших. Використання власниками автомобілів сучасних протиугінних засобів є малоефективним. Вказані злочини, як правило, вчиняються професійними злочинцями. Ознака професійності вчинення таких злочинів вимагає від Національної поліції більш активної та кваліфікованої протидії. Ситуація загострюється тим, що координацію злочинної діяльності, пов'язаної з незаконним заволодінням транспортними засобами, здійснюють представники злочинних співтовариств, більшість з яких перебувають на легальному положенні. Окремі представники таких злочинних співтовариств мають статус «зłodіїв у законі», є так званими «смотрящими» або «кримінальними авторитетами».

Незаконні заволодіння транспортними засобами вчинюються у більшості регіонів України. До найбільш криміногенних регіонів за фактами незаконних заволодінь транспортними засобами відноситься і Дніпропетровська область. За період 6 місяців 2019 року на території Дніпропетровської області було зареєстровано та внесено до ЄРДР відомості про 222 правопорушення, що пов'язані з незаконними заволодіннями транспортними засобами, з них 108 заволодінь автомобілями. З початку року 119 особам повідомлено про підозру у скоєнні 124 таких правопорушень, з яких 90 зареєстровані у поточному році, з них 48 за незаконні заволодіння автомобілями. Найгірша ситуація склалася у Жовтводській, Криворізькій та Павлоградській оперативних зонах, де більшість незаконних заволодінь транспортними засобами не розкрито. Найбільша кількість зареєстрованих

кримінальних правопорушень у Дніпровській оперативній зоні.

Проведеним аналізом УКР ГУНП в Дніпропетровській області оперативної обстановки в регіоні, було встановлено, що незаконно заволодівали наступними марками автомобілів іноземного виробництва: «Лексус» (викрадено 5, повернуто 2); «Тойота» (викрадено 7, повернуто 5); «Хонда» (викрадено 2, повернуто 1); «Мерседес» (викрадено 1); «БМВ» (викрадено 4, повернуто 1); «Мітсубісі» (викрадено 4, повернуто 2). Щодо незаконних заволодінь автотранспортом, то найбільшу кількість незаконних заволодінь складають: «ВАЗ» (викрадено 43, повернуто 20); «ЗАЗ» (викрадено 5, повернуто 2); мототехніка та інші (викрадено 105, повернуто 33). У поточному році найбільшу кількість незаконних заволодінь транспортними засобами (151 злочин) скоєно в нічний час (з 00.00 до 06.00), 42 злочини в денний час (з 12.00 до 18.00), 25 незаконних заволодінь вчинено у вечірній час (з 18.00 до 24.00) та 4 злочини скоєно у ранковий час доби (з 06.00 до 12.00). 166 транспортних засобів, залишених без нагляду, було викрадено на вулицях, 51 - з гаражів, та зі стоянок - 5 транспортних засобів. Протягом 2019 року на території області зареєстровано 8 фактів викрадення автомобілів «преміум класу», а саме: «Лексус NX-200» - викрадено 1 автомобіль, «Лексус RX-200» - 1, «Лексус LX-570» - 1, «Лексус LX-450» - 1, «Тойота ЛК Прадо» - 3, «Тойота Хайлендер» - 1, з яких розкрито лише 2.

Таким чином, найбільш популярними серед злочинців є автомобілі «Тойота» та «Лексус». Автомобілі преміум класу найчастіше викрадаються за допомогою спеціально пристосованого обладнання, такого як «ретранслятор» та «кодграббер», в денний або вечірній час доби, з автостоянок, парковок супермаркетів та розважальних центрів. Крім того, на сьогоднішній день прослідковується тенденція щодо підвищення кількості злочинних посягань на різні марки не розмитнених автомобілів.

Отже, надана оперативно-розшукова характеристика незаконних заволодінь транспортними засобами вказує на необхідність проведення низки заходів щодо підвищення ефективності протидії вказаним злочинам, зокрема впровадження сучасних методів організації роботи підрозділів кримінальної поліції.

Біцюра О.В.

здобувач

Науково-дослідного інституту
публічного права

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ» ТА «ЗАПОБІЖНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ»

Проблема протидії злочинності посідає особливе місце у становленні правової держави, створення якої неможливе без забезпечення активної наступальної протидії злочинності та досягнення уповільнення темпів її зростання на основі чітко визначених пріоритетів, поступового нарощування зусиль держави і громадськості, вдосконалення законодавства, організації засобів і методів запобігання і розкриття злочинів [1, с. 149]. Тому одним із пріоритетних напрямів діяльності правоохоронних органів є запобігання злочинності.

Запобігання злочинності є сформованою системою дій стосовно антисуспільних явищ та їх причинного комплексу з метою розширення тенденції зниження рівня і масштабів злочинності і знешкодження її коріння. Запобігання злочинності розглядається як соціально-правовий процес, який знижує, обмежує, ліквідує явища, що породжують злочинність. У найбільш узагальненому вигляді запобігання злочинності забезпечується усією сукупністю заходів, що здійснюються державними органами, громадськими формуваннями та окремими громадянами, спрямованими на удосконалення суспільних відносин.

Запобігання злочинності є одним із напрямків кримінально-правової політики держави. На сьогодні, на жаль, використовується різна термінологія щодо визначення поняття запобігання злочинності: «запобігання», «попередження», «профілактика», «припинення», «протидія», «боротьба» тощо. Дехто з кримінологів зазначені терміни вважає синонімами, оскільки, на їх думку, не має теоретичного та практичного сенсу у цьому, ця проблема є надуманою, поглиблює понятійну плутанину, змушує вчених замість аналізу змісту явища займатися етимологією. На наш погляд, з цією точкою зору неможливо погодитись. Проте ряд кримінологів слушно зазначають на необхідність розвитку єдиної мови науки, її понятійного апарату. Кожний працівник правоохоронних органів, і в першу чергу працівник оперативного підрозділу, повинен мати чітке уявлення про співвідношення цих понять. Адже від цього залежить ефективність і правильність організації роботи всіх суб'єктів запобіжної діяльності [2, с. 78].

Заслуговує на увагу позиція А.Ф. Зелінського, який намагався знайти універсальну категорію, яка б адекватно відображала форми протидії

злочинності, не пов'язані з кримінальним покаранням. Такою категорією він вважав попередження злочинів, як систему заходів, які вживає суспільство для того, щоб стримувати зростання злочинності і, за можливістю, знизити її реальний рівень шляхом усунення та нейтралізації її причин та умов, що їй сприяють [3, с. 130]. Більш вдалою у якості об'єднувальної категорії є "запобігання злочину". Вона повинна об'єднувати поняття профілактики, попередження і припинення злочину, при чому саме в такій послідовності, яка характеризує, окрім іншого, і ступінь наближення діяння до його безпосереднього вчинення злочину. Після вчинення злочину розпочинається дія другого напрямку протидії злочинності – застосування кримінально-правових засобів впливу на неї, основним з яких залишається кримінальне покарання [1, с. 150-151].

Як зазначає А.П. Закалюк, запобігання злочинності у буквальному розумінні означає діяльність, що перешкоджає вчиненню злочинів. Це коротке визначення відображає основну мету запобіжної діяльності – перешкодити вчиненню злочинів, скоротити їхню кількість і тим самим зменшити розміри злочинності. Запобігання злочинам має пряме значення щодо існуючої злочинності. По-перше, запобіжна діяльність щодо злочинності безпосередньо спрямовується не проти неї у тому вигляді (обсязі), в якому вона існує на теперішній час, а стосовно чинників, що її зумовлюють. Ця діяльність здійснюється, насамперед, з метою перервати дію останніх і тим самим перешкодити подальшому вчиненню злочинів, існуванню злочинності у сучасних параметрах та їхньому збільшенню. По-друге, злочинність дійсно є соціальним феноменом, що виявляється у кримінальній активності частини членів суспільства, на високому загальному рівні обумовлений певними об'єктивними соціальними явищами та передумовами, станом суспільних відносин, дії яких неможливо запобігти безпосередніми упереджувальними заходами [4, с. 318-319].

Запобігання злочинності у широкому функціональному значенні є різновидом суспільної діяльності для раціональної організації і регуляції суспільних відносин з метою недопущення вчинення злочинів. Історичне коріння такої суспільної діяльності заглиблюється до стародавніх часів. Із появою кримінально-правової заборони певних дій та злочинів і порушень цієї заборони поставали питання не лише про покарання за ці порушення, але й про недопущення їх [4, с. 322].

Таким чином, запобігання злочинності – це діяльність суспільства і держави, яка спрямована на усунення (нейтралізацію) негативних явищ та процесів, що породжують злочинність або сприяють їй, а також недопущення вчинення злочинів на різних стадіях злочинної поведінки.

У кримінології та в теорії оперативно-розшукової діяльності також використовується термінологія щодо запобіжної діяльності оперативних підрозділів правоохоронних органів як «запобігання злочинам оперативними підрозділами» та «оперативно-розшукове запобігання». На наш погляд,

«запобігання злочинам оперативними підрозділами» є більш широким поняттям, аніж «оперативно-розшукове запобігання». Оперативно-розшукове запобігання є лише частиною різноманітних напрямів запобігання злочинам оперативними підрозділами, оскільки оперативні підрозділи здійснюють й інші заходи: кримінально-процесуальні, адміністративні тощо.

1. Куц В.М., Кириченко О.В. Неправдиве повідомлення про загрозу громадській безпеці (кримінально-правова характеристика та заходи протидії): монограф. Київ-Харків: Харків юридичний, 2006. 212 с.

2. Заросинський Ю., Рощина І. Запобігання злочинам: деякі питання теорії і практики // Право України. 2003. № 10. С. 78-81.

3. Зелінський А. Ф. Кримінологія: навч. посіб. Харків: Рубікон, 2000. 240 с.

4. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Кн.1 : Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. Київ: Видавничий Дім "Ін Юре", 2007. 424 с.

Бойко О.П.

кандидат юридичних наук
старший викладач кафедри
кримінального процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

АЛГОРИТМ ДІЙ СЛІДЧОГО ЩОДО ОЦІНКИ ЯКОСТІ ІНФОРМАЦІЇ ПРИ НАПРАВЛЕННІ ОПЕРАТИВНИМ ПІДРОЗДІЛОМ МАТЕРІАЛІВ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ОПЕРАТИВНО РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДО ОРГАНУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Правовою основою проведення оперативно-розшукової діяльності є Закон України від 18.02.1992 р. «Про оперативно-розшукову діяльність» [1]. Відповідно до ст. 5 цього Закону законодавцем визначені оперативні підрозділи, які мають право здійснювати оперативно-розшукову діяльність. В свою чергу в ст. 6 означеного закону вказано, що підставами для проведення оперативно-розшукової діяльності є наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про злочини, що готуються; осіб, які готують вчинення злочину та ін. У кожному випадку наявності підстав для проведення оперативно-розшукової діяльності заводиться оперативно-розшукова справа [2].

Згідно п. 1 розділу 3 наказу МВС України від 07.07.2017 р. № 575 «Про затвердження інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні» при веденні оперативним підрозділом оперативно-розшукової

справи щодо осіб, стосовно яких є дані про участь у підготовці до вчинення злочину, підслідного слідчим органів досудового розслідування Національної поліції України, керівник оперативного підрозділу письмово звертається до керівника органу досудового розслідування про закріплення за цією ОРС слідчого для забезпечення методичного супроводження її реалізації та надання практичної допомоги оперативному підрозділу [3].

У ч. 2 ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» у разі виявлення ознак злочину оперативний підрозділ, який здійснює оперативно-розшукову діяльність, зобов'язаний невідкладно направити зібрані матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, до відповідного органу досудового розслідування для початку та здійснення досудового розслідування в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України [2].

Отримавши попередньо зареєстровані матеріали ОРД, слідчий, виконуючи вимоги процесуального закону, в установлені терміни зобов'язаний внести відповідні відомості до ЄРДР та розпочати розслідування (ст. 214 КПК України).

Зважаючи на відсутність законодавчих приписів про порядок процесуального прийому матеріалів за результатами ОРД слідчими від оперативних підрозділів, виходячи з аналізу нормативно-правових актів, можна рекомендувати наступний алгоритм дій слідчого щодо оцінки якості інформації (матеріалів за результатами ОРД):

1. При надходженні супровідних документів за результатами ОРД від оперативного підрозділу, слідчий повинен впевнитися в офіційності цих документів а також з'ясувати чи міститься рапорт посадової особи про виявлення ознак злочину та чи підписані супровідні документи керівником підрозділу.

2. Після перевірки супровідних матеріалів слідчий повинен з'ясувати, які види оперативно-службових документів надані та чи правильно відповідно до закону вказані в них ОРЗ (ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»).

3. Далі слідчому необхідно встановити чи є в додатках до оперативно-службових документів - предмети, речовини, результати використання науково-технічних засобів (кіно-, фото-, відеозаписи та ін.).

4. Після цих дій, необхідно обов'язково звернути увагу чи є ухвала слідчого судді про дозвіл на проведення ОРЗ, що обмежують конституційні права громадян і передані відповідні носії інформації (ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»).

5. Також слід з'ясувати чи уповноважений орган – суб'єкт ОРД – керівник або оперуповноважений підписав оперативно-службові документи, що відображають результати проведення ОРЗ.

6. Вивчаючи документи впевнитися чи уповноважений орган - посадова особа здійснювали ОРЗ (ст. 5 Закону України «Про оперативно-

розшукову діяльність»).

7. Аналізуючи документи слідчий повинен звернути увагу чи відповідають підстави, зазначені в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» для проведення ОРЗ, в зазначених документах (ст. 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»), чи дотримані умови та особливий порядок проведення ОРЗ, що обмежують конституційні права громадян.

8. Також слідчому обов'язково необхідно звернути увагу на не допущення очевидних порушень законності при проведенні ОРЗ, наприклад, провокація при проведенні оперативної закупки.

9. У разі допущення недоліків оперативними підрозділами, слідчий повинен вжити необхідних процесуальних дій щодо усунення порушень чинного законодавства.

Такий алгоритм дій при перевірці наданої оперативно-розшукової інформації сприяє виявленню якісних її сторін, визначення достатності підстав для внесення відомостей в ЄРДР.

1. Сорока С.О., Римарчук Г.С. Взаємодія слідчого із співробітниками інших підрозділів під час досудового розслідування // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Юридичні науки. 2015. № 825. С. 347-354. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2015_825_59.

2. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-ХІІ. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.

3. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: наказ МВС України від 07.07.2017 № 575. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17>.

Бурак М.В.

кандидат юридичних наук
старший науковий співробітник наукової
лабораторії з проблем протидії злочинності
Національної академії внутрішніх справ

Шевчук О.Ю.

кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ

ПОПЕРЕДЖЕННЯ РОЗБОЇВ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Ефективність попередження, рівень розкриття та розслідування розбійних нападів перебуває на недостатньому рівні, це, на наш погляд, зумовлено відсутністю належної діяльності щодо організації попередження

розбоїв підрозділами Національної поліції України (далі – НП України).

Так, діяльність підрозділів НП України з попередження розбійних нападів ґрунтується на аналізі кримінологічної інформації: про стан і динаміку розбійних нападів; про території та об'єкти, де здійснюється найбільша кількість розбійних нападів; про осіб, які вчинили розбійні напади і схильні до їх вчинення; про рівень латентності різних видів розбою; про жертв розбійного нападу; про соціальні наслідки розбою; про стан і заходи щодо попередження розбійних нападів та ефективності їх застосування тощо [1, с. 33-34].

Власне моніторинг даної інформації служить інформаційною базою для підрозділів поліції, що дозволяє зосереджувати зусилля щодо попередження розбійних нападів на найбільш криміногенних ділянках і об'єктах, вибрати ефективні методи їх попередження, вивчати і впроваджувати передовий досвід попереджувальної діяльності, прогнозувати тенденції розбійних нападів.

З метою ефективності попередження розбійних нападів здійснюються координація і взаємодія всіх суб'єктів попереджувальної діяльності.

Координація та взаємодія органів та підрозділів поліції у діяльності з попередження розбійних нападів здійснюється з використанням наступних форм: створення постійно діючих координаційних органів; взаємний обмін інформацією; спільне проведення нарад, інструктажів, навчальних занять, вироблення узгоджених дій щодо попередження розбійних нападів; спільний аналіз стану злочинності та участі в попередженні кримінальних правопорушень різних суб'єктів; підготовка та прийняття спільних рішень; спільне планування і проведення узгоджених профілактичних заходів; спільне здійснення контролю і загальне підведення підсумків попереджувальної діяльності; інша спільна практична діяльність з наданням різноманітної допомоги один одному.

Аналіз практичної діяльності НП України свідчить, що основними суб'єктами попередження розбійних нападів є підрозділи поліції превентивної діяльності та кримінальної поліції.

Так, з метою попередження розбійних нападів, підрозділам превентивної діяльності слід здійснювати: проведення загальної та індивідуальної профілактичної роботи серед громадськості поліцейської дільниці; забезпечення публічної безпеки та порядку на території поліцейської дільниці; взаємодія з населенням і громадськими формуваннями на території обслуговування щодо профілактики правопорушень, забезпечення публічної безпеки та порядку й боротьби зі злочинністю; взаємодія з іншими підрозділами поліції в запобіганні адміністративним і кримінальним правопорушенням, виявленні та припиненні їх, а також участь у розкритті кримінальних правопорушень, що вчинені на території поліцейської дільниці.

Дільничні офіцери поліції, проводячи щомісяця аналіз кримінальної

обстановки на обслуговуваних дільницях, доповідають керівництву відділу поліції пропозиції про направлення керівникам організацій інформації про виявлені недоліки в їх діяльності щодо забезпечення збереження власності, інших матеріальних цінностей для прийняття конкретних заходів щодо їх усунення. Одним з основних обов'язків дільничного офіцера поліції є індивідуальна профілактична робота з особами, які перебувають на профілактичному обліку, що включає в себе своєчасне виявлення громадян, від яких можна очікувати скоєння кримінальних правопорушень проти власності, систематичне спостереження за їх поведінкою і способом життя, прийняття необхідних заходів до недопущення з їхнього боку злочинних діянь [1, с. 36].

Більш того, велике значення для успішного попередження розбоїв відіграють підрозділи патрульної поліції. Патрульні поліцейські, забезпечуючи публічну безпеку і порядок, перебувають у постійному та безпосередньому контакті з населенням і у більшості випадків першими включаються у процес затримання осіб «по гарячих слідах». У зв'язку з цим, має бути забезпечений постійний зв'язок між черговими частинами та патрульною поліцією, своєчасна передача ними інформації про вчинені розбої, прикмети злочинців, які розшукуються, та ознаки викраденого майна.

Також, при попередженні, виявленні, та розкритті розбоїв оперативні підрозділи взаємодіють із підрозділами Державної служби охорони, працівники якої, перебуваючи на варті та маршрутах патрулювання, за прикметами та іншими ознаками встановлюють і затримують осіб, які вчинили розбої на об'єктах, що охороняються, а також виявляють місця зосередження кримінального елемента, збуту викраденого, притони тощо. Працівники цієї служби проводять розвідувальні опитування громадян із метою отримання інформації про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, виїжджають на спрацювання охоронної сигналізації, якою обладнані об'єкти охорони, у тому числі й квартири громадян.

Разом з тим, переконані, що для покращення ефективності попередження розбійних нападів заходи щодо їх протидії слід поділяти на загальні та спеціальні.

Так, до заходів загального попередження слід віднести проведення регулярних перевірок: стану зберігання коштів, сировини та готової продукції, інших товарно-матеріальних цінностей, технічної укомплектованості і справності засобів охоронної сигналізації кас, складів, надійності сейфів, забезпечення зазначених об'єктів телефонним зв'язком, захисними засобами та охоронною сигналізацією; порядку видачі відділеннями банків значних коштів касирам підприємств, установ і організацій, виявлення факту одержання таких сум касирами, що прибули без охорони або з використанням випадкового транспорту; отримання правил інкасації на підприємствах торгівлі та громадського харчування; стану зберігання зброї особами, яким вона видається на час виконання службових

обов'язків (охоронцям, інкасаторам тощо), та навчання їх навичкам застосування зброї; стану зберігання вогнепальної зброї в спортивних клубах, тирах та інших об'єктах, де вона використовується на загальних підставах; освітлення у вечірній і нічний час вулиць, провулків, під'їздів будинків, сходових клітин та внесення відповідних пропозицій до місцевих органів виконавчої влади; проведення систематичних занять із касирами відділень банків, зв'язку, магазинів та інших об'єктів із питань підвищення пильності, поліпшення стану зберігання коштів, своєчасної подачі сигналів тривоги, а також відпрацювання дій у разі розбоїв; вжиття заходів щодо виявлення та вилучення вогнепальної зброї, що незаконно зберігається, встановлення фактів виготовлення саморобної зброї тощо [1, с. 38].

Варто також особливу увагу звернути на осіб, які конфіденційно співробітничать з оперативними підрозділами. Роль таких осіб у виявленні причин та умов визначається їх розвідувальними можливостями в середовищі осіб, які викликають оперативний інтерес, знають їх образ життя, звичаї та наміри правопорушників, нерідко володіють відомостями про стан охорони та порядок роботи тих чи інших об'єктів тощо.

У свою чергу, застосування спеціальних заходів дозволяє притягнути до кримінальної відповідальності осіб, які виношують намір і готуються до скоєння розбійного нападу, шляхом затримання і притягнення до кримінальної відповідальності за інші кримінальні правопорушення. Тому необхідно виділити джерела одержання відомостей про розбійний напад, який замислюється або готується. Ними можуть бути відомості із заяв громадян і посадових осіб, представників громадськості, осіб, які конфіденційно співробітничать з оперативним підрозділом, інші оперативні відомості, отримані із аналізу оперативної обстановки та статистичних даних. Коли оперативний працівник отримує такий сигнал, він повинен з'ясувати, які саме причини й умови стали приводом до готування чи вчинення розбою. Успіх їх попередження, насамперед, залежить від повсякденної та цілеспрямованої роботи в цьому напрямі підрозділів поліції. Для одержання таких відомостей необхідно використовувати: методи оперативно-розшукової діяльності та їх результати; допомогу дільничних офіцерів поліції; патрульних поліцейських; аналіз статистичних даних про вчинені й розкриті розбійні напади тощо.

Переконані, що детальне розуміння тенденцій і особливостей, що стосуються вчинення розбійних нападів, вибору об'єкта посягання злочинцем, факторів, що сприяють вчиненню даного злочину, дозволяє ефективно застосовувати міри щодо попередження розбійних нападів підрозділами НП України.

1. Протидія розбоям підрозділами Національної поліції України [Текст]: метод. рек. / М.В. Бурак, О.М. Брисковська, Р.С. Горбач та ін. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2019. 130 с.

Волинець П.П.

кандидат психологічних наук
доцент кафедри управління
оперативно-розшуковою діяльністю
Національна академія Державної
прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

ОБГРУНТУВАННЯ РОЛІ І МІСЦЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ФУНКЦІОНУВАННІ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИКОРДОННОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Основними завданнями національної безпеки, відповідно ст. 17 Конституції України, визначено захист національного суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього українського народу [1]. Отже, законодавцем чітко визначається важливість функції з забезпечення безпеки людини, суспільства і держави. Пункт 3 ст. 17 Конституції України зазначає, що забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладається на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначається законом [1]. З зазначених положень випливає, що безпека державного кордону являє собою невід'ємний компонент існування національної безпеки України, як стану. Отже, забезпечення безпеки державного кордону являє собою одну з найважливіших функцій держави.

Складність дефініції поняття механізму забезпечення прикордонної безпеки України обумовлена: по перше значним змістовно-функціональним наповненням його складових; по друге відсутністю устояного понятійного апарату, що визначає особливості здійснення різних видів діяльності в сфері забезпечення прикордонної безпеки України, труднощами пов'язаними із забезпеченням ефективної спільної діяльності різних суб'єктів тощо.

А.Ф. Мельник в контексті вивчення закономірностей функціонування державно-владних механізмів зазначає, що державне управління є одним з видів діяльності зі здійснення державної влади, яке полягає у практичній реалізації організаційних, виконавчо-розпорядчих функцій із втілення в життя вимог законодавства і здійснення на цій основі управлінського впливу щодо певних об'єктів [2, с. 92].

На думку М.Н. Морченко під поняттям «державний механізм» можна розуміти систему різних державних органів, організацій, матеріальних засобів державної влади й управління, збройних сил [3]. А.М. Притула визначає складовою механізму держави – так званий матеріальний придаток,

до якого входять органи поліції, установи виконання покарань, органи безпеки, збройні сили й інші силові структури держави [4].

Також, А.Ф. Мельник зазначає, що роль державної влади у виробленні державно-управлінських механізмів зумовлена її функціями у системі державного управління, і тим, наскільки вони забезпечують реалізацію функцій управлінської системи [2, с. 92]. Таким чином, в загальному сприйнятті державними механізмами можна назвати системи органів державної влади та місцевого самоврядування які, за допомогою певного інструментарію реалізують вплив (втручання) на певні сфери життя з метою досягнення цілей державної політики у певних сферах життєдіяльності суспільства і держави.

Враховуючі вищевикладене державний механізм забезпечення безпеки це система органів державної влади та місцевого самоврядування які, за допомогою певного інструментарію реалізують вплив (втручання) в сферу безпеки держави з метою усунення загроз.

Розглядаючи поняття національної безпеки в прикордонній сфері, як прикордонну безпеку М.М. Литвин визначає, що прикордонна безпека це специфічний вид національної безпеки, яка визначається як стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави у прикордонній сфері [5, с. 14].

За визначенням Д.А. Купрієнко прикордонна безпека це складова національної безпеки, яка має внутрішній та зовнішній виміри, що дає підстави говорити про її системний характер. Ураховуючи це, під поняттям “забезпечення прикордонної безпеки”, слід розуміти систематичну діяльність державних органів, суспільних інститутів і окремих громадян, спрямовану на надійний захист національних інтересів країни від зовнішніх і внутрішніх загроз, що виявляються в прикордонній сфері, і ефективна протидія їм [6]. При цьому, прикордонна сфера визначається як специфічна галузь міжнародних і внутрішньо суспільних відносин, що стосуються питань договірно-правового оформлення державного кордону, підтримання правовідносин в ньому, а також особлива галузь діяльності суб’єктів державного управління з реалізації прикордонної політики [5, с. 14].

Основними суб’єктами загальнодержавного механізму забезпечення прикордонної безпеки виступають Міністерство внутрішніх справ України, яке забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері захисту державного кордону України та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні [7]. Безпосередньо реалізує державну політику у сфері безпеки державного кордону України та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні Державна прикордонна служба України.

Ю.А. Бабій вивчаючи загрози національній безпеці держави у прикордонній сфері визначає наступні: розповсюдження корупції, хабарництва; посягання на недоторканість державного кордону та

територіальну цілісність країни; наявні та потенційні територіальні вимоги з боку іноземних держав; незавершеність договірно-правового оформлення державного кордону; етнічна автономізація окремих районів України; неадекватність можливостей органів охорони, які здійснюють контроль на кордоні, характеру і ступеню загроз [8]. Таким чином надійність функціонування державного механізму забезпечення прикордонної безпеки України безпосередньо впливає від його здатності ефективно протидіяти вищевказаним групам загроз.

Оперативно-розшукова діяльність, як сфера правоохоронної діяльності регламентована Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність». Так статтею 1 вказаного закону визначено, що завданням оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави [9].

Так, на підставі вивчення можливостей наявного в державному механізмі інструментарію, за допомогою якого безпосередньо здійснюються заходи забезпечення прикордонної безпеки, а також забезпечується виконання механізмом основних функцій, можна зробити висновок, щодо значної ролі яку відіграє, в цьому процесі оперативно-розшукова діяльність. Так, в реалізації деяких функцій механізму оперативні підрозділи відіграють допоміжну роль.

До вказаних функцій можна віднести: опрацювання проектів бюджетних видатків на реалізацію програм забезпечення прикордонної безпеки; забезпечення здійснення міжнародної співпраці в сфері прикордонної безпеки; забезпечення прийняття та реалізації рішень щодо усунення загроз прикордонній безпеці України, а також причин їх виникнення; здійснює поточний аналіз ситуації яка склалась, корегування раніше прийнятих рішень тощо. З іншого боку в реалізації деяких функцій механізму забезпечення прикордонної безпеки підрозділи які здійснюють оперативно-розшукову діяльність відіграють основну роль. До них можна віднести: збір, зберігання, обробка інформації з метою виявлення реальних та потенційних загроз прикордонній безпеці України, причин та передумов їх виникнення та можливих трансформацій; здійснення моніторингу власної діяльності та забезпечення надійного функціонування механізму в межах визначених законодавством України, а також забезпечення власної та внутрішньої безпеки; здійснення поточного аналізу ситуацій які склались з метою корегування раніше прийнятих рішень тощо.

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 30.09.2016. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main/254к/96-вр>. (дата

звернення 23.05.2019 р.).

2. Мельник А.Ф., Оболенський Ю.А., Васина А.Ю. Державне управління: підруч. / за ред. А.Ф. Мельник. Київ: Знання, 2014. 582 с.

3. Марченко М.Н. Теория государства и права: курс лекцій. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Зерцало, 1997.

4. Припула А.М. Тактико-правові засади оперативно-службової діяльності Державної прикордонної служби України: монограф. Одеса: Фенікс, 2019. 332 с.

5. Литвин М.М. Інтегроване управління кордонами: підруч. Хмельницький: Вид-во Нац. акад. Держ. прикорд. служби України ім. Б. Хмельницького. 2012. 416 с.

6. Купрієнко Д.А. Основні поняття та категорії у сфері забезпечення прикордонної безпеки // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: військові та технічні науки. 2014. №1 (64). Ст. 357-368.

7. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 // Відомості Верховної Ради. 2018. № 31. Ст.241 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (дата звернення 18.06.2019 р.).

8. Бабий Ю.А. Удосконалення декомпозиції загроз і небезпек національній безпеці держави у прикордонній сфері // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України Серія: військові та технічні науки. Хмельницький. 2016. № 4. С. 185–196.

9. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 №2135–XII. Дата оновлення: 02.08.18 URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (дата звернення: 23.10.2018).

Вакуленко А.Е.

ад'юнкт кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ СПРИЯННЯ ГРОМАДЯН ОПЕРАТИВНИМ ПІДРОЗДІЛАМ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ: СУЧАСНИЙ СТАН ПРОБЛЕМИ

Сучасний стан злочинності в Україні характеризується зростанням її рівня, поширенням злочинів корисливо-насильницької спрямованості, високим рівнем терористичної загрози та організованої злочинності, бандитизмом, діяльністю незаконних збройних формувань, негативними тенденціями щодо розповсюдження вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин, наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, а також існуванням корупційної та економічної злочинності.

Забезпечення належного правопорядку та публічної безпеки у державі вимагає від Національної поліції реального стримування та мінімізації злочинності з усіма її негативними проявами. Виконання зазначених завдань органами та підрозділами Національної поліції не можливо без використання

допомоги громадськості. Тому на сьогодні залишаються актуальним питання щодо сприяння громадян оперативним підрозділам Національної поліції України під час протидії кримінальним правопорушенням, тобто отримання певної допомоги від конкретної особи щодо рішення завдань по протидії злочинності.

Окремим аспектам теоретико-правових та організаційних засад гласного та негласного використання громадян оперативними підрозділами Національної поліції України під час протидії кримінальним правопорушенням присвячені дослідження С.В. Албула, К.В. Антонова, М.П. Водька, В.О. Глушкова, Е.О. Дідоренка, О.Ф. Долженкова, В.П. Захарова, О.В. Кириченко, А.М. Кислого, І.П. Козаченка, В.М. Круглого, В.А. Некрасова, Д.Й. Никифорчука, О.О. Подобного, В.В. Шендрика, І.Р. Шинкаренка та ін.

Проте незважаючи на широкий спектр досліджень, присвячених різним теоретичним та практичним аспектам використання громадян оперативними підрозділами Національної поліції України під час протидії кримінальним правопорушенням, питання щодо теоретичних та правових засад сприяння громадян оперативним підрозділам Національної поліції України під час протидії кримінальним правопорушенням залишаються недостатньо вивченими.

Сучасний стан розробки цих питань характеризується недостатністю наукових розробок та належного організаційно-правового механізму сприяння громадян оперативним підрозділам під час виконання ними оперативно-службових завдань. Це обумовлено, у першу чергу, зміною моделі протидії злочинності в країні, звуження меж оперативно-розшукової діяльності як виду правоохоронної діяльності, надання можливості здійснення документування злочинної діяльності під час кримінального провадження, а також прогалин у правовому регулюванні такого сприяння.

Крім того, на сьогодні в науці оперативно-розшукової діяльності неоднозначно трактується поняття «сприяння громадян оперативним підрозділам», поза увагою залишилося питання щодо такого сприяння під час документування злочинної діяльності за матеріалами кримінального провадження, відсутній системний підхід щодо класифікації форм та видів сприяння громадян оперативним підрозділам під час протидії кримінальним правопорушенням.

Відсутність комплексної розробленості теоретичних та правових засад сприяння громадян оперативним підрозділам Національної поліції України під час протидії кримінальним правопорушенням, що відповідали би сучасним вимогам теорії та практики протидії злочинності, а також недосконалість правового регулювання сприяння громадян оперативним підрозділам зумовили вибір теми дисертації.

Метою будь-якого наукового дослідження є визначення його конкретного предмета і всебічне, достовірне вивчення його структури,

характеристик, зв'язків на основі наукових принципів і методів пізнання, впровадження або напрацювання пропозицій щодо впровадження у практику отриманих результатів. Тому метою наукового дослідження теоретичних та правових засад сприяння громадян оперативним підрозділам Національної поліції України під час протидії кримінальним правопорушенням повинно стати комплексне вирішення основних питань, пов'язаних з сприянням громадян оперативним підрозділам Національної поліції України під час протидії кримінальним правопорушенням, а також у формуванні на цій основі науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання цієї сфери.

Для досягнення поставленої мети дослідження необхідним є вирішення таких завдань: дослідити стан наукової розробленості проблем сприяння громадян оперативним підрозділам Національної поліції України під час протидії кримінальним правопорушенням; дослідити понятійно-категоріальний апарат сприяння громадян оперативним підрозділам Національної поліції України під час протидії кримінальним правопорушенням; запропонувати методологію наукового дослідження сприяння громадян оперативним підрозділам Національної поліції України під час протидії кримінальним правопорушенням; визначити та охарактеризувати критерії класифікації та види сприяння громадян оперативним підрозділам Національної поліції України під час протидії кримінальним правопорушенням; визначити та розкрити зміст форм сприяння громадян оперативним підрозділам Національної поліції України під час протидії кримінальним правопорушенням; запропонувати шляхи удосконалення механізму правового регулювання сприяння громадян оперативним підрозділам Національної поліції України під час протидії кримінальним правопорушенням; за результатами дослідження сформулювати науково-обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства України та інших нормативно-правових актів, які регулюють сприяння громадян оперативним підрозділам Національної поліції України під час протидії кримінальним правопорушенням.

Вирішення цих завдань надасть можливість науково обґрунтувати понятійно-категоріальний апарат сприяння громадян оперативним підрозділам Національної поліції України під час протидії кримінальним правопорушенням, класифікувати форми та види сприяння громадян оперативним підрозділам з урахуванням сучасної моделі протидії злочинності, сформулювати та внести пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства України та інших нормативно-правових актів, які спрямовані на використання правоохоронними органами громадськості під час протидії злочинності взагалі та сприяння громадян оперативним підрозділам зокрема.

Волошина М.О.
кандидат юридичних наук
доцент кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЗАКОНОДАВЧІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ОПЕРАТИВНОГО ПОШУКУ ПЕРВИННОЇ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

В теорії оперативно-розшукової діяльності правове регулювання будь-якої діяльності розглядається декількома шляхами, однак найбільш розповсюдженим є аналіз положень нормативних актів, виокремлення за наявності проблемних аспектів в них та визначення перспективних шляхів їх усунення. У цій публікації також спробуємо досягнути поставленої мети, використовуючи означений алгоритм. Так, оперативний пошук первинної оперативно-розшукової інформації підрозділами Національної поліції України не передбачений прямо чинним законодавством України, однак аналізуючи більшість способів отримання первинної оперативно-розшукової інформації можна констатувати, що він є синтезом певних дій оперативного працівника, передбачених як права оперативних підрозділів у ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [1]. У той самий час, слід зазначити, що всі нормативні акти, які регулюють окреслений процес слід розділити на три групи:

1) нормативні акти, які є лежать в основі визначення основних засад здійснення оперативного пошуку первинної оперативно-розшукової інформації;

2) нормативні акти, які визначають права та обов'язки суб'єктів, що здійснюють оперативний пошук первинної оперативно-розшукової інформації та передбачають відповідальність за порушення принципу законності під час окресленого процесу;

3) нормативні акти, які визначають організаційно-тактичні засади оперативного пошуку первинної оперативно-розшукової інформації.

Отже, до першої групи беззаперечно слід віднести Конституцію України. Зокрема, у вказаному нормативному акті закріплюються:

1) норми, пов'язані із основними правами та свободами особи, що не можуть бути порушені під час ОРД, зокрема оперативного пошуку, зокрема:

- ст. 21 Конституції України передбачає, що усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними;

- ст. 27 Конституції України передбачає, що кожна людина має невід'ємне право на життя;

- ст. 28 Конституції України передбачає, що кожен має право на повагу до його гідності;

- ст. 29 Конституції України передбачає, що кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність;

- ст. 30 Конституції України передбачає, що кожному гарантується недоторканність житла;

- ст. 31 Конституції України передбачає, що кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції та ін. [2];

2) норми, пов'язані із визначенням основних принципів здійснення ОРД, зокрема оперативного пошуку:

- ст. 55 Конституції України передбачає, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом;

- ст. 56 Конституції України передбачає, що кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень;

- ст. 57 Конституції України передбачає, що кожному гарантується право знати свої права і обов'язки;

- ст. 58 Конституції України передбачає, що закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи;

- ст. 60 Конституції України передбачає, що ніхто не зобов'язаний виконувати явно злочинні розпорядження чи накази;

- ст. 61 Конституції України передбачає, що ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення;

- ст. 62 Конституції України передбачає, що особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду;

- ст. 63 Конституції України передбачає, що особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом;

- ст. 64 Конституції України передбачає, що Конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України та ін. [2].

Тобто, Конституція України прямо вказує, що право на недоторканність її особистого життя (як основного, що порушується під час оперативного пошуку первинної оперативно-розшукової інформації підрозділами Національної поліції України) та його складових закріплено за кожною особою та є непорушним, однак в той же час може бути обмежене в

законодавчо передбаченому порядку виключно з метою припинення вчинення нею злочинних діянь [2].

Разом з цим, слід відзначити, що до вказаної групи нормативних актів входять й міжнародні договори, ратифіковані Верховною Радою України. У цьому зв'язку слід погодитись із думкою авторського колективу підручника «Міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинністю», який зазначає, що найбільш значущими універсальними договорами з питань протидії злочинності є: Конвенція про попередження злочину геноциду і покарання за нього; Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами; Конвенція про запобігання та покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів; Міжнародна конвенція про припинення злочину апартеїду і покарання за нього; Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму; Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності; Конвенція ООН проти корупції; Міжнародна конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму; Міжнародна конвенція для захисту всіх осіб від насильницьких зникнень; Конвенція про взаємну правову допомогу і видачу з метою боротьби з тероризмом; Конвенція про боротьбу з незаконними актами щодо міжнародної цивільної авіації та ін. [3].

Як приклад багатосторонніх цільових договорів, в яких є норми та інститути про відповідальність за окремі злочини, що зачіпають інтереси багатьох держав або всього світового співтовариства, можна назвати, зокрема: Конвенцію про попередження злочину геноциду і покарання за нього; Єдину конвенцію про наркотичні засоби 1961 р з поправками, внесеними в неї відповідно до Протоколу про поправки до Єдиної конвенції про наркотичні речовини 1961 р.; Конвенцію про психотропні речовини; Конвенцію ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин; Міжнародну конвенцію про боротьбу із захопленням заручників і ін.

До багатосторонніх регіональних конвенцій (договорів, угод), що мають, як правило, також цільовий характер, тобто передбачають норми про відповідальність за окремі види злочинів або регламентують інші питання боротьби зі злочинністю в рамках певного регіону, відносяться: Європейська конвенція про видачу з Додатковими протоколами до неї (1975 і 1978 рр.); Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом (а також Протокол до неї 2003); Європейська конвенція про протидію торгівлі людьми; Конвенція Ради Європи про відмивання, виявлення, вилучення і конфіскацію доходів від злочинної діяльності; Європейська конвенція про взаємну правову допомогу у кримінальних справах; Шанхайська конвенція про боротьбу з тероризмом, сепаратизмом і екстремізмом; Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах; Конвенція Ради Європи про попередження тероризму; Угода держав - учасниць СНД про обмін інформацією у сфері боротьби зі злочинністю тощо [3].

Водночас, аналізуючи положення міжнародного законодавства можна дійти висновку, що вони прямо не регулюють здійснення оперативного пошуку первинної оперативно-розшукової інформації підрозділами Національної поліції України, однак визначають основні принципи, які не можуть бути порушені під час його здійснення.

Враховуючи вказане перед державою постає завдання унеможливити незаконне порушення прав та свобод особи під час оперативного пошуку первинної оперативно-розшукової інформації підрозділами Національної поліції України та встановити покарання за такі порушення. Зокрема, з метою досягнення вказаних цілей законодавчо визначається виключний перелік суб'єктів, які мають право обмежувати права та свободи особи, порядок таких обмежень та покарання за порушення конституційних прав і свобод осіб [4]. Так, Кримінальний кодекс України визначає відповідальність за здійснення оперативного пошуку первинної оперативно-розшукової інформації, зокрема в:

- статті 182 КК України «Порушення недоторканності приватного життя», яка в свої положеннях закріплює, що незаконне збирання, зберігання, використання або поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди або поширення цієї інформації у публічному виступі, творі, що публічно демонструється, чи в засобах масової інформації, - караються штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років;

- статті 359 КК України «Незаконне використання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації», відповідно до якої незаконне використання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації – карається штрафом від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до чотирьох років або позбавленням волі на той самий строк. До того ж встановлено кваліфікуючі ознаки такого діяння та збільшена відповідно санкція за його вчинення («ті самі дії, якщо вони вчинені повторно, за попередньою змовою групою осіб або організованою групою або заподіяли істотну шкоду охоронюваним законом правам, свободам чи інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам окремих юридичних осіб, - караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років») [4].

Отже, другу групу нормативних актів складають Кримінальний та Кримінальний процесуальний кодекси України, Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність». Водночас, слід відмітити, що деякі нормативні акти все ж таки доцільно віднести до третьої групи, оскільки вони в більшій мірі визначають організаційні засади оперативного пошуку первинної оперативно-розшукової інформації підрозділами Національної поліції України.

Зокрема, Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» оперативним підрозділам для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності за наявності передбачених статтею 6 вказаного Закону підстав надається право проводити різні оперативно-розшукові заходи, які в своїй сукупності становлять заходи оперативного пошуку [1]. КПК України в свою чергу визначає основні принципи та організаційні засади такої діяльності в межах досудового розслідування кримінального провадження [5].

Водночас, з точки зору оперативно-розшукової діяльності представляють інтерес відомчі нормативні акти, однак вони здебільшого мають гриф обмеження доступу.

Отже, підсумовуючи наведене зроблено висновок, що процес правового регулювання оперативного пошуку первинної оперативно-розшукової інформації підрозділами Національної поліції України складається із великої кількості нормативних актів, положення яких мають спірні або неврегульовані аспекти, у зв'язку з чим існує нагальна необхідність наукового обґрунтування та практичного впровадження змін та доповнень до них.

1. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-XI [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (дата звернення: 05.10.2018).

2. Конституція України від 26.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. URL: http://www.gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_№/webproc4_1?id. (дата звернення: 05.10.2018).

3. Міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинністю [Електронний ресурс]. URL: https://stud.com.ua/44908/pravo/dzherela_mizhnarodnogo_spivrobotnitstva_schodo_protidiyi_zl_ochinnosti (дата звернення: 05.10.2018).

4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 05.11.2018).

5. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 05.10.2018).

Дьоров С.Л.
заступник начальника
ГУНП в Одеській області –
начальник кримінальної поліції,
ад'юнкт кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Одеського державного
університету внутрішніх справ

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАТИВНОГО (ІНІЦІАТИВНОГО) ПОШУКУ ЗЛОЧИННО- АКТИВНИХ ОСІБ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Сучасна теорія оперативно-розшукової діяльності до організації протидії злочинам відносить вивчення, аналіз та оцінку оперативної обстановки, інформаційно-аналітичне забезпечення, планування оперативно-розшукової діяльності, взаємодію в оперативно-розшуковій діяльності, фінансове забезпечення оперативно-розшукової діяльності, контроль та нагляд за оперативно-розшуковою діяльністю [1, с. 120]. У свою чергу, організація оперативно-розшукової діяльності оперативних підрозділів Національної поліції нерозривно пов'язана з інформацією, яка виступає і як предмет, і як знаряддя, і як результат цієї діяльності [1, с. 122].

У наукових джерелах інформаційно-аналітичне забезпечення трактується як пізнавально-дослідницька функція, яка в цілому здійснюється спеціалізованими підрозділами правоохоронних органів за допомогою інформаційних технологій, системи організаційних заходів і методичних прийомів при вивченні явищ, що становлять оперативний інтерес [1, с. 171; 5, с. 32]. За справедливим твердженням В.П. Захарова, інформаційно-аналітичне забезпечення являє собою циклічний процес пошуку, збирання, опрацювання, переосмислення, зберігання, видачі інформації та її використання для прийняття оперативно-тактичних та інших рішень. Науковець визначає також три методи інформаційно-аналітичного забезпечення в ОРД: інформаційно-аналітичний метод оцінки оперативної обстановки; інформаційно-аналітичний метод отримання і обробки відомостей про осіб, факти і події, що становлять оперативний інтерес; метод пошуку й використання відомостей, що містяться в інформаційно-пошукових системах [2, с. 23].

У свою чергу, відповідно до п. 18 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», підрозділи, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, мають право створювати і застосовувати автоматизовані інформаційні системи [4]. Чинний Закон України «Про Національну поліцію» у ст. 25 закріплює, що Національна поліція здійснює

інформаційно-аналітичну діяльність виключно для реалізації своїх повноважень. При цьому, Національна поліція в рамках інформаційно-аналітичної діяльності: 1) формує бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ; 2) користується базами (банками) даних Міністерства внутрішніх справ та інших державних органів; 3) здійснює інформаційно-пошукову та інформаційно-аналітичну роботу; 4) здійснює інформаційну взаємодію з іншими державними органами України, органами правопорядку іноземних держав та міжнародними організаціями [4]. При цьому, інформаційно-аналітичне забезпечення оперативно-розшукової діяльності має на меті: підвищення ефективності протидії злочинності; створення умов для оперативної обізнаності працівників, які безпосередньо займаються профілактикою та виявленням злочинів; формалізацію необхідної взаємодії між службами та підрозділами Національної поліції; своєчасне реагування та вжиття попереджувальних заходів, спрямованих на недопущення вчинення кримінальних правопорушень певним колом осіб; отримання відомостей для оперативного реагування на заяви та повідомлення про вчинені кримінальні правопорушення, інші події, у яких вбачаються їх ознаки; профілактичну роботу з криміногенною категорією громадян та особами, які перебувають на обліках Національної поліції України; контроль за оперативно-службовою діяльністю служб і підрозділів Національної поліції України.

Розмірковуючи щодо інформаційно-аналітичного забезпечення оперативного (ініціативного) пошуку злочинно-активних осіб підрозділами кримінальної поліції, слід зазначити, що його основними завданнями є: надання можливості оперативного одержання інформації в повному, систематизованому і зручному для використання вигляді для протидії злочинам; збирання, опрацювання, узагальнення та аналіз оперативної, оперативно-розшукової, оперативно-довідкової, аналітичної, статистичної і контрольної інформації для оцінки ситуації і прийняття обґрунтованих оптимальних рішень для протидії злочинам. При цьому, здійснюючи оперативний (ініціативний) пошук злочинно-активних осіб, Національна поліція може створювати власні бази даних, наповнює та підтримує в актуальному стані наступні бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ, стосовно: 1) осіб, щодо яких поліцейські здійснюють профілактичну роботу; 2) виявлених кримінальних та адміністративних правопорушень, осіб, які їх учинили, рух кримінальних проваджень; обвинувачених, обвинувальний акт щодо яких направлено до суду; 3) розшуку підозрюваних, обвинувачених (підсудних) осіб, які ухиляються від відбування покарання або вироку суду; 4) розшуку безвісно зниклих; 5) установлення особи невідомих трупів та людей, які не можуть надати про себе будь-яку інформацію у зв'язку з хворобою або неповнолітнім віком; 6) зареєстрованих кримінальних або адміністративних правопорушень, подій, які загрожують особистій чи громадській безпеці,

надзвичайних подій; 7) осіб, затриманих за підозрою у вчиненні правопорушень (адміністративного затримання; затримання згідно з дорученнями органів правопорядку; затримання осіб органами досудового розслідування; адміністративний арешт, домашній арешт); 8) осіб, які вчинили адміністративні правопорушення, провадження у справах за якими здійснюється поліцією; 9) зареєстрованих кримінальних та адміністративних корупційних правопорушень, осіб, які їх учинили, та результати розгляду цих правопорушень у судах; 10) іноземців та осіб без громадянства, затриманих поліцією за порушення визначених правил перебування в Україні; 11) викрадених номерних речей, цінностей та іншого майна, які мають характерні ознаки для ідентифікації, або речей, пов'язаних із учиненням правопорушень, відповідно до заяв громадян; 12) викрадених (втрачених) документів за зверненням громадян; 13) знайдених, вилучених предметів і речей, у тому числі заборонених або обмежених в обороті, а також документів з ознаками підробки, які мають індивідуальні (заводські) номери; 14) викрадених транспортних засобів, які розшуковуються у зв'язку з безвісним зникненням особи, виявлених безгосподарних транспортних засобів, а також викрадених, утрачених номерних знаків; 15) виданих дозвільних документів у сфері безпеки дорожнього руху та дозволів на рух окремих категорій транспортних засобів; 16) зброї, що перебуває у володінні та користуванні фізичних і юридичних осіб, яким надано дозвіл на придбання, зберігання, носіння, перевезення зброї; 17) викраденої, втраченої, вилученої, знайденої зброї, а також добровільно зданої зброї із числа тієї, що незаконно зберігалася; 18) бази даних, що формуються в процесі здійснення оперативно-розшукової діяльності відповідно до закону [5, с. 83].

Виконуючи свої функціональні обов'язки, зокрема щодо оперативного (ініціативного) пошуку злочинно-активних осіб, Національна поліція має безпосередній оперативний доступ до інформації та інформаційних ресурсів єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ. Національна поліція також має безпосередній оперативний доступ до таких баз (банків): Державного реєстру фізичних осіб-платників податків; Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів; Єдиного реєстру громадських формувань; Єдиного державного демографічного реєстру; Державного реєстру актів цивільного стану громадян; Єдиного реєстру нотаріусів; Єдиного реєстру довіреностей; Державного реєстру обтяжень рухомого майна; Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців; Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення; Єдиного реєстру підприємств, щодо яких порушено провадження у справі про банкрутство; Єдиного державного реєстру виконавчих проваджень; Державного реєстру речових прав на нерухоме майно; Єдиного реєстру досудових розслідувань; Державного реєстру друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств як суб'єктів інформаційної діяльності; Єдиного державного реєстру судових

рішень; Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України; Державного реєстру виборців; Реєстру позичальників; Державного реєстру документів дозвільного характеру; Єдиного ліцензійного реєстру [1, с. 173].

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що інформаційно-аналітичне забезпечення оперативного (ініціативного) пошуку злочинно-активних осіб – це передбачена законодавством України система запроваджених заходів, спрямованих на збір, узагальнення, аналіз, зберігання та використання інформації, у тому числі обмеженого доступу, що має значення для вирішення завдань цієї діяльності в інтересах досудового слідства, безпеки громадян, суспільства і держави.

1. Основи оперативно-розшукової діяльності / С.В. Албул, С.В. Андрусенко, Р.В. Мукоїда, Д.О. Ноздрін: за заг. ред. С.В. Албула. Одеса: ОДУВС, 2016. 270 с.

2. Захаров В.П. Інформаційне забезпечення боротьби зі злочинністю: монограф. Львів: ЛьвДУВС, 2008. 472 с.

3. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.

4. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII із змін., внес. згідно із Законами України : за станом на 19.12.2018 р. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.

5. Албул С.В., Мукоїда Р.В., Ноздрін Д.О. Роль оперуповноваженого карного розшуку в досудовому розслідуванні: навч. посіб. / За заг. ред. С.В. Албула. Одеса: ОДУВС, 2017. 130 с.

Єрменчук О.П.

кандидат юридичних наук

доцент кафедри

оперативно-розшукової діяльності

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УКРАЇНІ ЧЕРЕЗ КРИМІНАЛІЗАЦІЮ ДІЯННЯ "НАВМИСНА ПОМИЛКА"

Забезпечення безпеки критичної інфраструктури (далі – КІ) в нашій державі регулюється нормами Конституції України та законів України, загальноновизнаними принципами і нормами міжнародного права, підзаконними нормативно-правовими актами.

Важливе місце в системі законодавчого забезпечення займає Кримінальний кодекс України, який забезпечує охорону прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам, у тому

числі й у сфері охорони об'єктів критичної інфраструктури (далі – ОКІ).

Водночас, наразі, в нашій державі залишаються недостатньо визначеними діяння, що можуть нести для ОКІ суспільну небезпеку такої величини, що, на наш погляд, потребують криміналізації. Існує й інша дискусія, пов'язана з раціональністю виділення таких дій безпосередньо для ОКІ.

У своїх наукових напрацюваннях вітчизняні вчені Національного інституту стратегічних досліджень, що займаються розробкою проблематики функціонування КІ, серед основних загроз КІ виділяють: надзвичайні ситуації (природні катастрофи, технологічні аварії), терористичні акти, диверсії, кіберзагрози, тощо.

Д. Бобро серед основних загроз КІ виділяє: техногенні аварії та технічні збої, викликані, зокрема, людськими помилками; природні лиха та небезпечні природні явища; зловмисні дії [1].

Інші науковці в «Зеленій книзі» обґрунтовують ймовірність виникнення загроз КІ від: аварій та технічних збоїв, небезпечних природних явищ, зловмисних дій [2].

Особливої уваги заслуговує позиція О.М. Суходолі щодо проблеми розширення сприйняття загроз КІ, зокрема виділення, як окремого виду такої їх форми, як втручання в систему управління КІ чи технологічний процес, руйнування об'єкта силами його ж персоналу. Таку загрозу ним пропонується ідентифікувати, як чинник "внутрішнього порушника". Як вважає дослідник, саме цей чинник міг призвести до успіху кібератаки на енергорозподільчі компанії України [3].

В ході аналізу наявних загроз КІ, вважається за доцільне підтримати позицію вищезазначеного дослідника та виділити серед основних загроз так звану «навмисну помилку», під якою пропонуємо розуміти *умисні дії чи бездіяльність, що можуть вчинятися з метою приведення будь-якої системи чи установки об'єкта критичної інфраструктури в критичний стан (вимушеної зупинки функціонування, виведення з ладу чи знищення)*.

На наше переконання, виділення загроз подібного характеру та їх криміналізація сьогодні для нашої держави дійсно є необхідним, особливо за сучасних умов «гібридної війни» та відповідає існуючим тенденціям в іноземній практиці.

Позиція автора щодо виділення зазначеного складу злочину обґрунтовується тим, що об'єктивна сторона складу злочину виражається в умисних діях для приведення будь-якої системи чи установки в «критичний стан», хоча частково й охоплюються об'єктивною стороною складу злочину «диверсія» (с. 113 КК України), проте має нести меншу суспільну небезпечність. Суб'єктивна сторона діяння, зокрема, мета не має такого масштабного характеру, має на увазі зниження економічного, науково-технічного потенціалу держави, а може полягати в бажанні дестабілізувати роботу лише певного вузла, припинити певний вид діяльності об'єкту КІ

тощо.

Прикладом «навмисної помилки» можуть бути дії в обслуговуванні обладнання, маніпуляціях з ним, такі, як умисне неправильне програмування систем управління, втручання в роботу важливих частин установки з використанням наявних на будь-якому підприємстві допоміжних засобів і інструментів. Водночас, для закінчення цієї умисної протиправної дії настання негативних наслідків у вигляді заподіяння шкоди не вважається важливим подібно до ст. 194 КК України (умисне знищення або пошкодження майна). Поряд з цим, зазначені дії мають відмінні кваліфікаційні ознаки і від складу злочину, передбаченого ст. 277 КК України (пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів).

Удосконалення правового забезпечення безпеки критичної інфраструктури в Україні через криміналізацію діяння «навмисна помилка» та виділення його в окремий вид чи імплементація в злочини, передбачені ст.ст. 113, 194 КК України, матиме позитивний вплив на стан національної безпеки в Україні.

Оскільки об'єкти критичної інфраструктури впливають на безпеку певного регіону та стан захищеності національної безпеки України, родовим об'єктом злочину «навмисна помилка» мають стати суспільні відносини, що охороняють основи національної безпеки.

У разі виділення «навмисної помилки», як окремого виду злочину, доцільним буде внесення змін до ст. 216 КПК України та закріплення підслідності в розслідуванні зазначеного злочину за органами безпеки.

1. Бобро Д.Г. *Визначення критеріїв оцінки та загрози критичній інфраструктурі* // Стратегічні пріоритети. Серія: Економіка. 2015. № 4. С. 83-93.
2. Зелена книга з питань захисту критичної інфраструктури в Україні: зб. матер. міжнар. експерт. нарад / упоряд. Д.С. Бірюков, С.І. Кондратов; за заг. ред. О.М. Суходолі. Київ: НІСД, 2016. 176 с.
3. Суходоля О.М. *Захист критичної інфраструктури в умовах гібридної війни: проблеми та пріоритети державної політики України* // Стратегічні пріоритети. Серія: Політика. 2016. № 3 (40). С 65-67.

Єфімов В.В.

кандидат юридичних наук, доцент
оперуповноважений сектору
кримінальної поліції
Новокодацького відділення поліції
Дніпровського відділу поліції
ГУНП в Дніпропетровській області

ОКРЕМІ АСПЕКТИ УЧАСТІ ОПЕРАТИВНОГО ПРАЦІВНИКА ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ УКРАЇНИ

Проблема оперативно-розшукового супроводження розслідування злочинів за реформованим кримінальним процесуальним законодавством України обговорюється вже тривалий час, й досі серед науковців та практиків не має чіткого алгоритму здійснення цієї діяльності [1-3]. Особливо гостро постають питання оперативно-розшукового супроводження розслідування економічних злочинів в базових галузях економіки, зокрема в агропромисловому комплексі (АПК) України, де матеріальні збитки від злочинної діяльності набувають мільйонних масштабів й не відшкодування цих коштів болісно відбивається на державному бюджеті [4, с. 38; 5, с. 253-255].

Аналіз матеріалів кримінальних проваджень по злочинах в АПК свідчить, що найважливішим етапом розслідування економічних злочинів є вчасне затримання підозрюваних осіб з поличним. На цьому етапі, необхідно найретельнішим чином провести огляд особистих речей. В першу чергу звертається увага на документацію стосовно професійної діяльності, чернетки записів проведення розрахунків за окремі господарські операції, що вказані в матеріалах кримінальних проваджень. Особливу увагу необхідно звертати на контакти у мобільному телефоні, що дозволить встановити додаткову інформацію про осіб, що можуть бути свідками або потенційними співучасниками злочинної діяльності.

Під час планування допиту підозрюваних осіб, необхідно пам'ятати: проведення допиту буде більш доцільним, коли є будь-які докази у справі, що підтверджують їх причетність до злочинної діяльності; у більшості випадків, особи, що допитуються мають високий професійний та життєвий досвід, мають вищу освіту й дуже часто не одну, а кілька, зокрема юридичну та економічну, тому перед початком допиту необхідно уважно ознайомитись з матеріалами кримінального провадження й визначитись з характеристикою особи, яку заплановано допитати.

Слід пам'ятати, що значна кількість злочинів в сфері АПК являються латентними, тому особи, що становлять оперативний інтерес впевнені, що у

слідства не вистачить доказової бази їх причетності до злочинної діяльності. У даному випадку важливе значення відводиться збору доказової бази, правильної фіксації, відповідно до вимог Кримінального процесуального кодексу, а також вивчення та систематизація отриманих даних, що має значення для планування подальших дій слідчого та оперативного працівника.

Одним з основних напрямів доказування є встановлення максимальної кількості епізодів у кримінальному провадженні. Головними завданнями, що постають перед слідчим та оперативним працівником – це встановлення факту вчинення злочину, вивчення особистості осіб, що планується допитати. Не рідко буває так, що з початку особу допитують як свідка, а потім вдається отримати докази причетності цієї особи до окремих епізодів злочинної діяльності й вона отримує статус вже підозрюваної особи. Важливим організаційним аспектом розслідування кримінальних проваджень є тісна співпраця оперативного працівника та слідчого на всіх етапах проведення слідчих (розшукових) дій. Не нав'язливе спостереження оперативним працівником за поведінкою особи, яку допитує слідчий, може надати додаткову інформацію. Зокрема міміка обличчя може видати особу про вірогідність неправдивих показань. Одночасне спостереження оперативними працівниками за колом «зв'язків» особи, яку, наприклад, викликають на допит, може надати можливість встановити місця схованок документів, інших речей й грошових коштів, що викривають злочинну діяльність.

Важливе значення має грамотний вибір часу проведення слідчих (розшукових) дій. Неповне вивчення всіх матеріалів кримінального провадження, матеріалів оперативного супроводження кримінальних проваджень, а також некомпетентність слідчого в сфері розслідування економічних злочинів може призвести к активній протидії з боку зацікавлених на хід розслідування, може вчинятись вплив на свідків, знищення матеріальних доказів (бухгалтерські документи) або підміна їх на фальшиві.

Підводячи підсумок, необхідно підкреслити, що одним з найефективніших способів отримання інформації про особу підозрюваного є прийом односторонньої негативної характеристики особистості підозрюваного. Мається на увазі, що під час допиту свідків у кримінальному провадженні, слідчий або оперуповноважений за його дорученням, проводять допит таким чином, що особа, яка дає свідчення мала доповнювати та поправляти інформацію про особистість підозрюваного, його кола знайомих, звичках, поведінки у побуті тощо. Знання оперативним працівником основних організаційних аспектів проведення тих чи інших слідчих (розшукових) дій, переліку заходів, які першочергово необхідно провести у кримінальному провадженні за злочинами в сфері АПК, дозволить йому успішно вирішити завдання щодо виявлення, документування та попередження злочинної діяльності у вказаному секторі економіки України.

1. Особливості проведення оперативними підрозділами ОВС моніторингу витратів бюджетних коштів та взаємодії із контролюючими органами з метою виявлення та документування фактів їх розкрадання та привласнення посадовими особами підприємств, установ та організацій різних форм власності: наук.-метод. реком. / В.В. Єфімов, В.В. Дараган, Д.М. Мирошніченко, В.А. Бідняк. Дніпропетровськ: ДДУВС, 2015. 85 с.

2. Порядок і особливості документування та досудового розслідування кримінальних правопорушень у бюджетній сфері: наук.-методичні рекомендації / Укл.: В.В. Дараган, В.В. Єфімов, С.В. Северин, А.Г. Шиян. Дніпро: ДДУВС, 2016. 39 с.

3. Методичні рекомендації з встановлення схем мінімізації розмитнення товарів підприємствами-імпортерами, експортерами при оформленні товарів. Алгоритм виявлення правопорушень по підміні товарів та зниження митної вартості товарів підприємствами, які займаються зовнішньоекономічною діяльністю / В.В. Єфімов, І.В. Кокарев, С.В. Кокшанов, Е.В. Рижков, Г.В. Соломіна. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 47 с.

4. Ефимов В. Особенности организационно-правового регулирования оперативно-розыскного противодействия экономическим преступлениям в агропромышленном комплексе Украины / *Legea si Viata*. 2016. № 12/2 (300). С. 38-41.

5. Єфімов В.В. Особливості оперативно-розшукового забезпечення доказування під час розслідування викрадань в АПК України // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. №4 (83). 2016. С. 253-265.

Козлова А.О.

кандидат економічних наук

старший викладач кафедри

туризму і готельного господарства

Харківського національного університету

міського господарства імені О. М. Бекетова

РОЛЬ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В РОЗВ'ЯЗАННІ ПИТАННЯ НЕДОПУЩЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ТУРИСТИЧНИХ КАНАЛІВ ДЛЯ НЕЛЕГАЛЬНОЇ МІГРАЦІЇ ТА ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Завдяки своєму географічному становищу Україна знаходиться на перехресті шляхів «між Сходом і Заходом», її територією проходять міжнародні транспортні коридори, здійснюється рух робочої сили, туристів, товарів. Таке геополітичне положення значною мірою упродовж багатьох століть детермінувало історичні, культурницькі, духовні й політичні особливості розвитку нашої держави.

Наш час характеризується збільшенням масштабів міграційних процесів у світі, розширенням та розвитком зв'язків та інтеграції між країнами. Міграція як економічна, правова категорія і як соціально-економічне явище відома з стародавніх часів. Поштовхом для масового переміщення населення стали перш за все, великі географічні відкриття, а

згодом – рух капіталу і розвиток капіталізму.

Після набуття незалежності України її географічне положення почали активно використовувати з метою нелегальної міграції, транспортування мігрантів та торгівлі людьми. Як слідство Україна була вимушена створити та запровадити систему протидії нелегальній міграції та торгівлею людьми, ратифікувати міжнародні акти щодо протидії цим ганебним явищам, особливо в період активізації процесів доручення до європейської спільноти.

Активне запровадження системи обміну інформацією про особу, в тому числі обмін біометричними даними, інші засоби протидії злочинності та тероризму, ускладнило діяльність злочинних угруповань, що спеціалізуються на нелегальній міграції та торгівлею людьми. Це спонукало злочинців шукати і використовувати інші, в тому числі легальні та напівлегальні можливості щодо перетинання кордону та доставки мігрантів в інші країни. Одним із таких каналів, який активно став використовуватися організаторами нелегальної міграції ще з 90-х років минулого століття, є туристичний канал в'їзду-виїзду.

Туристична міграція перш за все характеризується задоволенням певних інтересів людей, подекуди з можливим відпочинком, обміном туристичними групами тощо. Це, зазвичай, короткострокове переміщення окремих верств населення. В сучасних умовах туризм перетворилася на потужну індустрію, а глобалізація, кооперація та лібералізація процесу переміщення людей лише сприяє цьому. Індустрія туризму впродовж останніх десятиліть стала однією з найважливіших сфер економіки, забезпечуючи десяту частину всього світового валового продукту. Уряди більшості держав світу, насамперед економічно залежних від туристичних потоків, активно заохочують туристів до своїх країн, сприяють та спрощують процеси потрапляння до країни іноземців, які слідують через туристичні канали.

В результаті легальними можливостями, які надаються саме туристичними установами (сприяння щодо оформлення віз, закордонних паспортів, квитків і т.ін.), а також зменшення уваги співробітників національної поліції, митних, прикордонних підрозділів до організованих туристів, на відміну від інших категорій наприклад трудових мігрантів, скористалися злочинні угруповання, які спеціалізуються на нелегальній міграції та торгівлі людьми.

Доречи, слід зазначити, що непоодинокими є випадки створення організованих злочинних угруповань, в тому числі транснаціонального характеру, до складу яких входять не тільки злочинці, що спеціалізуються на нелегальній міграції та торгівлі людьми, а й працівники туристичної галузі. У них налагоджені робочі стосунки з представниками міграційних та прикордонних служб, митниці, перевізниками, туристичними операторами, а це в свою чергу є привабливим для організаторів нелегального перетинання кордону. Саме через співробітників туристичних установ нерідко, наприклад, здійснюється оформлення «фіктивних» запрошень, в тому числі групових, на

міжнародні конференції, симпозиуми, спортивні змагання, концерти, інші масові заходи. Формування «достовірної або чистої» візової чи кредитної історії, підтвердження трудової діяльності, навчання, реєстрація за місцем проживання і т.ін., також використовується злочинцями для перевезення через кордон нелегальних мігрантів або вивезення громадян до інших країн з послідувачим їх «продажем у якості живого товару».

Новим напрямком використання легальних каналів, в тому числі туристичних, є «експорт найманців» для участі військових конфліктах. Тобто до країни на території якої налічується військовий конфлікт найманці можуть в'їхати легально під виглядом туриста. Доречи, в сучасних умовах, це є актуальним і для України.

І сприяє цим порушенням і злочинам не тільки корисні мотиви, тяга до отримання неправомірної вимоги, а й:

- окремі правові колізії чи взагалі правова нерегульованість вказаних процесів на законодавчому рівні ;
- невідповідність окремих законодавчих та підзаконних актів, що регулюють відносини в туристичній галузі вимогам щодо вітчизняній міграційній політики так і європейським чи світовим стандартам;
- відсутність дієвої системи координації та контролю з боку держави процесів в туристичній галузі;
- невідворотність покарань та невідповідна системна профілактична робота в цьому напрямку відповідних органів та відомств;
- відсутність координації дії законодавства про туризм і законодавства з протидії нелегальній міграції та торгівлі людьми;
- наявність розширеної пособницької бази нелегальної міграції на території України;
- відсутність чітких та дієвих механізмів ефективної протидії нелегальній міграції та запобігання її негативних впливів.

Враховуючи вищенаведене слід зазначити про особливу роль оперативних підрозділів Національної поліції України в розв'язанні питання недопущення (протидії) використання туристичних каналів для незаконної міграції, торгівлі людьми є актуальною в сучасних умовах сьогодення. Для цього у оперативних підрозділів Національної поліції, наприклад на відміну від міграційної служби, є можливості які надані законодавцем щодо здійснення оперативно-розшукової діяльності, проведення негласних (розшукових) дій. Причому ці можливості поліцейським треба використовувати не тільки для викриття чи документування злочинів, а й для здійснення попереджувально-профілактичної роботи.

Україна є досить привабливою туристичною країною, а рівень туристичних потоків в сучасних умовах, незважаючи на економічні труднощі, зростає. Саме забезпечення громадського порядку, питання безпеки не тільки в туристичних місцях, а й в містах перебування людей є однією із задач Національної поліції. Досягти необхідного безпекового рівня

лише за допомоги патрульної поліції, на нашу думку, неможливо. Треба задіяти весь комплекс заходів із протидії злочинності на туристичних каналах, в тому числі можливості оперативно-розшукової діяльності відповідних оперативних підрозділів поліції. Це в цілому призведе до підвищення іміджевого рівня держави, популяризації її у світі, тому що Україна відіграє і важливу роль у стримуванні потоків нелегальної міграції зі Сходу до держав Центральної та Західної Європи.

В умовах глобальної інтенсифікації міграційних процесів, активної участі не тільки населення України, а й злочинців в міграційних процесах, зростає необхідність ефективного державного регулювання в зазначеній сфері, яке є передумовою мінімізації її негативних наслідків, забезпечення прав і свобод мігрантів та усього населення. У зв'язку з цим удосконалення міграційної політики повинно бути одним із пріоритетів державної політики. Внаслідок того, що Україна одночасно є державою походження, призначення та транзиту мігрантів, територією різнохарактерних, різноспрямованих та різномасштабних міграційних потоків, забезпечення державного регулювання у сфері міграції є складним завданням, розв'язання якого потребує комплексного, системного підходу, належного фінансування, кадрового та наукового забезпечення.

Комар Ю.М.

завідувач сектору
дактилоскопічних досліджень
відділу криміналістичних видів досліджень
Запорізького науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру
МВС України

ВИКОРИСТАННЯ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ДАКТИЛОСКОПІЧНОГО ОБЛІКУ ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ МВС

Ефективність, якість і результати оперативно-розшукової діяльності щодо попередження, розкриття та розслідування злочинів, розшуку злочинців, безвісно зниклих осіб та встановлення осіб невпізнаних трупів в своїй основі обумовлені належною інформаційною підтримкою оперативно-розшукових заходів.

Практика ж свідчить, що при здійсненні оперативно-розшукових заходів, істотне значення має використання криміналістичних, оперативно-довідкових та розшукових обліків.

Використання обліку являє собою комплекс заходів щодо отримання результатів зіставлення експертно-криміналістичної інформації про об'єкти

обліку та об'єктів перевірки з метою встановлення осіб, підозрюваних у вчиненні того чи іншого злочину, осіб невпізнаних трупів, розшуку безвісно зниклих осіб, а також інших обставин, що мають суттєве значення для вирішення завдань оперативно-розшукової діяльності і розслідування кримінальних справ.

Криміналістичний облік складається з окремих обліків, кожен з яких охоплює групу однорідних об'єктів. Сьогодні в межах такого обліку функціонує понад 30 різних видів обліку. Кожен вид обліку - це підсистема криміналістичної реєстрації, що акумулює інформацію про однорідні об'єкти.

Криміналістичні обліки створюються з метою їх використання для запобігання, виявлення, розкриття і розслідування злочинів та інших правопорушень при здійсненні оперативно-розшукової діяльності, дізнання та досудового слідства, а також з метою підвищення рівня інформаційного забезпечення проведення експертних досліджень [1].

Криміналістичні обліки органів внутрішніх справ залежно від завдань поділяють на оперативно-пошукові та інформаційно-довідкові. До масивів оперативно-пошукових обліків вміщуються об'єкти, які безпосередньо пов'язані з подією злочину та, як правило, вилучені при оглядах місця події чи під час проведення інших слідчих (розшукових) дій. Серед них - трасологічний, дактилоскопічний та балістичний обліки, облік грошових знаків, бланків документів, цінних паперів та пластикових платіжних карток, облік генетичних ознак людини тощо.

Інформаційно-довідкові обліки комплектуються різними даними, які безпосередньо не пов'язані з подією злочину і отримані завдяки накопиченню відомостей інформаційного характеру. Об'єктами інформаційно-довідкових колекцій і картотек можуть бути зразки різноманітних виробів, малюнки, фотографії, таблиці, каталоги, тощо, які становлять інтерес для оперативно-службової, науково-дослідної та методичної діяльності.

Використання відомостей, що містяться в криміналістичних обліках під час розслідування кримінальних правопорушень є необхідним та невід'ємним складником діяльності співробітників поліції, адже розслідування являє собою процес пошуку, отримання, аналізу та використання інформації. Його ефективність багато в чому залежить від наявності у суб'єктів розслідування достовірної та у необхідній кількості інформації про криміналістично значущі об'єкти, що може бути отримана з різноманітних джерел. Серед джерел такої інформації важливе значення мають криміналістичні обліки розшукового призначення Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України.

В криміналістичних обліках сьогодні використовують такі способи фіксації інформації: письмова фіксація відомостей; отримання відбитків, копій; фотографування; звуко- й відеозапис; створення колекцій об'єктів у натурі та комбінований спосіб. Обраний порядок реєстрації ознак об'єктів зумовлює різноманітні форми ведення обліку, зокрема: картотеки, журнали,

колекції, бази даних комп'ютерних систем. Сьогодні найбільше ефективного використання реєстраційної криміналістичної інформації є створення автоматизованих інформаційно-пошукових систем, що базуються на застосуванні комп'ютерної техніки.

Використання відомостей, що містяться в криміналістичних обліках під час розслідування кримінальних правопорушень є необхідним та невід'ємним складником діяльності співробітників поліції, адже розслідування являє собою процес пошуку, отримання, аналізу та використання інформації. Його ефективність багато в чому залежить від наявності у суб'єктів розслідування достовірної та у необхідній кількості інформації про криміналістично значущі об'єкти, що може бути отримана з різноманітних джерел. Серед джерел такої інформації важливе значення мають криміналістичні обліки розшукового призначення Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України.

Як відомо, із усіх криміналістичних обліків – дактилоскопічні обліки дають найбільшу кількість ідентифікацій осіб за слідами рук, вилученими з місць скоєння злочинів. Крім цього, за допомогою дактилоскопічного обліку можливо встановити особу невідомого трупу, у т.ч. із числа осіб, що зникли безвісти чи встановити факт скоєння різних злочинів однією особою [2]. Досягається такий результат виключно завдячуючи автоматичним дактилоскопічним ідентифікаційним системам (АДІС).

До дактилоскопічних обліків органів внутрішніх справ вміщено понад 100 тисяч слідів рук, виявлених при огляді місць подій, та понад 5 мільйонів дактилокарт (фактично 50 мільйонів відбитків пальців рук) осіб, які підлягали дактилоскопічній реєстрації.

Дактилоскопічний облік складається з дактилокарт (масиву дактилокарт невідомих трупів; безвісно зниклих осіб і осіб, яких було піддано дактилоскопіюванню), та слідотек (реєстраційних карт слідів рук, вилучених під час оглядів місць подій за фактами нерозкритих злочинів та безвісно зниклих осіб). Дактилоскопічний облік здійснюється за допомогою дактилоскопічних карток, які містять пальцеві відбитки кожної руки певної особи [3, с. 69].

Перевірка слідів рук та дактилокарт за дактилоскопічним обліком проводиться працівниками Експертної служби МВС виключно за письмовим запитом оперативних підрозділів органів внутрішніх справ. Організація таких перевірок та оформлення їх результатів здійснюється відповідно до вимог інструкції «Про порядок функціонування дактилоскопічного обліку Експертної служби МВС», затвердженої наказом МВС від 11.09.2001 № 785.

Перевірка слідів рук та дактилокарт за допомогою АДІС в більшості випадків дає позитивні результати, що значно спрощує проведення оперативно розшукових заходів.

Проте, наразі залишається законодавчо невизначеним механізм зняття з дактилоскопічного обліку ідентифікованих слідів рук та дактилокарт. Наприклад, оперативні підрозділи при проведенні оперативно-розшукових

заходів встановили особу невідомого трупу або встановили місце знаходження безвісно зниклої особи, проте вони не інформують підрозділи Експертної служби про дані факти. Встановлені особи знаходяться на обліку та періодично перевіряються, що в свою чергу додатково завантажує працівників Експертної служби МВС.

Таким чином, деякі підзаконні нормативно-правові акти, які регулюють ведення та функціонування дактилоскопічного обліку, ще досі не приведено у відповідність до діючого Кримінального процесуального кодексу України, що у свою чергу створює певні суперечності, зокрема, у визначенні певних особливостей ведення дактилообліку. Також відсутні спільні нормативно-правові акти, які б регулювали діяльність оперативних підрозділів та підрозділів експертної служби МВС в частині використання дактилоскопічних обліків.

1. Інструкція з організації функціонування криміналістичних обліків Експертної служби МВС України: Наказ МВС України від 10.09.2009 № 390// Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0963-09](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0963-09).

2. Про затвердження Інструкції про порядок функціонування дактилоскопічного обліку експертної служби МВС України: наказ МВС України від 11.09.2001 №785 // Офіц. вісн. України від 11.01.2002. 2001. №52. С. 227.

3. Шевченко С.М. Деякі аспекти дактилоскопіювання // Вісник ОНДІСЕ. Вип № 4. 2018. С. 109.

Крисяк П.В.

начальник

Военно-дипломатичної академії
імені Євгенія Березняка

Кливець В.В.

заступник начальника

Военно-дипломатичної академії
імені Євгенія Березняка

з правової роботи

Зайцев О.В.

кандидат технічних наук, доцент

заступник начальника кафедри

Военно-дипломатичної академії
імені Євгенія Березняка

АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ ТЕХНІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

На сучасному етапі інформаційного розвитку суспільства та складної воєнно-політичної ситуації в нашій державі технічна підготовка фахівців сектору безпеки та оборони України потребує суттєвих змін [1].

На сьогодні ми спостерігаємо стрімке збільшення кількості інформації, яка надходить з різноманітних джерел: безпілотних літальних апаратів, комерційних систем супутникового спостереження високої просторової розрізненості, відеокамер спостереження, GPS-трекерів, інфрачервоних засобів спостереження, відео- потоків трансляцій Інтернет, соціальних мереж, операторів стільникового радіозв'язку, різноманітних державних та недержавних реєстрів та баз даних, сайтів державних установ та організацій та багато інших джерел.

Актуальність проблеми забезпечення кібернетичної безпеки держави визначається наступними чинниками: різким збільшенням кількості кібернетичних атак з боку РФ, активізація співпраці Україна – НАТО в напрямку забезпечення кібернетичної безпеки, наявність на ринку широкого спектру технологій та програм підготовки з питань кібернетичного захисту, в тому числі тестування на проникнення в кібернетичному просторі.

Серед найбільш руйнівних кібернетичних операцій проти України слід відмітити: операція "Змія", атака на "Вибори", атаки на енергетичні компанії України, операція "9 травня", операція "Прикормка", злам "Першого каналу", блокування роботи Держказначейства України, Компрометація ArtOS.

Важливість питань кіберзахисту постійно підіймається країнами-членами Альянсу. Так у доповіді Генерального секретаря НАТО Є. Столтенберга на конференції щодо взяття зобов'язань країнами-членами Альянсу з кібернетичного захисту, яка проходила 23 травня 2019 року в Лондоні, було зазначено, що такі зобов'язання допомагають членам Альянсу посилити свою оборону, крім того вони зміцнюють свої кіберсили і засоби, удосконалюють правові та інституційні структури і нарощують ресурси (людські і фінансові), які спрямовуються на протидію кіберзагрозам.

В умовах ведення гібридної війни необхідно переосмислювати підходи до забезпечення кібернетичної безпеки, правильно виявляти та обробляти дезінформацію, відсіювати надлишкову та зайву інформацію, інтегрувати та аналізувати різнорідну по змісту інформацію.

Необхідно створювати нові технічні системи для ефективної роботи з інформаційними потоками в секторі безпеки та оборони та готувати відповідних фахівців. В питаннях створення сучасної та ефективної системи підготовки спеціалістів за технічним напрямом на сьогодні найбільше впливають:

інформаційні та навчальні матеріали виробників сучасного апаратного та програмного забезпечення;

інформаційні сайти, блоги, відео- та чат- канали, які надають корисну інформацію для слухачів з позиції споживачів та критиків існуючих інформаційних та технічних засобів і систем;

електронні та інтерактивні підручники, електронні бібліотеки з безліччю корисної навчальної та довідкової інформації за різними напрямками;

електронні періодичні видання технічної спрямованості;
відкриті та комерційні навчальні програми, тренінги та курси підготовки технічних фахівців;
системи дистанційного навчання навчальних закладів різного освітнього рівня;
масові відкриті онлайн курси типу *Coursera, Udacity, Udemu* та інші.

В умовах суттєвих обмежень на час підготовки технічних фахівців та необхідності зосередження обмеженого людського та фінансового ресурсу на найбільш важливих напрямках підготовки, слід виділити такі найбільш значущі напрями: автоматизація інформаційно-аналітичної роботи; автоматизація розвідки відкритих джерел інформації (англ. *Open source intelligence, OSINT*); застосування технічних засобів для забезпечення кібернетичної безпеки.

Автоматизація інформаційно-аналітичної роботи. Цей напрям передбачає вміння планувати роботу, опрацьовувати різномірну інформацію, інформаційні потоки, створювати запити до баз даних, обробляти та аналізувати інформацію великих обсягів, створювати математичні моделі предметної галузі, орієнтуватися в теорії статистики та розпізнавання образів, використовувати системи машинного навчання та штучного інтелекту, володіти сучасним програмним забезпеченням для створення баз даних та інтегрування інформації, вміти володіти інструментарієм аналітичної обробки інформації [2].

Серед програмних засобів автоматизації інформаційно аналітичної роботи слід відмітити наступні: *Microsoft Project та MindJet MindManager* для планування; *Microsoft Access, MySQL, MariaDB, MongoDB, Redis, neo4j* для створення та ведення баз даних; *Hadoop MapReduce, Hadoop HDFS, Sparc, Cassandra, talend, Flink* для роботи з даними великих обсягів; *Microsoft Excel, AnyLogic, GPSS, Statistica, MathWorks, MathCad, Anaconda* для моделювання та аналізу даних; *Safe Software FME Desktop, ArcGIS, QGIS* для інтеграції та візуалізації даних.

Автоматизація розвідки відкритих джерел інформації. Цей напрям передбачає вміння планувати роботу, знати широкий спектр відкритих джерел інформації та баз даних, вміти створювати запити до відкритих баз даних, обробляти, аналізувати та візуалізувати інформацію [3].

Серед засобів здійснення розвідки відкритих джерел інформації слід відмітити наступні: інформаційні центри *Інформнапалм, Центр «Миротворець» та Bellingcat*; системи аналізу соціальних мереж *stalkscan, peoplefindThor, TweetDesk, picoDash* та інші; системи моніторингу руху транспорту *MarineTraffic, OpenSeaMap, Shipfinder, AirNav RadarBox, flightradar24* та інші; системи моніторингу радіомовлення *RadioReference, BroadCastify, ProScan* та інші; реєстри комерційних установ *YouControl, usr.minjust.gov.ua, opencorporates* та інші; системи моніторингу відкритих веб-камер *pentopia, Insecam, Shodan, EarthCam, Pictimo* та інші; банки даних

зображень та системи аналізу зображень *Get-metadata*, *metapicz*, *FotoForenzics* та інші; пошукові системи та каталоги *Google*, *Yandex*, *Bing*, *WayBackMachine*, *archive.today* та інші; сервіси отримання геопросторових даних *GeoNames*, *Free GIS data*, *Google Maps*, *Google Earth*, *Mapillary*, *NOAA*, *EESA Earth Online*, *TerraServer*, *Earth Data* та інші.

Застосування технічних засобів для забезпечення кібернетичної безпеки. Підготовка військових фахівців у галузі кібернетичної безпеки – це важлива складова заходів захисту об'єктів критичної інфраструктури технічного та організаційного характеру нашої держави. Зміст підготовки військових фахівців повинен включати питання виявлення проблем в системі технічного захисту об'єктів та, як наслідок, превентивного попередження кібернетичних атак в майбутньому [4].

Підготовку технічних фахівців треба розглядати в контексті створення та підтримки комплексної апаратної та програмної платформи кіберзахисту, що будується з наступних складових: системи контролю доступу, протоколювання, аналізу стану безпеки, антивірусного захисту, криптографії, стеганографії, мережних екранів, системи виявлення вторгнень, системи гарантованого знищення інформації, системи-пастки, тестування "на проникнення" (*PENTEST*).

В основі підготовки, особливо в форматі дистанційного навчання, повинні використовуватись матеріали вже відомих курсів та тренінгів типу *Network Penetration Testing* та *Ethical Hacking* таких провідних компаній як *Offensive security*, *binsec*, *SANS*, *Udemy*, *EC-Council*, *CYBRARY*, *EH Academy*.

Таким чином, на сучасному етапі інформаційного розвитку суспільства та складної воєнно-політичної ситуації в нашій державі технічна підготовка фахівців сектору безпеки та оборони України є важливою складовою в забезпеченні захисту нашої держави. Зміст підготовки повинен базуватись на сучасних освітніх технологіях навчання та освітніх платформах, використовувати всі доступні джерела навчальної та методичної інформації, сучасну технічну базу та новітні зразки програмного забезпечення.

1. Проблеми та напрями вдосконалення підготовки військових фахівців з урахуванням досвіду антитерористичної операції у східних областях України: XVI наук.-метод. конф., Житомир, 25 травня 2017 р.: тези допов. / М-во оборони України, Житомир. військ. ін-т імені С. П. Корольова. Житомир: ЖВІ, 2017. 176 с.

2. The 2019 Data & AI Landscape. URL: <https://mattturck.com/data2019/> (дата звернення: 31.10.2019).

3. OSINT Landscape 2019. URL: <https://start.me/p/ELXoK8/bellingcat-osint-landscape> (дата звернення: 31.10.2019).

4. Cyber Security Landscape 2019. URL: <https://kymatio.com/en/cybersecurity-2019-landscape/> (дата звернення: 31.10.2019).

Літун О.О.
викладач кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

НАУКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗШУКУ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ДІТЕЙ, ЯКІ ЗНИКЛИ БЕЗВІСТИ

У сучасній правозастосовній діяльності Національної поліції України значна увага приділяється вдосконаленню розшукової роботи підрозділів кримінальної поліції.

Свідченням цього є віднесення до функцій Департаменту карного розшуку «розроблення заходів з удосконалення розшукової роботи, підготовка управлінських рішень з проблем, які потребують комплексного підходу для їх вирішення, взаємодія зі структурними підрозділами центрального органу управління поліцією, правоохоронними органами іноземних держав з питань міждержавного та міжнародного розшуку, координація діяльності територіальних органів поліції і надання їм практичної допомоги з розшуку підозрюваних та обвинувачених, безвісти зниклих громадян та ідентифікації невпізнаних трупів» [1].

До резонансних подій, які стоять на особливому контролі, відносяться факти безвісного зникнення дітей, що свідчить про підвищену увагу до таких повідомлень з боку керівництва Національної поліції та структурних підрозділів, оскільки зниклі діти нерідко стають жертвами вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів.

Сьогодні широкого розповсюдження набули окремі види злочинів, пов'язані із протиправними діями стосовно дітей: продаж дітей (за 2018 р. 11 - неповнолітніх, 12 - малолітніх до 14 років [2]), у тому числі в рабство з метою примусової праці [3]; сексуальна експлуатація (використання у порноіндустрії) [4], продаж для усиновлення в інші країни [5], примушування до заняття жебрацтвом, втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність та ін.

Аналіз чинних нормативно-правових актів свідчить лише про загальне декларування протидії безвісному зникненню дітей (посилення кримінальної відповідальності за торгівлю людьми, встановлення кримінальної відповідальності за насильницьке зникнення, удосконалення нормативно-правової бази у сфері усиновлення [6; 7; 8; 9]).

Проте до сьогодні працівники оперативних й слідчих підрозділів використовують застарілі форми й методи розшуку безвісно зниклих дітей, підґрунтям до чого стало в першу чергу недостатньо об'єктивна юридична оцінка абсолютних і відсоткових показників на протязі довгого часу, які у порівняльному співставленні демонструють начебто високу результативність

розшуку дітей, що зникають безвісти.

Останнім часом динаміка повідомлень громадян про факти безвісного зникнення дітей зростає в рази, про що вказується у звітах Європейської федерації «Missing Children Europe». Так, у 2018 р. зафіксовано більше 11 тис. повідомлень про зникнення дітей, у тому числі за номером гарячої лінії 116000

Декларована функція Департаменту карного розшуку щодо розроблення заходів з удосконалення розшукової роботи здійснюється надто помірними кроками. Яскравим прикладом є відсутність сучасних нормативних ініціатив. Новий нормативно-правовий акт, який повинен відповідним чином врегулювати питання організації розшуку безвісти зниклих осіб, не прийнято. До цього часу діють положення наказу МВС України від 05.01.2005 № 3 дск «Про затвердження Інструкції з організації розшуку обвинувачених, підсудних осіб, які ухиляються від відбування кримінального покарання, безвісно зниклих осіб та встановлення особи невпізнаних трупів», значна частина яких втратила актуальність. Зазначений нормативно-правовий акт не містить окремих методик розшуку безвісти зниклих дітей, не визначає межі застосування НСРД та ОРЗ у рамках ОРС «Розшук» та ін.

Незважаючи на спробу певним чином визначити загальні першочергові заходи з реагування на заяви/повідомлення у Розділі XXVII «Розшук дітей» наказу МВС України від 16.02.2018 р. № 111 «Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України», оперативно-розшукове забезпечення підрозділами кримінальної поліції розшуку дітей, які зникли безвісти, залишилися поза межами регулювання наказу.

Все це безумовно впливає на результативність розшуку дітей, які зникли безвісти, що вимагає переосмислення існуючої практики й удосконалення з урахуванням сучасних потреб розшукової роботи.

У зв'язку з вищевикладеним, виникає необхідність науково обґрунтованої оптимізації розшукової роботи у цьому напрямку шляхом методичного забезпечення розшуку дітей, які зникли безвісти, з наступним впровадження у діяльність кримінальної поліції сучасних наукових розробок та рекомендацій прикладної спрямованості.

1. Офіційний сайт Національної поліції. URL: <https://www.npu.gov.ua/about/struktura/struktura/departament-karnogo-rozshuku.html>.

2. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2018 року. Генеральна прокуратура України. Офіційний сайт. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113653&libid=100820&c=edit&_c=fo.

3. На Запоріжжі директор інтернату здавав дітей «в оренду» як робочу силу. Кореспондент.net, 11 жовтня 2019. URL: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/4148755-na-zaporizhzhii-dyректор-internatu-zdavav-ditei-v-orendu-yak-robochu-sylu>.

4. Швед О. В. Комерційна сексуальна експлуатація дітей (КСЕД) як нове соціальне явище в світі, країнах СНД та Україні. Український соціум. 2005. № 2-3 (7, 8). С. 79-87. URL: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2005/04/79-87__no-2-3__vol-7__2005__UKR.pdf.

5. Діти «на продаж» – скандал довкола клініки. І що треба знати про сурогатне материнство в Україні. Радіо Свобода, 18 липня 2018. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29372579.html>.

6. Урядом удосконалено нормативно-правову базу у сфері усиновлення. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/uryadom-udoskonaleno-normativno-pravovu-bazu-u-sferi-usinovlennya>.

7. Про внесення змін до Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей: постанова Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. № 603. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/603-2019-p>.

8. «Жебраки за примусом». За «використання» дитини для жебракування встановлено кримінальну відповідальність. Радіо Свобода, 02 жовтня 2008. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1293501.html>.

9. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти: закон України від 12.07.2018 р. № 2505-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19#n239>.

Міщанинець О.М.
кандидат юридичних наук
доцент кафедри
оперативно розшукової діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ДЕТЕКТИВІВ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ПРОБЛЕМИ

Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію», Положення про Національну поліцію України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 р. № 877, наказу Національної поліції України від 29.12.2017 р. № 1342 «Про організаційно-штатні зміни в Національній поліції», наказу Міністерства внутрішніх справ України від 06.07.2017 р. № 570 «Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України», зареєстрованого у Міністерстві юстиції України 27.07.2017 р. за № 918/30786 і № 919/30787, у слідчих управліннях ГУНП в областях створено відділи розслідування особливо тяжких злочинів (служба детективів). Ініціаторами створення таких підрозділів була Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (далі – КМЄС).

На зазначені підрозділи було покладено здійснення розслідувань за фактами скоєння найбільш складних, резонансних, тяжких та особливо тяжких кримінальних правопорушень, а також таких, що набули широкого суспільного резонансу. Також у відділах було закріплено певних працівників за

розслідуванням кримінальних правопорушень у сфері загальнокримінальної спрямованості, службової та господарської діяльності, незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів та їх аналогів, кіберзлочинності та торгівлі людьми. Керівниками слідчих управлінь та цих відділів акцентовано увагу на дотримання та установа спеціалізації слідчих в розслідуванні кримінальних правопорушень окремих категорій.

Головною концепцією експерименту щодо впровадження інституту детективів в Національній поліції України є:

- 1) усі поліцейські мають однакові повноваження щодо виявлення, розкриття та розслідування злочинів;
- 2) внутрішній поділ на оперативників та слідчих в межах одного підрозділу (*посади оперативників та слідчих замінити посадами «детективів»*);
- 3) краща координація розслідувань;
- 4) обмін інформацією по справах в провадженні;
- 5) відсутність внутрішньої бюрократії (єдина система підпорядкування);
- 6) збалансоване навантаження;
- 7) створення умов для більш успішного вирішення проблем та покращення якості розслідування.

У зв'язку з цим, КМЄС пропонує ряд пропозицій щодо впровадження інституту «детективів», зокрема: запровадити посаду «детектив» в підрозділах кримінальної поліції з широкими повноваженнями щодо проведення досудового розслідування, негласних слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукової діяльності, а також передбачити оперативні відділи, що проводять оперативно-технічні заходи, з метою забезпечення технічної підтримки детективів [1].

Крім того, КМЄС надає свої пропозиції щодо внесення певних змін до деяких законодавчих актів, а саме:

- 1) у ч.3 ст. 13 Закону України «Про Національну поліцію» виключити «орган досудового розслідування» виключити;
- 2) у ч. 2 ст.38 Кримінального процесуального кодексу «слідчі підрозділи» замінити на «уповноважені підрозділи»;
- 3) у ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» «оперативні підрозділи» замінити словами «уповноважені підрозділи» [1].

Враховуючи те, що відділи розслідувань особливо тяжких злочинів (служба детективів) є структурним підрозділом слідчих управлінь, то всі працівники є слідчими цих підрозділів, що в свою чергу обмежує їх можливість використовувати в повному обсязі методи й засоби оперативно-розшукової діяльності. Як приклад, заведення справ оперативного обліку відносно особи або групи осіб, які готують вчинення кримінальних правопорушень, робота з оперативними джерелами, отримання грошових коштів на проведення контролю за вчиненням злочину (оперативна та контрольна закупівля, слідчий

експеримент), оперативно-інформаційне забезпечення.

На наш погляд, цей експеримент більш направлений на розширення можливостей та надання більш розширених повноважень в першу чергу працівників оперативних підрозділів Національної поліції України, оскільки їх досвід оперативно-розшукової роботи був би поєднаний з набуттям досвіду проведення досудового розслідування, взаємодії з прокуратурою (процесуальним керівником), судом (слідчим суддею), а також новими вимогами сьогодення, які стоять перед правоохоронними органами та суспільством.

Для працівників, які мали досвід роботи в слідчих підрозділах, цей експеримент несе менш вагомих змін в їх професійному досвіді, оскільки в їх службовій діяльності майже нічого не змінилося, так як розслідування кримінальних проваджень залишилось їх головною функцією. З позитивного, можна відмітити це більш якісне оперативне супроводження та взаємодія між працівниками (групами) під час досудового розслідування кримінальних проваджень.

У зв'язку з цим, на наш погляд, було б доречно законодавчо дати визначення самого поняття «детектив», оскільки в жодному законодавчому акті це поняття відсутнє. Виходячи з цього розробити повноваження детективів, де саме закріпити їх функціональні права та обов'язки, матеріальне забезпечення. Після чого внести відповідні зміни до законодавчих актів, насамперед до Кримінального процесуального кодексу України, Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та Закону України «Про Національну поліцію». Вважаємо, що детектив повинен об'єднувати функції поліцейського слідчого підрозділу та поліцейського кримінальної поліції. Об'єднання двох функцій у посаді детектива дозволяє поліцейському максимально володіти всією інформацією про хід розслідування кримінальних проваджень, а також супроводжувати провадження від початку і до кінця.

1. Презентація проекту об'єднання слідчих та оперативників (Харків, Україна). Збінек Ванічек, провідний радник з питань кримінальних розслідувань КМЕС в Україні (e-mail: zbynek.vanicek@euam-ukraine.eu).

Олексенко В.Г.
старший викладач кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СУЧАСНІ ВИМОГИ ЩОДО ДІЙ ПРАЦІВНИКІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ВИЯВЛЕННЯ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ ТА ПРЕКУРСОРІВ

Протидія наркоманії і наркобізнесу в державі, недопущення розвитку їх антисоціальних тенденцій, а також регуляторна державна політика в цій сфері на сучасному етапі є необхідною умовою розвиненого суспільства, важливим фактором його економічного, культурного та правового рівня.

Нелегальне розповсюдження наркотиків охоплює все більш широкі кола нашого суспільства і становить значну загрозу розвитку та добробуту нації. Зростання рівня злочинності, високий рівень смертності, трагедії сімей та зруйновані людські долі все це лише частина бід, що супутні цьому явищу.

Пропорційно поширенню наркоманії зростає і кількість злочинів, учинених на її підґрунті, оскільки крім загрози спустошення суспільного потенціалу, наркотики призводять до погіршення криміногенної ситуації в країні, Щорічно наркоманами та особами, які перебувають у стані наркотичного сп'яніння, вчинюються інші злочини загальнокримінальної спрямованості (вбивства, розбійні напади, грабежі та крадіжки).

У зв'язку з чим документування цієї категорії злочинних діянь на теперішній час є одним із пріоритетних напрямів оперативно-службової діяльності підрозділів кримінальної поліції.

Так, при проведенні оперативно-розшукових заходів, спрямованих на документування дій осіб, причетних до незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, зусилля оперативних підрозділів повинні бути спрямовані на отримання фактичних даних, які можна було б використати на різних стадіях кримінального судочинства.

Наявність такої інформації потребує від оперативних працівників моделювання вірогідних контраргументів з боку осіб, які перевіряються або розроблюються по відношенню до частини або всіх даних, отриманих оперативно-розшуковим шляхом.

Це дозволить спланувати й здійснити додаткові оперативно-розшукові заходи спрямовані на пошук нових доказів та інформації для ефективного їх використання під час документування злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків.

При цьому реалізація матеріалів документування протиправної діяльності осіб, які вчинили злочини, пов'язані з незаконним обігом

наркотиків, починається, як правило, із затримання наркозлочинців, проведення їх особистих обшуків, а також обшуків та виїмок в місцях виготовлення, зберігання, збуту і вживання наркотичних речовин та за місцем проживання осіб, що підозрюються.

Під час особистого обшуку слід звернути увагу на те, що наркотичні засоби в затриманих, можуть бути сховані на тілі, в одязі, в речах і предметах, що знаходяться при них. У зв'язку з цим при огляді особи або обшуку затриманих необхідно звертати увагу на:

– верхній одяг, головні убори і взуття (особливу увагу звертати на лацкани, манжети, коміри, кишені, ремені, бюстгальтери, краватки, підтяжки, підошви, підкладки, підв'язки, стрічки на туліях капелюхів, пряжки);

– особисті речі затриманого: підкладки сумочок, валіз, гаманців, косметичок; тюбики кремів, помад, мило, запальнички, мундштуки, портсигари, пачки із сигаретами, упаковки з-під ліків, дитячі іграшки, пелюшки, цукерки і жуйки, пляшки, інгалятори, термоси, банки, авторучки, браслети, медальйони, брелки, футляри слухових апаратів і окулярів, протези, порожнини тростини, милиць, ручки парасолі; відсіки радіоапаратури для елементів живлення, фотоапарати, природні заглиблення і порожнини тіла затриманого. Наркотики можуть бути виявлені між пальцями ніг, під лейкопластирем, прикріпленим до ступні ноги; у волоссі, вкладеному в спеціальний гребінець, шиньйонах, перуках, у роті, вухах, носі, у контейнері, що проковтнули, попередньо прив'язавши його до зуба; у піхві, прямій кишці й ін. Крім того, необхідно звертати увагу на ознаки вживання наркотичних засобів чи психотропних речовин.

Проведення зазначених дій необхідно оформляти протоколами особистого огляду. В усіх випадках у протоколах потрібно ретельно описувати виявлені та вилучені наркотики, їхнє упакування, а в необхідних випадках - одяг затриманого.

Особистий обшук проводиться за постановою суду в присутності понятих (не менше двох) з метою виявлення і вилучення предметів, пов'язаних із вчиненим злочином, та його особистих речей (одягу, взуття тощо). За необхідності особистий обшук проводять за участю лікаря з метою виявлення на тілі або в органах обшукуваного прихованих тайників.

Важливим у таких випадках є використання засобів криміналістичної техніки. Для пошуку наркотичних засобів та психотропних речовин бажано застосовувати: службового собаку, натренованого на пошук наркотиків, металошукач, рентгенапаратуру та експрес-аналізатори для визначення наркотичного засобу.

Усі виявлені наркотичні та сильнодіючі засоби, психотропні і отруйні речовини, прекурсори, розчинники, реагенти відповідним чином вилучаються, упаковуються й опечатуються для подальшого направлення на дослідження. Крім того, необхідно вилучати і предмети-носії, тобто предмети, що використовуються при виготовленні, збереженні і спортуванні

наркотиків.

До предметів-носіїв відносяться:

- різного роду упаковки (мішки, сумки, валізи, пакети, пляшки і т. д.);
- предмети, що використовуються при споживанні (голки, шприци, тампони, бинти, носові хустинки і т. д.).

Усі вищезазначені засоби і предмети повинні упаковуватися окремо.

Для упакування можна використовувати: поліетиленові пакети, паперові або тканинні мішки, коробки, конверти і т.д., які після розташування в них вилученого предмета заклеюються, прошиваються, перев'язуються і опечатуються. На упаковці робляться пояснювальні записи, в яких вказується:

- хто, де, коли провів вилучення;
- у кого воно проведено;
- яким способом опечатано вилучене і номер печатки;
- робиться завірений підпис співробітника і понятих, а також особи, у якої проведено вилучення.

Для вилучення окремих речовин і предметів необхідно заздалегідь готувати пакувальний матеріал. Так, при вилученні зелених (не висушених) частин рослин маку і коноплі в ньому необхідно проробити отвори для вентиляції. У протилежному випадку ці рослини при надходженні до експертно-криміналістичного підрозділу будуть непридатні для дослідження або експертизи через гнильні зміни.

Треба мати на увазі, що певні наркотичні засоби чи психотропні речовини (наприклад ефедрон) під дією світла та кисню дуже швидко розкладаються, що унеможливило їхнє визначення в подальшому, тому такі речові докази слід негайно направляти на експертизу, вживаючи при цьому необхідних заходів (у темному закритому флаконі тощо). Заборонено змішувати матеріали та речовини виявлені в різних місцях.

Мікроскопічні речовини варто вилучати на безбарвні стрічки, що клеяться.

Вилучені рідини, що знаходяться в скляному посуді, необхідно поміщати в дерев'яну шухляду або картонну коробку у вертикальному положенні, виключаючи можливість механічного впливу на них, ушкодження і зіткнення між собою.

При вилученні наркотиків, що знаходяться в дорожніх сумках, рюкзаках, валізах необхідно вжити заходів щодо виявлення і фіксації наявних на цих предметах слідів пальців рук осіб, що затримуються, та інших осіб.

Зведення про вилучення, в залежності від конкретних обставин, відображається в протоколах: огляду речей, особистого огляду, огляду місця події, про адміністративне правопорушення, про адміністративне затримання. У протоколі відображаються всі проведені дії, час, місце, кількість та об'єм вилучених наркотичних засобів, та підписують протокол: особа, яку оглядали, поняті, а також учасники огляду.

Пашасєв А.З.
здобувач кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Одеського державного
університету внутрішніх справ

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ПРОТИДІЯ НЕЗАКОННОМУ ЗАВОЛОДІННЮ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ ШЛЯХОМ КОНФІДЕНЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Протидія незаконному заволодінню транспортними засобами вважається одним із пріоритетних напрямів діяльності правоохоронних органів нашої держави. Питання боротьби з незаконними заволодіннями транспортними засобами (склад злочину передбачений статтею 289 Кримінального кодексу України [1]) займає важливе місце в боротьбі зі злочинністю, оскільки, дане кримінальне правопорушення заподіює суттєву майнову шкоду як окремим громадянам, так і державі в цілому, а також сприяє вчиненню дорожньо-транспортних правопорушень. Завдані при цьому збитки обчислюються багатьма мільйонами гривень [2, с. 4]. Поширеність незаконного заволодіння транспортними засобами в даний час в Україні характеризується наступними детермінантами:

- матеріальна шкода від даних злочинів носить великий розмір;
- відносна простота здійснення таких злочинів, у зв'язку з тим, що велика кількість водіїв не зважають на слабку технічну захищеність своїх транспортних засобів;
- нехтування водіями елементарних правил безпеки, а саме доступністю для злочинного посягання, а саме перебування транспортних засобів в «неохоронюваних» місцях;
- перехід незаконного заволодіння транспортними засобами в сферу кримінального бізнесу – контрольованого організованими злочинними організаціями з міжнародними зв'язками;
- корупція серед співробітників правоохоронних органів.

Одним із дієвих заходів щодо оперативно-розшукової протидії незаконному заволодінню транспортними засобами – є конфіденційне співробітництво.

У відповідності до п. 14 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [2] оперативним підрозділам для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності надається право використовувати конфіденційне співробітництво згідно з положеннями ст. 275 Кримінального процесуального кодексу України [3].

При встановленні та подальшому використанні конфіденційного співробітника з метою протидії незаконному заволодінню транспортними

засобами, насамперед враховуються його особисті та ділові якості, навички та вміння, інформаційні та розвідувальні можливості, серед яких бажано:

- знання жаргону та сучасного сленгу представників «кримінального автобізнесу»;
- знання традицій та звичаїв, які поширені серед викрадачів транспортних засобів;
- знання способів маскуванню, перебивання VIN-коду, підробки або заміни номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу;
- володіння інформацією про ціни чорного ринку на транспортні засоби, регіони їх надходження або продажу;
- знайомства серед спеціалістів у сфері інформаційних технологій;
- юридична підкованість в питаннях реєстрації (перереєстрації) транспортних засобів;
- розуміння механічних, електронних та технічних характеристик транспортних засобів;
- вміння користуватися спеціальними технічними засобами, які використовуються при незаконному заволодінні транспортними засобами, а саме: кодграббером, електрошокером, глушилкою GSM чи GPS сигналів, сканером для відключення додатково встановлених сигналізації, спеціальною комп'ютерною технікою та іншими технічними засобами.

Доцільно встановлювати конфіденційне співробітництво з особами, які мають численні зв'язки або здатні їх встановлювати в злочинному середовищі, та серед тих, хто займається незаконним заволодінням транспортними засобами, або мають відношення до «кримінального автобізнесу», а саме:

- з членами злочинних угруповань, які з позитивних мотивів йдуть на контакт з оперативними працівниками;
- з «лояльними» представниками етнічних злочинних груп та організацій, які займаються незаконним заволодінням транспортними засобами;
- з «слабкими» учасниками таких угруповань, наркозалежні, азартні та інші недоліки особи;
- з «ображеними» учасниками таких угруповань або тих, що виношують наміри помститись членам іншого угруповання;
- з особами, які перебувають у близьких або довірливих стосунках з учасниками злочинних угруповань, які займаються «кримінальним автобізнесом»;
- з особами, які перебувають у близьких або довірливих стосунках з лідерами злочинних угруповань, які контролюють «кримінальний автобізнес»;
- з майстрами станцій технічного огляду, які мають широкі зв'язки серед автовикрадачів;
- з «автоперекупками», які володіють важливою оперативною

інформацією;

– з власниками станцій технічного огляду та автосалонів.

Таким чином, конфіденційне співробітництво є одним з найбільш ефективних і дієвих методів оперативно-розшукової діяльності і широко використовується оперативними та слідчими підрозділами у випадках, коли необхідно вирішувати складні завдання щодо протидії незаконному заволодінню транспортними засобами.

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 01.10.2019).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 01.10.2019).

3. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (дата звернення: 01.10.2019).

4. Малиновська Т. М., Тихоненко Л. Л. Незаконне заволодіння транспортними засобами: особливості досудового розслідування. Науково-методичні рекомендації. Харків: ХНУВС. 2015. 46 с.

Половніков В.В.

кандидат юридичних наук, доцент

начальник кафедри управління

оперативно-розшуковою діяльністю

Національної академії Державної прикордонної

служби України імені Богдана Хмельницького

ЩОДО ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ОХОРОНИ І ЗАХИСТУ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ

Одним із основних суб'єктів здійснення оперативно-розшукової діяльності (далі – ОРД) у сфері охорони і захисту державного кордону (далі – ДК) України є Державна прикордонна служба (далі – ДПС) України.

З 2003 і до 2019 року, відповідно до частини першої статті 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» ОРД здійснювалось такими оперативними підрозділами (далі – ОП) ДПС України: розвідувальним органом спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у справах охорони ДК (агентурної розвідки, оперативно-технічним, власної безпеки), оперативно-розшуковими підрозділами відповідно спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у справах охорони ДК та його територіальних органів, підрозділами з охорони ДК органів охорони ДК та Морської охорони, забезпечення внутрішньої безпеки, забезпечення власної безпеки, оперативного документування та оперативно-

технічними [1]. Всі ці підрозділи по різному розвинуті й відображені у структурі ДПС України.

Відповідно, одним із проблемних питань здійснення ОРД ОП ДПС України, на яке слід звернути увагу, перш за все, є відсутність у чинному законодавстві України визначення поняття підрозділів з охорони ДК. В статті 10 Закону України «Про Державну прикордонну службу України» вказано лише те, що, наприклад, до складу прикордонного загону, який є основною оперативно-службовою ланкою ДПС України, можуть входити: прикордонні комендатури, відділи прикордонної служби, прикордонні застави, контрольно-пропускні пункти, відділення прикордонного контролю [2]. У зв'язку з цим всі ці підрозділи не використовувались як суб'єкти здійснення ОРД. Хоча підрозділи з охорони ДК і були віднесені законодавцем до ОП, на практиці ця норма не була реалізована. Певний час ОП були лише у складі відділів прикордонної служби.

Іншим проблемним питанням є також часті зміни кількості, підпорядкування, структури та функцій ОП. Підтвердженням цьому є внесені зміни до законодавства України, які було здійснено щодо ОП у період функціонування Прикордонних військ (далі – ПВ) та ДПС України, зокрема:

у 1991-1992 роках структура таких підрозділів залишилась у спадок після переведення у відання України всіх дислокованих на території республіки військових частини ПВ СРСР та їх органів управління з озброєнням і матеріально-технічною базою;

1992 – 2001 роки. Єдиним суб'єктом ОРД ПВ України, відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», прийнятого 18 лютого 1992 року, були підрозділи з оперативно-розшукової роботи;

2001 рік. Після прийняття 22 березня 2001 року Закону України «Про розвідувальні органи України» у структурі підрозділів з оперативно-розшукової роботи ПВ України виокремлюється розвідувальний орган. 7 березня 2002 року, у зв'язку з прийняттям цього Закону внесені зміни до статті 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» і другим суб'єктом здійснення ОРД ПВ України, крім підрозділів з оперативно-розшукової роботи, став розвідувальний орган Державного комітету у справах охорони ДК України;

26 грудня 2002 року, після прийняття Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» розвідувальному органу надано право проводити окремі контррозвідувальні заходи виключно в інтересах забезпечення охорони ДК України, а також забезпечення безпеки своїх сил і засобів, інформаційних систем та оперативних обліків;

у 2003 році, у зв'язку із створенням ДПС України і внесенням змін до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», розпочато впровадження у її склад нових ОП – підрозділів з охорони ДК органів охорони ДК та Морської охорони (про них вже була мова), забезпечення внутрішньої безпеки, забезпечення власної безпеки, оперативного

документування та оперативно-технічних. Розвідувальний орган, створений у 2001 році, продовжив бути серед ОП ДПС України;

2005 рік. 31 травня цього року до переліку ОП ДПС України додано нові – оперативно-розшукові підрозділи відповідно спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у справах охорони ДК та його територіальних органів. З цього часу Адміністрація та регіональні управління ДПС, крім здійснення управлінських функцій щодо підпорядкованих їм ОП, які входили до складу прикордонних загонів, ОКПП «Київ» і відділів прикордонної служби, отримали право мати у своїй структурі підрозділи, які повноцінно здійснюють ОРД.

15 грудня 2005 року законодавчо визначено види ОП розвідувального органу (агентурної розвідки, оперативно-технічний, власної безпеки);

29 березня 2016 року внесені відповідні зміни до Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» щодо надання права на здійснення окремих контррозвідувальних заходів виключно в інтересах забезпечення охорони ДК України, а також забезпечення безпеки своїх сил і засобів, інформаційних систем та оперативних обліків підрозділам забезпечення внутрішньої і власної безпеки ДПС України;

у 2019 році проектом закону 19.09.2019, розглянутого Верховною Радою України, передбачено внесення змін до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»: у абзаці шостому частини першої статті 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» слова «оперативно-розшуковими підрозділами відповідно спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у справах охорони державного кордону та його територіальних органів, підрозділами з охорони державного кордону органів охорони державного кордону та Морської охорони, забезпечення внутрішньої безпеки, забезпечення власної безпеки, оперативного документування» замінити словами та знаками «підрозділами забезпечення внутрішньої і власної безпеки, оперативного документування, оперативно-розшуковими» [3].

Тим самим, передбачається зменшення кількості ОП, уникнення, на рівні закону, їх прив'язки до структури ДПС України, її управлінських рівнів, повернення відповідних підрозділів у структуру органів (підрозділів) ДПС України, які безпосередньо виконують завдання з охорони ДК. Тим самим створюються передумови для уникнення періодичних спроб автономізації, виокремлення, часткового (за рахунок обмеження повноважень) або повного виходу ОП із підпорядкування керівників органів (підрозділів) ДПС України низової ланки.

До проблемних питань здійснення ОРД, які, у т.ч., пов'язані з зазначеними вище, слід також віднести відсутність єдиного тлумачення і розуміння норм законодавства, які відносять ОРД не до засобів охорони, а до системи заходів захисту ДК.

Цьому сприяє те, що, відповідно до статті 2 Закону України «Про

Державну прикордонну службу України», однією із основних функцій ДПС України є охорона ДК України. Іншою функцією, вказаною в цій статті, є ведення розвідувальної, інформаційно-аналітичної та ОРД в інтересах забезпечення захисту ДК України [4].

Всі дев'ять основних функцій ДПС України, виконання яких є її оперативно-службовою діяльністю, можна умовно поділити на ті, що здійснюються з метою забезпечення захисту ДК України, його охорони та інші. Такий поділ є умовним і дискусійним. Разом з тим, законодавець, у змісті інших норм акцентує увагу саме на виконанні завдань і заходах з охорони ДК. Охорону ДК у статті 2 Закону України «Про державний кордон України» віднесено до невід'ємної складової загальнодержавної системи захисту ДК [4].

Законодавчо закріпленою назвою прикордонних підрозділів є органи (підрозділи) «охорони» ДК України. Виконання ними такої функції як захист ДК України чітко не передбачено. Це, на нашу думку, дає підстави розглядати захист ДК як більш «важливу» або іншого, більш «високого», рівня діяльність у порівнянні з його охороною.

Таким чином, окремі проблемні питання здійснення ОРД у сфері охорони і захисту ДК України можуть бути вирішені за рахунок внесення відповідних змін і доповнень до чинного законодавства України як стосовно ОП, так і щодо виконання органами (підрозділами) ДПС України завдань з охорони і захисту ДК України.

1. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. Дата оновлення: 22.05.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (дата звернення: 20.10.2019).

2. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 03.04.2003 № 661-IV. Дата оновлення: 04.01.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15> (дата звернення: 20.10.2019).

3. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» щодо вдосконалення діяльності Державної прикордонної служби України від 20.09.2019 № 2161.

URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=2161&skl=10 (дата звернення: 28.10.2019).

4. Про державний кордон України: закон України від 04.11.1991 р. № 1777-XII. Дата оновлення: 04.10.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-12> (дата звернення: 20.10.2019).

Сидоренко А.М.
начальник відділу Департаменту
оперативно-технічних заходів
Національної поліції України

ПРОГРАМНО-АПАРАТНІ КОМПЛЕКСИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ У ПРАКТИЦІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Підрозділами оперативно-технічних заходів Національної поліції України (далі – ПОТЗ) для вилучення інформації з мобільних пристроїв, дронів компанії DJI та Sim-карток проведена закупівля програмно-апаратного комплексу іноземного виробництва Cellebrite UFED Touch 2 та планується найближчим часом придбання аналогічного пристрою MSAB Tablet для використання в оперативно-службовій діяльності.

У Cellebrite UFED Touch 2 є унікальна можливість зчитувати інформацію з месенджерів Viber, WhatsApp, Telegram тощо.

Також його застосування надає можливість доступу до хмарних сховищ інформації за допомогою вилучених з мобільного пристрою тимчасових ключів авторизацій, відновлення видаленої інформації, у тому числі фотографій, побудови маршрутів пересування шляхом аналізу історії використання точок доступу до «Wi-Fi» тощо.

UFED Touch 2 – це нове покоління переносних комплексів від компанії Cellebrite на платформі серії UFED Touch, яка зарекомендувала себе як незамінний інструмент в умовах оперативної роботи або в криміналістиці. UFED Touch 2 дозволяє в будь-яких умовах отримати дані, які можуть звузити напрямок проведення слідства, сфокусувати правильні слідчі дії, а за рахунок продуктивної роботи пристрою, заощадити час на вивченні отриманих доказів. Принцип і функції пристрою полягають в отриманні на логічному рівні, фізичному рівні, або на рівні файлової системи, даних та інформації. На дані, що отримані за допомогою UFED Touch 2, можна з упевненістю спиратися для надання доказів у суді.

Особливості Cellebrite UFED Touch 2.

- Глибокий аналіз на фізичному рівні і на рівні файлової системи, витяг пароля і доказів на логічному рівні.
 - Підтримка широкого набору популярних моделей мобільних пристроїв і операційних систем.
 - Власна технологія і завантажувачі забезпечують можливість отримання даних для використання в якості доказів у суді.
 - Повний комплект для використання комплексу в польових умовах: компактні роз'єми з 4 майстер-кабелями для вилучення інформації і зарядки під час використання.
 - Сенсорний мультитач-дисплей з високою роздільною здатністю з інтуїтивним інтерфейсом.
 - Постійні оновлення програмного забезпечення для сумісності з усіма новими моделями телефонів.
- Ключові переваги Cellebrite UFED Touch 2.
- Автономність та надійність.
 - Закрита платформа для отримання юридично обґрунтованих доказів.
 - Власне апаратне забезпечення, програмне забезпечення та завантажувачі.
 - Сенсорний екран і інтуїтивний графічний інтерфейс.
 - Засіб для перегляду HTML-звітів.
 - Компактні розміри: вбудований акумулятор.
 - Повний комплект, готовий для роботи в польових умовах.

MSAB Tablet – це легкий, портативний і простий в обігу пристрій від компанії MSAB, призначений для використання на передньому краї подій, де вкрай необхідна швидкість для вилучення оперативної інформації з мобільних пристроїв.

Сенсорний інтерфейс планшета MSAB Tablet спрощує і полегшує процес відновлення мобільних даних. Планшет дозволяє підключитися до мобільного пристрою і за допомогою декількох дотиків до екрану за лічені хвилини отримати необхідні дані.

Ключові особливості MSAB Tablet.

- Зручний у використанні планшет – це гнучке рішення, яке дає оперативним службам можливість отримувати дані і аналітичну інформацію

в реальному часі. Планшет допомагає прискорити процес попередньої оцінки, надаючи слідчим і оперативникам швидкий доступ до даних, в той час як більш складним обладнанням можуть скористатися тільки висококваліфіковані співробітники.

○ Планшет можна пристосувати до робочих процесів організації і налаштувати для різних рівнів підготовки співробітників в області судово-криміналістичного дослідження мобільних пристроїв, щоб мінімізувати вимоги до навчання. Це дозволяє здійснювати контроль за процесом дослідження, не піддаючи сумніву цілісність і достовірність доказової бази. Планшет XRY є комплексним інтегрованим програмно-апаратним рішенням з підтримкою вилучення мобільних даних.

○ Планшет підтримує логічне та фізичне вилучення даних з мобільних пристроїв через кабельне з'єднання і Bluetooth. За допомогою простого у використанні «Майстра вилучення» користувачі можуть легко вилучати дані, використовуючи інтуїтивно зрозумілий сенсорний інтерфейс. Витягнуті дані можна переглядати і досліджувати в спеціальному засобі перегляду XRY Viewer. У процесі вилучення створюється криміналістично безпечний файл XRY, в якому завжди містяться всі витягнуті з пристрою дані.

Програмно-апаратні комплекси Cellebrite UFED Touch 2 та MSAB Tablet можуть використовуватися:

- у межах оперативно-розшукових справ та кримінальних проваджень під час проведення ОТЗ та НСРД зі зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК України), які здійснюються на підставі ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення зазначеного заходу;

- у межах кримінального провадження під час проведення слідчої (розшукової) дії «Огляд» (ст. 237 КПК України), для огляду мобільного терміналу та/або SIM-картки.

Є три шляхи проведення такої слідчої (розшукової) дії:

- на підставі доручення слідчого в порядку статті 40 КПК України, яке направляється керівнику оперативного підрозділу, що забезпечує супроводження кримінального провадження, який у свою чергу залучає до огляду працівника ПОТЗ;

- безпосередньо слідчим із залученням працівника ПОТЗ як спеціаліста відповідно до ст. 71 КПК України, про що листом повідомляється відповідний ПОТЗ.

- направлення слідчим доручення на проведення слідчої (розшукової) дії «Огляд» та самого мобільного пристрою безпосередньо до ПОТЗ є проблемним та недоречним з огляду дотримання всіх вимог Кримінального процесуального кодексу України та режиму секретності щодо приміщень та особового складу оперативно-технічних підрозділів.

Огляд мобільного терміналу та/або SIM-картки як речового доказу відповідно до ст. 237 КПК України доцільно здійснювати у приміщеннях слідчих або оперативних підрозділів, які виконують доручення слідчого, із

залученням працівника ПОТЗ та із застосуванням Cellebrite UFED Touch 2 або MSAB Tablet.

Як свідчить практика, найоптимальнішим методом використання Cellebrite UFED Touch 2 та MSAB Tablet під час проведення слідчої (розшукової) дії – огляду мобільного терміналу є залучення працівника ПОТЗ безпосередньо слідчим як спеціаліста (ст. 71 КПК України).

У такому випадку слідчий виносить відповідну постанову, а до ПОТЗ надсилається відповідний лист про необхідність проведення огляду мобільного терміналу працівником ПОТЗ (без зазначення прізвища), зазначається дата та місце проведення огляду.

За результатами огляду слідчий складає протокол. У свою чергу працівник ПОТЗ складає електронний звіт, що підписується алгоритмом хешування MD5 або SHA-256, який долучає до відповідного протоколу слідчого та підписує протокол як спеціаліст.

До вказаного протоколу як додаток долучається електронний носій інформації з відомостями, отриманими під час огляду мобільних терміналів та SIM-карток.

В окремих випадках, при проведенні слідчим або оперативним працівником за дорученням слідчого оглядів, під час яких вилучаються мобільні термінали та/або SIM-картки, а також при проведенні обшуків, можуть залучатися працівники ПОТЗ для огляду мобільного терміналу та/або SIM-картки безпосередньо на місці огляду або обшуку. За результатом такого огляду працівником ПОТЗ також складається електронний звіт.

Сілюков В.О.

кандидат юридичних наук, доцент
професор кафедри організації
правоохоронних та судових органів
Луганського державного
університету внутрішніх справ
ім. Е.О.Дідоренка

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Актуальність дослідження злочинності, її соціальної сутності зберігається протягом тривалого часу. Вона все більш зростає в умовах соціально-економічного реформування в Україні, яке супроводжується зростанням асоціальних проявів. Цей процес об'єктивний і був притаманний в перехідний період усім державам в усіх суспільно-економічних формаціях.

Специфіка теперішньої ситуації обумовлена перш за все революційним характером реформ, які проводяться, що в свою чергу потребує кардинальної перебудови ідеології та життєвих принципів більшості верст населення. Не

менш важливим фактором є невинувачене затягнуті строки реформування, відсутність чіткої та послідовної програми перебудови і, як наслідок, суттєве ослаблення правоохоронних структур, явними недоліками в їх діяльності.

Злочинність являє собою реальну загрозу соціально-економічному розвитку України, її національній безпеці. Вона протидіє проведенню економічних реформ, викликає соціальну напруженість, хвилювання населення за свою особисту та майнову безпеку. В наслідок цього довіра громадян до органів влади і кримінально-правовій політиці держави знижується.

В умовах реформування економічної і політичної систем суспільства та формування правової держави все більшої актуальності набуває боротьба з корупцією та організованою злочинністю, які завдають значної шкоди державі, негативно впливають на стан економіки, дестабілізують фінансово-кредитну систему, ускладнюють криміногенну ситуацію. Нині ці негативні чинники стали одним із факторів, що загрожують національній безпеці держави. Концентрація значних матеріальних цінностей в руках керівників кримінальних угруповань зумовлює зростаючий інтерес до їх безпосередньої участі у політичних процесах держави.

Сьогодні в Україні організована злочинність вже набула ознак міжнародної та поширює свій вплив як на фінансово-кредитну й банківську системи, так і на сферу зовнішньоекономічної діяльності - вивіз стратегічної та інших видів сировини й матеріалів, відмивання грошей та вкладання їх у нерухомість, цінні папери, валюту, коштовності, фінансування комерційної діяльності. Посилились процеси відмивання грошей шляхом вкладання їх у легальну економіку або вивозу за кордон.

На сьогодні Україна як центральноєвропейська держава, що посідає важливе геополітичне становище, перебуває в епіцентрі інтересів міжнародних організованих злочинних угруповань. Зарубіжні злочинні угруповання намагаються розширити сфери впливу за рахунок проникнення до нашої країни шляхом використання набутого кримінального досвіду, валютних коштів, ультрасучасного технічного забезпечення, апробації нових способів учинення кримінальних правопорушень і захисту своєї злочинної діяльності. Загалом організована злочинність на сьогодні вимиває величезні кошти з України, що посилює негативні тенденції у розвитку злочинності.

Слід зазначити, що організовані злочинні угруповання все активніше долають кордони, утворюють аналоги транснаціональних компаній, які займаються злочинним бізнесом. Простежується тенденція включення української організованої злочинності у транснаціональні кримінальні структури. Тому, кримінальну ситуацію в Україні останнім часом характеризують вкрай негативно. Спостерігається стала тенденція до зміни структури та характеру злочинності. Посилюється її організованість, корумпованість деяких владних і управлінських структур. Така ситуація вимагає прийняття неординарних і кардинальних рішень щодо організації

протидії корупції та діяльності й розвитку в країні злочинних угруповань та за її межами.

Зростання рівня злочинності і корупції в Україні може бути стабілізовано поєднанням законодавчих, організаційних заходів та наукових розробок. Одним з основних завдань, які повинна вирішувати наука у вказаному напрямі, є актуалізація наукового і методичного забезпечення боротьби зі злочинністю, підвищення її результативності шляхом впровадження в діяльність правоохоронних органів найновіших наукових досліджень і передового досвіду.

Згідно до наказу Міністра МВС України було утворено Департамент стратегічних розробок Національної поліції України, який є окремим структурним підрозділом у складі кримінальної поліції і до компетенції якого належить боротьба із суспільно небезпечними організованими групами та злочинними організаціями, зокрема кримінальними авторитетами та «злочодіями» у законі, які мають вплив на суспільно важливі сфери життя.

Основним завданням Департаменту стратегічних розробок Національної поліції є протидія організованим злочинним угрупованням та злочинним організаціям, що становлять найбільшу суспільну небезпеку. Зокрема, й тих, які мають транснаціональні зв'язки.

Нема сумніву у доцільності створення такого підрозділу, але виникає необхідність унесенні змін та доповнень у діючі законодавчі нормативні акти та відомчі інструкції. Якщо ми говоримо про стратегічні розробки, то мабуть мова йде про довгострокове проведення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій щодо документування протиправної діяльності злочинних угруповань і злочинних організацій. Але згідно із діючим законодавством ведення оперативно-розшукових справ можливе у строк до 18 місяців. На нашу думку це не зовсім раціонально. У 1995 році у НАВСУ проходила конференція за участю двох агентів ФБР. Так от один із агентів ФБР здійснював розробку однієї з сімей Koza Nostra 12 років, до суду було притягнуто 54 особи.

Безумовно, у сучасних умовах, з урахуванням об'єктивних та суб'єктивних факторів, ми не можемо дозволити проведення розробок у такі терміни, але виникає нагальна необхідність у перегляді діючого законодавства щодо строків проведення стратегічних розробок.

1. Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України: Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року: введено в дію Указом Президента України від 14.03.2016 № 92/2016.

2. Ортинський В.Л. Реформування правоохоронної системи у контексті соціально-правового механізму забезпечення прав людини // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. 2014. № 810. С. 38-42.

3. Стратегія розвитку системи Міністерства внутрішніх справ до 2020 року. URL: http://mvs.gov.ua/ua/pages/strategiya_2020.htm

4. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580. Відомості

Верховної Ради (ВВР). 2015. № 40-41. Ст. 379.

5. Про затвердження Порядку проведення оцінки рівня довіри населення до Національної поліції: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.02.2018 № 58. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/58-2018-%D0%BF>.

6. Про затвердження Інструкції про взаємодію правоохоронних органів у сфері боротьби з організованою злочинністю : спільний наказ МВС України та СБУ від 10.06.2011 № 317/235. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0822-11>

Стерненко Я.М.
ад'юнкт кафедри
оперативно-розшукової діяльності
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Одеського державного
університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІІ ТОРГІВЛІ ДІТЬМИ

За даними Міжнародної організації міграції в Україні, наша країна є однією з основних європейських країн походження жінок та дітей, що стають потерпілими від торгівлі людьми [1, с. 52]. Торгівля людьми, і дітьми зокрема, привертає сьогодні дедалі більшу увагу міжнародного та європейського співтовариств. Поряд із нелегальним переправленням мігрантів, використання «живого товару» для збагачення становить дуже серйозну гуманітарну, економічну й міграційну проблему в рамках організованої злочинності. Ці явища не нові, але останнім часом вони набули великого поширення, постійно змінюючись та ускладнюючись.

Торгівля дітьми – це комплексна проблема. Потрапивши в ситуацію торгівлі дітьми, дитина постає перед загрозою фізичного, психологічного та сексуального насильства, побиття, зґвалтування, примусової проституції, підневільної важкої праці, у тому числі в шкідливих умовах, нелегальної трансплантації органів, примусового жебрацтва тощо. Торговля дітьми значною мірою руйнує права дитини на насолоду дитинством та ведення повноцінного корисного та достойного життя. Ці явища можуть призвести до серйозних негативних наслідків у фізичному, психологічному, духовному, моральному та соціальному розвитку дітей, які потім можуть зберігатися протягом усього життя, інколи навіть загрожуючи йому.

Одночасно, торгівля людьми, зокрема дітьми – це добре організований транснаціональний злочинний бізнес, тісно пов'язаний з такими явищами як проституція, наркоманія та порноіндустрія. Сучасні українські діти являють собою приманку для іноземних педофілів, продюсерів порнофільмів, сутенерів, особливо враховуючи те, що за різними оцінками від 100 до 200

тисяч з них — це так звані «діти вулиць».

Шляхи потрапляння до тенет торгівців дітьми різні. Аналіз історій дітей, постраждалих від торгівлі людьми, свідчить, що ситуація, в яку вони потрапили, була здебільшого невідома та неочікувана ними. В більшості випадків зовнішньої торгівлі діти вирішують відправитись за кордон у намаганні покращити своє матеріальне становище та становище своїх батьків, набути впевненості та незалежності, побачити світ та відчути досвід «гарного життя». Члени родини часто не відмовляють дітей, оскільки вони очікують грошових переказів одразу по початку роботи дитини. Іноді дітей експортують за кордон після того, як їх було залучено в торгівлі всередині країни. Вербують дітей, найчастіше пропонуючи їм такі види робіт, як торгівля на вулиці, домашня робота, робота в сільському господарстві, робота офіціанткою, танці. Проте на місці призначення їх примушують надавати секс-послуги, танцювати, жебракувати, розповсюджувати наркотики. Після прибуття дітям повідомляли, що вони мають відшкодувати та відпрацювати вартість проїзду, харчування, одягу та житла, таким чином втягуючи їх у боргову кабалу. На додаток, ці діти не отримують ні винагороди за працю, ні навіть малої частини прибутку, який вони приносили. Дітям платять тютюном, наркотиками та алкогольними напоями. Вони працюють по 12 годин щодня, часто вночі. Їх ізольовано від контактів із сім'ями та знайомими. Купівля-продаж дітей здійснюється і для подальшого використання в жебракуванні або примусу до жебракування. Це спосіб отримання вигоди з суспільної традиції давати милостиню, зокрема, це розглядається як релігійний обов'язок. Ще один шлях – це навчання чи оздоровлення. Дітей запрошують на навчання чи на практику за кордон, спокушуючи гарними умовами та майбутніми перспективами. Основний спосіб втягнення дітей в торгівлю людьми – це пропонування привабливих умов. Проте, є багато випадків, котрі свідчать про використання вербувальниками примусу в той чи інший спосіб чи погроз. Україна однією з перших країн в Європі закріпила поняття «торгівлі людьми» на законодавчому рівні. До Кримінального кодексу України було введено статтю 149, відповідно до якої торгівля дітьми карається позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років [3]. Функціонують системи державного захисту жертв торгівлі дітьми. Зрештою, у цій ситуації також багато залежить від простих людей, їхньої поінформованості та бажання боротися проти торгівлі дітьми та їх використання в злочинних цілях.

Проблема полягає в тому, що розслідування, та й виявлення, таких злочинів практично неможливе. Організована злочинність виробила добре відпрацьований механізм здійснення торгівлі людьми, при якому прослідкувати рух «живого товару» надзвичайно важко. Окрім цього, існує високий рівень латентності серед правоохоронних органів нашої держави, що явно не сприяє боротьбі з работоргівлею.

Проте, слід зазначити, що останнім часом намітились певні позитивні

зрушення у ставленні до проблеми торгівлі людьми як пересічних громадян, так і представників владних структур. В Україні створено правову базу для боротьби з торгівлею людьми: Кримінальним кодексом України в ст. 149 [3; 4] встановлює відповідальність за цей вид злочину, розроблено урядову програму щодо запобігання торгівлі жінками і дітьми. До речі, Україна стала третьою державою Європи, поряд з Бельгією і Німеччиною, які на законодавчому рівні визнали торгівлю людьми тяжким злочином. Водночас масштаби та обсяги работоргівлі в нашій країні продовжують залишатись загрозливими. Однією з причин цього є вкрай складна соціально-економічна ситуація в Україні.

Уперше проблему транснаціонального характеру торгівлі жінками і дітьми було вирішено на правовому рівні Міжнародною конвенцією про боротьбу з торгівлею білими рабнями, схваленою 4 травня 1910 року [5]. Так, держави-учасниці зобов'язувалися встановити кримінальну відповідальність за торгівлю жінками і дівчатами і в тому разі, коли окремі дії, що складали цю діяльність, були вчинені на території різних країн.

Міжнародна конвенція про боротьбу з торгівлею жінками та дітьми від 30 вересня 1921 року [6; 7] містила зобов'язання держав щодо розробки законопроектів, які б встановлювали кримінальну відповідальність осіб, які втягують жінок у проституцію та займаються торгівлею жінками та дітьми. У цьому документі вперше була виділена відповідальність не лише за звідництво для заняття проституцією, але і за власне торгівлю жінками та дітьми.

Першим самостійним міжнародно-правовим документом, що містить норми про торгівлю дітьми, стала Женевська декларація прав дитини, прийнята Лігою Націй у 1924 році [2]. Ці норми стосувалися боротьби з торгівлею людьми та закабаленням їх в непосильні праці

Торгівля людьми – третій по прибутковості після торгівлі зброєю та наркотиками вид злочинної діяльності. За оцінками ООН, виключно на торгівлі людьми організовані злочинні угруповання заробляють 3,5 млрд. доларів щороку.

Незважаючи на те, що держави вживають заходів для попередження та запобігання цьому явищу, воно продовжує катастрофічно поширюватися в нашому суспільстві. Особливо загрозливою стає ситуація у сфері торгівлі дітьми та жінками.

Ще однією складністю є відсутність двосторонніх договорів між Україною та іншими державами в галузі боротьби з цим злочином, внаслідок чого унеможлиблюється його розкриття. Далеко не позитивний вплив справляє і латентність з боку державних органів, відсутність офіційних даних і досліджень у цій сфері, а також реальних заходів захисту жертв даного злочину, які з міркувань власної безпеки відмовляються надавати допомогу правоохоронним органам.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що проблема оперативно-

розшукової протидії торгівлі дітьми в Україні потребує ґрунтовних наукових досліджень, зокрема щодо правових та організаційно-тактичних аспектів.

1. Албул С.В., Андрусенко С.В. Правові та організаційно-тактичні проблеми протидії організованій злочинності: навч. посіб. Одеса: ОДУВС, 2017. 142 с.
Декларація прав дитини від 20.11.1959 р. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.chl.kiev.ua/default.aspx?id=331>
2. Кримінальне право України. Загальна частина: підруч. / С.В. Албул, А.М. Бабенко, О.А. Гритенко, В.Я. Конопельський, В.О. Меркулова та ін.; за ред. О.В.Меркулової, В.Я. Конопельського. Одеса: ОДУВС, 2017. 430 с.
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III із змін., внес. згідно із Законами України та Рішеннями Конституційного Суду: за станом на 04.07.2015 р. № 3718-17. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
4. Міжнародна конвенція про боротьбу з торгівлею білими рабіннями від 04.05.1910. URL: <http://www1.umn.edu/humanrts/instreet/whiteslavetraffic.html>
5. Міжнародна конвенція про боротьбу з торгівлею жінками і дітьми від 30.09.1921. URL: <http://www.levonevski.net/pravo/razdel3/num7/3d791.html>
6. Міжнародна організація праці та програма з викоренення найгірших форм дитячої праці (МОП – ІПЕК). Протидія використанню дитячої праці та торгівлі дітьми в Україні. URL: <http://school140.edu.kh.ua/Files/downloads/pdf>

Супруненко А.М.

старший викладач кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Університету державної
фіскальної служби України

АГЕНТУРНИЙ МЕТОД В ДІЯЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ УКРАЇНИ

Інтереси боротьби із організованою злочинністю вимагають упереджених заходів негласного характеру для отримання інформації щодо злочинних дій і задумів лідерів та учасників організованої злочинної групи. Для отримання оперативної інформації в процесі спілкування з учасниками кримінальної структури оперативними підрозділами усіх країн світу застосовується проникнення в дану сферу оперативних працівників під легендою, в тому числі із імітацією протиправної діяльності. В останні роки досить швидко розвивається техніка електронного контролю, але значення конфіденційного співробітництва, як ефективного засобу негласного отримання інформації зростає. Причина в тому, що ускладнення в сучасному світі структурних зв'язків неминуче веде до посилення ролі людського фактору, що є також характерним і для оперативно-розшукової діяльності.

Аналізуючи законодавчі та наукові джерела щодо роботі поліції зарубіжних країн, неважко прийти до висновку, що ефективність діяльності

поліції в боротьбі з кримінальною злочинністю багато в чому обумовлена наявністю якісного складу конфідентів. Серед вчених і практиків немає сумнівів в тому, що без роботи на конфіденційній основі з громадянами, особливо в сфері попередження і розкриття особливо небезпечних злочинів, до того ж в умовах нинішньої ураженості корупцією всіх верств суспільства, досягти серйозних успіхів практично неможливо.

В теорії ОРД використовується поняття «агентурний метод» та «впровадження в злочинне середовище». Аналізуючи ці поняття ми бачимо в них дуже багато схожого. Агент – це особа, яка не є штатним співробітником оперативного підрозділу, але діє по завданню даного підрозділу. При впровадженні, як правило використовується штатний оперативний співробітник. Тому в нашому випадку перевагу ми віддаємо поняттю «агентурний метод», який використовують спеціалісти в галузі ОРД досить тривалий час.

Завдяки агентурному методу стає можливим отримання відомостей щодо структури та складу злочинної групи, їх зв'язків, злочинні наміри, місць переховування злочинців, які розшуковуються, матеріальних цінностей отриманих злочинним шляхом тощо. Без такої участі і такої допомоги немислима успішна боротьба зі злочинністю, забезпечення безпеки особистості, суспільства держави [1, с. 208].

Якщо заглянути в історію оперативно розшукової діяльності, а саме запровадження агентурного методу, то ми побачимо що її коріння сягає великих глибин. Так, згадки про використання агентурного методу відомі від віку: опис фактів використання негласного апарату зустрічається вже в Біблії. Перед штурмом Ієрихона Ісус Навін надіслав туди двох людей для отримання розвідувальних даних про стан і засоби захисників міста. Шпигуни змогли непомітно проникнути до міста та зупинилися у місцевої блудниці Рааф. Говорячи сучасною мовою вдало провели перший етап свого завдання: легалізувалися на об'єкті оперативного інтересу, обзавелися явочною квартирою, завербували першого члена агентурної мережі [3, с. 391].

Ще одним з перших археологічних джерел, які свідчать про використання агентурного методу як ключового в ОРД, є стародавні письмена, знайдені на території Сирії та датовані XIII в. до н. е.. У них правитель одного з міст скаржитья іншому, що він відпустив його підглядачів (лазутчиків) згідно уговору, але викуп за них не отримав. Також значний внесок у становлення агентурного методу вніс відомий цар-завойовник Мітрідат VI Понтийский (I ст. до н. е.), який, за свідченням сучасників, неодноразово особисто виступав у ролі секретного агента. Чимало корисного в організацію секретної служби і тактику агентурної роботи привнесли монголи. Чингісхан цінував і активно використовував агентуру і, розуміючи небезпеку розвідувальних заходів, жорстоко і нещадно розправлявся з ворожими лазутчиками [7, с. 12].

У період середньовіччя навіть церква мала свою розвідувальну

агентурну мережу майже у всіх країнах Європи - від сільського священика, який збирав і доповідав вищестоящим церковним чинам відомості про настрої жителів, до представника монарха при царському дворі, що мав можливість вивідувати таємні плани царів. Одним з ефективних прийомів отримання такої інформації була сповідь громадян [2.с 243].

Повертаючись до сьогодення стосовно агентурного методу варто звернутись до науковців. Питання конфіденційного співробітництва та дослідження методів оперативно розшукової діяльності висвітлено в багатьох наукових статтях і монографіях, зокрема це праці І. Г. Богатирьова, В. В. Іванчука, С. І. Ніколаюка, В. А. Регульського, І. В. Сервецького, Н. Є. Філіппенко, І. Р. Шинкаренка та ін.

У своїй статті «Проблеми регулювання конфіденційного співробітництва при здійсненні негласних слідчих (розшукових) дій» Н. Гольдберг зазначає, що поняття «агентурний метод» походить від терміна «агент», що означає "діючий", тобто особа, яка діє за дорученням (в інтересах) кого-небудь. На відміну від Англії і США, де термін «агент» означає офіційних кадрових працівників поліції та інших спецслужб (так було і в ВЧК, і в карному розшуку Радянської Росії в 20-х рр.). В російському розмовному побуті цей термін сприймається як таємний, негласний співробітник. Таким чином, в нашому випадку, агент - це людина, що таємно (негласно) добуває необхідну інформацію в інтересах підрозділів, що здійснюють ОРД, а агентурний метод - метод негласного отримання оперативної інформації шляхом використання "своїх" людей в "чужому" (протиборчої, яка протистоїть) середовищі.

Підтримуючи думку Н. Гольдберг, ми можемо зазначити, що такий метод вирішення завдань ОРД пов'язаний з впровадженням оперативного працівника або секретного співробітника в злочинне середовище. Говорячи про злочинне середовище, слід мати на увазі, певний прошарок людей, що відрізняються більш-менш стійкою психічною спільністю, що дозволяє розглядати його як специфічну групу.

На сучасному етапі розвитку науки і теорії, що стосується оперативно розшукової діяльності визначають агентурні методи двох видів: вербування агента із числа організованої злочинної групи чи їх оточення та впровадження власного агента в злочинне середовище.

Отже, агентурний метод є формою реалізації права органів, які здійснюють ОРД, на залучення до підготовки та проведення оперативно-розшукових заходів окремих осіб на конфіденційній основі.

Аналізуючи сказане вище варто додати що реалізація агентурного методу передбачає наявність як мінімум двох осіб: з одного боку, того, хто прагне вивідати інформацію, що представляє оперативний інтерес, з іншого - того, хто такою інформацією володіє.

Сьогодні будь-яка освічена людина з літератури, кінофільмів, періодичної преси прекрасно знає про методи які застосовують

правоохоронні органи в своїй роботі. Отже що ж виходить, що всі знають або, принаймні, здогадуються, а негласні методи застосовуються і застосовуються досить успішно? У такій постановці питання швидше риторичне, воно схоже на не менше популярне питання про те, чому всі знають, що злочини розкриваються, але, тим не менш, вони вчиняються знову і знову. Якщо ж говорити серйозно, то за цим питанням стоїть цілий комплекс організаційних, тактичних і психолого-педагогічних проблем, вістря яких звернуто, якщо так можна сказати, на активізацію людського фактора в ОРД.

Підбиваючи підсумки хочеться сказати, що вікова практика використання цих оперативних можливостей поліцейськими і спеціальними службами різних країн в боротьбі з політичною і загально кримінальною злочинністю показує, що перше місце серед них, навіть при результативності сучасної електронної розвідки, справедливо займає агентурний метод. Адже агентурний метод одержання інформації є основою основ будь-якого виду шпигунства. Його технічні методи передбачають використання техніки, виробництво й збут якої врегульовано законодавчо за допомогою різноманітних засобів: мікрофони, електронні стетоскопи, радіо мікрофони, лазерні мікрофони, апарати магнітного запису.

Отже, за чотири тисячі років, що пройшли з перших згадувань про агентурні прийоми в Старому Завіті, тисячі людей щорічно залучаються до агентурної роботи добровільними помічниками правоохоронних органів та забезпечують розвідувальні, контррозвідувальні та пошукові функції поліцейських та різних спеціальних служб. Це свідчить підтвердженням необхідності використання агентурного методу в діяльності правоохоронних органів держави.

1. Теорія оперативно-розшукової діяльності / под. ред. К.К. Горяїнова, В.С. Овчинського, Г.К. Синилова, А.Ю. Шумилова. Москва: ИНФРА-М, 2004.

2. Тарасенко В.Є. Проблеми суспільного визнання діяльності, пов'язаної із застосуванням агентурного методу при здійсненні ОРД // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. 2010. Вип. 2. С. 243-248.

3. Чіпко Н.В. До питання виникнення агентурного методу ОРД // Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції: матер. Міжн. наук.-практ. конф. (20 травня 2016 р., м. Одеса): у 2 т. Т. 2 / відп. ред. М.В. Афанасьєва. Одеса: Юридична література, 2016. С. 391-393.

4. Івченко О. Промислове (економічне) шпигунство: конкурентна розвідка й контррозвідка // Юридичний журнал. 2003. № 7.

5. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992.

6. Гольдберг Н. Проблеми регулювання конфіденційного співробітництва при здійсненні негласних слідчих (розшукових) дій: Національний юридический журнал: Теория и практика. FEBRUARIE 2016. с. 100-103 [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2016/1/part_2/21.pdf.

7. В.Ф. Усенко Використання конфіденційної допомоги громадян у боротьбі зі злочинами: Погляд сьогодення: монограф. Київ: КНТ, 2007. 204 с.

Федотенко А.В.
кандидат юридичних наук
начальник відділу
Управління захисту економіки
в Запорізькій області
Департаменту захисту економіки
Національної поліції України

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО АЛГОРИТМІЗАЦІЇ ДІЙ ПО ПРОВЕДЕННЮ ОПЕРАТИВНО-ТЕХНІЧНИХ ЗАХОДІВ (НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ)

Вивчення теоретичних праць у галузі організації і тактики проведення оперативно-технічних заходів (Ю.Ю. Орлов, І.Ф. Хараберюш, Д.В. Безруков, П.А. Єрмаков, А.В. Коваленко С.М. Кряковцев, В.Г. Сапальов, О.В. Софілканич, С.А. Сумський), а також щодо тактики проведення негласних слідчих (розшукових) дій (М.П. Водько, В.О. Глушков, О.І. Козаченко, В.П. Матвієнко, С.В. Обшалов, О.А. Білічак, Л.І. Данченко, Д.А. Нескоромний, Д.Б. Сергеева, С.С. Тарадойна, С.М. Тагієв, О.І. Хараберюш) дозволяє дійти висновку, що основними чинниками, які знижують ефективність проведення цих заходів та дій, є недостатня теоретична розробленість системних проблем щодо співвідношення фундаментальних та прикладних проблем змісту тактики і технологічного підходу стосовно формування організаційних алгоритмів, типізованих ситуацій, об'єктів, суб'єктів та завдань, що вирішуються.

У той же час аналіз наукових публікацій та дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук з проблем правового регулювання, організації, кримінологічного, психологічного забезпечення та тактики оперативно-розшукової діяльності, проблем запобігання злочинам оперативними підрозділами сектору безпеки на сучасному етапі розвитку України (за науковими спеціальностями: 21.00.06, 21.07.04 – оперативно-розшукова діяльність; 21.07.01 – забезпечення державної безпеки України; 12.00.09 – кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; 12.00.09 – кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність; 12.00.12 – філософія права; 12.00.07 – теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право; 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право; 12.00.08 – кримінальне право і кримінологія; кримінально-виконавче право; 19.00.06 – юридична психологія) дозволяє визначити деякі тактичні проблеми, які потребують свого вирішення:

- теоретичне обґрунтування особливостей тактики ОТЗ, що здійснюються під час оперативно-розшукового провадження;

- дослідження проблем організації та тактики здійснення ОТЗ-НСРД у межах організаційно-тактичних форм ОРД та кримінального провадження на етапі модернізації правоохоронної системи України;

- розробка відповідно до сучасного уявлення про парадигму ОРД поняття, завдання тактики використання системи методів – заходів ОРД у формі ОТЗ-НСРД;

- теоретичного обґрунтування та визначення загальних і спеціальних засобів досягнення мети державної політики протидії злочинності оперативно-розшуковими заходами;

- теоретичне обґрунтування нормативного розмежування оперативно-розшукового та кримінального провадження та визначення відмінностей їх тактичного забезпечення;

- деталізація та класифікація видів ОРЗ на ґрунті різних підстав;

- дослідження механізму використання ОРЗ-ОТЗ-НСРД під час організаційно-тактичних форм оперативно-розшукового та кримінального провадження, напрямки його законодавчого закріплення, особливості нормативного регулювання організації їх з визначення всієї системи ОРЗ-ОТЗ-НСРД та відмінностей механізму їх санкціонування відносно НСД, що передбачені Кримінального процесуального кодексу України та здійснення судового контролю за законністю під час ОРД;

- наукове обґрунтування та визначення напрямків розвідувального процесу спрямованого на формування системи оперативно-розшукових заходів спрямованих на нейтралізацію негативних тенденцій, що сприяють її погіршенню та є підґрунтям формування причин та умов вчинення злочинів.

З означеного та враховуючі практичний досвід проведення ОТЗ оперативно-технічними підрозділами в межах оперативно-розшукового провадження та здійснення НСРД в межах кримінального провадження, ми вважаємо, що основою підвищення ефективності є створення відповідних організаційно-тактичних алгоритмів проведення ОРЗ.

Аналіз думок науковців та працівників оперативних підрозділів дозволяє констатувати, що для розробки загального алгоритму ОТЗ-НСРД не залежно від його конкретного виду злочинної діяльності необхідно здійснити інформаційне узагальнення таких чинників:

– наявність інформаційної моделі різних видів злочинної діяльності та певної типології дій, що свідчать про кримінальну активність;

– доцільність алгоритмізації різних напрямків діяльності оперативних працівників під час прийняття рішення про проведення ОТЗ-НСРД;

– наявність матеріальних підстав для здійснення комплексу ОТЗ-НСРД;

– наявність уже сформованих в оперативно-розшуковій практиці рекомендацій щодо організації і тактики провадження ОТЗ та НСРД.

Необхідно зазначити, що на формування відповідного алгоритму конкретного ОТЗ-НСРД впливатиме низка чинників, переважно об'єктивного характеру:

- оперативно-тактична ситуація, яка склалась;
- забезпечення формальних підстав для здійснення ОТЗ-НСРД (заведена ОРС та ухвала слідчого судді, завдання на проведення ОТЗ; наявність кримінального провадження, постанова слідчого, ухвала слідчого судді, завдання уповноваженого оперативного підрозділу);
- наявність кваліфікованих оперативних працівників з навичками провадження конкретного ОРЗ;
- наявність інформаційно-аналітичного та матеріально-технічного забезпечення ОТЗ;
- конкретне завдання, яке необхідно вирішити оперативному працівнику за допомогою ОТЗ.

Враховуючи зазначене, загальний алгоритм щодо проведення ОТЗ-НСРД складається з таких дій:

- 1) збір й аналіз первинної інформації про підготовку або здійснення конкретно злочинної діяльності та оцінка відповідної розвідувально-пошукової ситуації (підстава для проведення заходів), оперативно-розшукової ситуації (під час прийняття рішення про проведення ОТЗ в межах оперативно-розшукового провадження), слідчої (під час прийняття рішення про проведення НСРД в межах кримінального провадження);
- 2) отримання ухвали слідчого судді на проведення ОТЗ-НСРД;
- 3) моделювання ситуацій, в яких планується провадження ОТЗ-НСРД, радіотехнічне обстеження об'єктів;
- 4) вибір об'єкта контролю, підготовка плану оперативного забезпечення залежно від змодельованих ситуацій;
- 5) способи вирішення оперативно-тактичних задач;
- 6) розподіл функцій-задач між суб'єктами проведення ОТЗ-НСРД;
- 7) здійснення запланованих дій;
- 8) аналіз результатів проведеного ОТЗ-НСРД.

Хмеленко В.В.

кандидат юридичних наук

ВЗАЄМОДІЯ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ З ОРГАНАМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ПІД ЧАС ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ

Особливого значення під час запобігання злочинам набуває взаємодія оперативних підрозділів з іншими органами та підрозділами правоохоронних органів. Слід зазначити, що сучасний рівень наукової організації протидії злочинності передбачає наявність безперервної взаємодії правоохоронних органів між собою, а також взаємодії з державними органами, засобами масової інформації, громадськістю. Без їх постійної і тісної взаємодії

ефективна протидія злочинності неможлива.

В організаційному аспекті взаємодія передбачає наявність постійних, об'єктивно існуючих взаємозв'язків між відповідними суб'єктами, які обумовлені їх функціональною єдністю та досягається в процесі погодженої діяльності і взаємного використання можливостей зазначених систем для досягнення як спільних, так і автономних завдань [1, с. 30].

У системі організації протидії злочинності визначають два види взаємодії:

1) внутрішню – яка будується на основі тісної співпраці з іншими підрозділами правоохоронних органів;

2) зовнішню – тобто координацію дій з іншими правоохоронними органами та органами влади і управління, громадськими організаціями тощо.

І.П. Козаченко та В.Л. Регульський вважають, що взаємодія – це своєрідна модель комплексного здійснення оперативно-розшукових та інших правоохоронних заходів, які здійснюються з урахуванням відповідних умов оперативної ситуації та обстановки. Тобто взаємодія є концентрацією сил, засобів і методів для досягнення поставленої мети, здійснення відповідних спільних заходів, вибором таких тактичних прийомів або їхніх комбінацій, які найкраще забезпечують виконання завдань у винятково короткі терміни силами і засобами, що є в розпорядженні суб'єктів взаємодії, при найменших затратах і при безумовному дотриманні чинного законодавства [2, с. 177-203]. Наприклад, внутрішня взаємодія зумовлена загальними завданнями всіх органів і підрозділів Національної поліції. Як зазначив М.М. Єфімов, напрямками та формами взаємодії оперативних підрозділів з іншими підрозділами поліції є:

– організаційне забезпечення роботи слідчої групи (включення до СОГ працівників, які добре знають та орієнтуються на місцевості, знають людей, мову; тих, що можуть ввести слідчих в оперативну обстановку в районі, місті, регіоні; надати допомогу в проведенні окремих слідчих (розшукових) дій та ін.);

– організують інформаційне забезпечення (доступ до різних масивів інформації, банків даних: про судимість, злочинні угруповання; аналітичних матеріалів, щодо криміногенної обстановки в регіоні; надання можливості для ознайомлення із адміністративними матеріалами та ін.);

– затримання підозрюваних або здійснення приводів інших учасників кримінального судочинства тощо [3, с. 36].

Крім того, загальними формами взаємодії в Національній поліції є: негайне і взаємне інформування про злочини; одночасне проведення невідкладних слідчих дій та оперативно-розшукових заходів; своєчасне залучення всіх органів і підрозділів Національної поліції для встановлення та затримання злочинців; взаємний обмін інформацією; спільне використання техніки, засобів зв'язку, транспорту, можливостей автоматизованих та оперативно-довідкових обліків, що перебувають у розпорядженні

Національної поліції; використання інших форм взаємодії, що виправдали себе на практиці та не суперечать чинному законодавству України. Залежно від періоду часу, протягом якого здійснюється взаємодія, а також від ступеня об'єднання спільних зусиль можна виділити такі види взаємодії: разова, періодична та постійно діюча.

Особливого значення під час протидії злочинності набуває взаємодія оперативних підрозділів з органами досудового розслідування. Найбільш поширеними формами такої взаємодії є: обмін отриманою інформацією, що становить оперативний інтерес для взаємодіючої сторони; обмін досвідом оперативно-службової роботи з метою підвищення її рівня і професійних навичок особового складу оперативних та інших підрозділів, які взаємодіють між собою; обмін негласними працівниками для виконання завдань інших оперативних підрозділів; спільне планування заходів щодо виявлення та припинення конкретних видів злочинів, розшуку злочинців або безвісно відсутніх осіб; проведення спільних слідчих дій та оперативно-розшукових заходів; участь у спільних нарадах з питань організації взаємодії оперативних підрозділів.

Таким чином, взаємодія слідчого з оперативними підрозділами повинна базуватися на вимогах положень законів і відомчих нормативно-правових актів, а їх спільна узгоджена діяльність, спрямована на вирішення завдань кримінального судочинства, – на керівній і організуючій ролі слідчого.

Загально визнаним у теорії та практиці діяльності правоохоронних органів є те, що взаємодія слідчого та оперативних підрозділів має різноманітний характер і здійснюється в певних правових формах, зокрема в процесуальній та непроцесуальній (організаційній).

Процесуальна форма взаємодії здійснюється під час досудового розслідування, яке є основною формою досудової підготовки матеріалів кримінального провадження. Згідно зі ст. 3 КПК України досудове розслідування здійснюється у формі:

1) дізнання – врегульованої кримінальним процесуальним законодавством діяльності слідчого, працівників інших підрозділів органів внутрішніх справ, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, що полягає в провадженні досудового розслідування кримінальних проступків, з метою досягнення завдань кримінального судочинства;

2) досудового слідства, що забезпечує максимальні гарантії встановлення істини та забезпечення прав учасників процесу. Воно провадиться у всіх кримінальних провадженнях, за винятком проваджень щодо кримінальних проступків [4].

Г.О. Душейко, досліджуючи питання щодо реалізації оперативно-розшукової інформації на стадії порушення кримінальної справи до реформування кримінального процесуального та оперативно-розшукового законодавства, визначив, що до процесуальних форм взаємодії відносяться:

1) розгляд співробітниками оперативних підрозділів заяв і повідомлень про злочини, виявлені в процесі ОРД, по яких обов'язкове провадження досудового слідства, перевірка наявності підстав до порушення кримінальної справи;

2) повідомлення оперативним працівником слідчого про виявлений за оперативними даними злочин, по якому обов'язкове провадження досудового слідства;

3) передача оперативним працівником матеріалів про такий злочин слідчому про вирішення питання про порушення кримінальної справи;

4) виконання оперативним працівником доручень слідчого про перевірку оперативно-розшуковим шляхом відомостей, що мають значення для встановлення підстав щодо порушення кримінальної справи за оперативними матеріалами;

5) порушення оперативним працівником на підставі таких матеріалів кримінальної справи, по якій обов'язкове провадження досудового слідства, проведення по ній невідкладних слідчих дій і передача справи слідчому;

6) проведення органом дізнання по оперативних матеріалах необхідних оперативно-розшукових заходів в поєднанні з невідкладними слідчими діями [5, с. 84-85].

У зв'язку з реформуванням кримінального процесуального та оперативно-розшукового законодавства, на наш погляд, до процесуальних форм взаємодії, тобто таких, що регулюються кримінальним процесуальним законом, відносяться:

– доручення слідчого щодо проведення гласних і негласних слідчих (розшукових) дій відповідними оперативними підрозділами;

– надання допомоги слідчому при провадженні окремих слідчих дій (обшук, огляд місця події, слідчий експеримент тощо);

– робота у складі СОГ за фактами вчинення злочинів.

Завданням СОГ є виявлення, фіксація, кваліфіковане вилучення та пакування слідів кримінального правопорушення, речових доказів, встановлення свідків і потерпілих, з'ясування обставин кримінального правопорушення, що мають значення для всебічного, повного і неупередженого їх дослідження та встановлення осіб, причетних до його вчинення [6].

Відповідно до ст. 41 КПК України працівники оперативних підрозділів здійснюють слідчі (розшукові) і негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні лише за письмовим дорученням слідчого чи прокурора. Оперативні підрозділи не мають права звертатися з клопотанням до слідчого судді чи прокурора про проведення вказаних дій. Доручення слідчого, прокурора щодо проведення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій є обов'язковими для виконання працівниками оперативних підрозділів. Під час виконання доручень слідчого, прокурора працівники оперативного підрозділу користуються повноваженнями

слідчого, але не мають права здійснювати процесуальні дії в кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора [4]. Зазначене, на наш погляд, позбавляє працівників оперативних підрозділів можливостей проводити самостійно оперативно-розшукові заходи, зокрема в справах оперативного обліку, та перетворює їх на звичайних виконавців за особливими (письмовими) дорученнями органів слідства чи прокуратури.

Непроцесуальна (організаційна) форма взаємодії полягає у безпосередній реалізації функціональних обов'язків слідчих і працівників оперативних підрозділів у процесі спільної роботи з виявлення та припинення злочинів. Ця форма не має процесуального характеру і регулюється, як правило, відомчими нормативно-правовими актами, які передбачають організаційні заходи, що мають забезпечити узгоджену та цілеспрямовану діяльність працівника оперативного підрозділу та слідчого в межах кримінального судочинства [6].

Слід зазначити, що основним завданням взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції є попередження, виявлення і розслідування кримінальних правопорушень, притягнення до встановленої законодавством відповідальності осіб, які їх вчинили, відшкодування завданої кримінальними правопорушеннями шкоди, відновлення порушених прав та інтересів громадян і юридичних осіб. Зазначена взаємодія ґрунтується на таких принципах:

1) відповідальність слідчого за швидке, повне та неупереджене розслідування кримінальних правопорушень, його самостійність у процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється;

2) активне використання методик, наукових і технічних досягнень у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень;

3) оптимальне використання наявних можливостей слідчих і оперативних підрозділів у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень;

4) дотримання загальних засад кримінального провадження;

5) забезпечення нерозголошення даних досудового розслідування [6].

Цілі аналізованої взаємодії визначаються тактичними, організаційними, технічними та іншими завданнями, вирішення яких сприяє якісному й своєчасному виявленню та розслідуванню злочинів, правильному застосуванню чинного законодавства, раціональності й ефективності оперативної та слідчої діяльності.

1. Литвинов О.М. Зміст та основні напрямки взаємодії правоохоронних органів і громадських формувань у протидії злочинності // Актуальні проблеми участі населення та громадських формувань в охороні громадського порядку і безпеки громадян у сучасних умовах: Матеріали наук.-практ. семінару (м. Харків, 29 березня 2007 р.). Харків: Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2007. С. 30-31.

2. Козаченко І.П., Регульський В.Л. Правові, морально-етичні та організаційні основи оперативно-розшукової діяльності. Львів: Львів. ін-т внутріш. справ при Нац. акад. внутріш. справ України, 2000. 219 с.

3. Єфімов М.М. Взаємодія оперативних підрозділів національної поліції України при розслідуванні злочинів проти громадського порядку // Оперативно-розшукова діяльність Національної поліції: проблеми теорії та практики : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конференції (м. Дніпро, 20 жовтня 2017 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. С. 37-39.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 №4651-VI // Голос України. 2012. № 90–91.

5. Душейко Г.О. Реалізація оперативно-розшукової інформації на стадії порушення кримінальної справи: навч. посіб. Київ: КНТ, 2007. 128 с.

6. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: Наказ МВС України від 07.07.2017 № 575.

Христов О.Л.

кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

АКТУАЛІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРСПЕКТИВ ВИКОРИСТАННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ У ПРОТИДІІ ЗЛОЧИННОСТІ

Сучасні соціальні загрози обумовили необхідність участі представників недержавного сектору у реалізації спільної мети щодо забезпечення безпеки й протидії злочинності в Україні. В той же час, на даному етапі розвитку держави, суспільство ще знаходиться на шляху вдосконалення можливостей реалізації громадських ініціатив. Інститути громадянського суспільства сьогодні відіграють особливу роль у цьому контексті й виступають як контролером («важілем») якості діяльності органів державної влади [ст. 86, 1; п. 4 Розділ I, 2], так і співвиконавцем («прямим учасником») протидії злочинності в Україні [3].

Тому питання участі громадськості у діяльності правоохоронних органів, зокрема у здійсненні кримінального та оперативно-розшукового провадження, набуває нового значення, про що свідчать і положення Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016 – 2020 роки, затвердженої указом Президента України від 26.02.2016 р. № 68/2016.

Розроблення нової Стратегії обумовлено змінами основних тенденцій розвитку громадянського суспільства, зростанням його ролі в різноманітних

сферах – від просування реформ на державному і місцевому рівнях, європейської інтеграції та розвитку електронного урядування, до надання волонтерської допомоги, зокрема правоохоронним органам [4] й та прийняття безпосередньої участі у процесуальних діях і оперативно-розшукових заходах під час протидії злочинності тощо.

Однак, окремі напрямки цієї діяльності мають специфіку та обмеження стосовно суб'єктів її здійснення (проведення гласних і негласних слідчих дій, оперативно-розшукових та оперативно-технічних заходів) й здебільшого виключають можливість прийняття участі в них представників громадськості під час здійснення безпосереднього (робочого) етапу, за виключенням випадків, коли існує реальна необхідність залучення окремих громадян. Наприклад, використання громадян у якості понятих; статистів; спеціалістів (фахівців, консультантів) у певній галузі знань; доданих сил під час пошуку осіб, що розшукуються, або огляду великих ділянок місцевості; джерел інформації; покупців (продавців) під час контрольованої та оперативної закупок; осіб, які безпосередньо здійснюють переміщення товару під час контрольованої поставки; осіб, що надають допомогу у створенні «пасток» (автомобілів, квартир, купе та ін.); осіб, які імітують отримання або надання неправомірної вигоди.

Слід зазначити, що в умовах усталеної тенденції до погіршення криміногенної ситуація в Україні, правоохоронні органи мали б представити стратегію запобігання злочинності як на державному, так і на місцевому рівнях, враховуючи специфіку кожного регіону. Однак до сьогодні цього зроблено не було [5].

Натомість здебільшого спостерігається нездатність системи правоохоронних органів протистояти організованим формам злочинності, часткове проникнення представників організованих злочинних угруповань у правоохоронні сфери, зрощування політичних, економічних та правових інституцій метою яких є збагачення.

У зв'язку з цим, особливого значення набуває участь громадськості у протидії злочинності.

Слід зазначити, що питання участі громадськості у протидії злочинності, на монографічному рівні до тепер не було висвітлено. Спроби вивчення цієї проблематики спостерігаються у деяких дисертаційних дослідженнях (здебільшого за науковими спеціальностями 12.00.07, 12.00.08, 12.00.09 (21.07.04), 12.00.10), що присвячені вирішенню наукових завдань з протидії окремим видам злочинів, в яких самостійними параграфами чи розділами розглядаються відокремлені аспекти участі громадськості у контексті взаємодії суб'єктів протидії злочинності.

Разом з цим, повноцінний комплекс заходів щодо запобігання злочинності, потребує здійснення ґрунтовних досліджень участі громадськості у протидії злочинності із урахуванням набутого досвіду прогресивних країн світу, результатом чого повинна стати розробка оптимальної моделі використання громадськості в оперативно-розшуковому та кримінальному провадженні з визначенням ролі, правового статусу і

напрямів такого використання та взаємодії.

Тому назріла гостра потреба наукового пошуку напрямків участі інститутів громадянського суспільства у протидії злочинності, що в свою чергу обумовлює своєчасність і необхідність дослідження даної тематики, а також визначає її актуальність.

1. Про національну поліцію: Закон України від 02.07.2019 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

2. Порядок ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події: наказ МВС України від 08.02.2019 № 100. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19>.

3. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону: Закон України від 22.06.2000 № 1835-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1835-14>.

4. Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки: Указ Президента України від 26.02.2016 № 68/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2016>.

5. Чи потрібна в Україні стратегія запобігання злочинності?. Community policing. URL: [http://pravo.org.ua/img/books/files/1493539898posibn_banchuk_web%20\(1\).pdf](http://pravo.org.ua/img/books/files/1493539898posibn_banchuk_web%20(1).pdf).

Худенко Д.М.

головний оперуповноважений відділу

Департаменту захисту економіки

Національної поліції України

МОЖЛИВІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ПОЛІЦІЇ ДОСВІДУ ЗМІ У ПОШУКУ ІНФОРМАЦІЇ З ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ (НА ПРИКЛАДІ КРИПТОВАЛЮТНОЇ БІРЖІ)

Для кращої ілюстрації можливості використання оперативними підрозділами поліції досвіду ЗМІ у пошуку інформації з відкритих джерел наведемо статистику та декілька прикладів.

У 2017 році було засновано 32 % усіх компаній, які застосовують технологію блокчейну, що є основою для криптовалют [1]. Крім того, ця технологія використовується в системі електронних торгів арештованим майном, на ринку оренди та продажу державного майна [2].

Згідно із Єдиним державним реєстром декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування народні депутати України Д. Голубов, О. Мушак, О. Урбанський та інші декларують криптовалюту. Наприклад, Д. Голубов за 2016 рік декларує 4736 одиниць біткойн [3].

На початок жовтня 2019 року Єдиний реєстр судових рішень містив не менше 350 судових рішень, де у кримінальному судочинстві згадувалась криптовалюта. Наприклад, провадження № 1-кс/200/7874/18 щодо надання систематичної матеріальної допомоги представникам організації терористичної спрямованості «Донецька народна республіка» [4].

Відомо, що в Україні правове регулювання криптовалют та технології блокчейн майже відсутнє. У листі НБУ від 08.12.2014 № 29-208/72889 зазначено, що Bitcoin є грошовим сурогатом, який не має забезпечення реальної вартості. 2017 року українським парламентом зареєстровано два законопроекти щодо криптовалют [5]. 2019 року врегулювання ринку криптовалют лише мають доручити Міністерству цифрової трансформації [6]. Законодавець не визначив, чим по суті є криптовалюта, програмним кодом, електронними грошовими коштами, засобом платежу, фінансовим активом, валютною цінністю, предметом фінансової послуги, об'єктом права інтелектуальної власності [7]?

З наведених прикладів та стану правового регулювання можна дійти висновків, що у суспільстві відносини з криптовалютою та згаданою технологією набувають цінності. І поки НБУ визначається із зацікавленими установами в потребі врегулювання злочинний світ визначив свою користь. Відтак під час оперативно-розшукової діяльності оперативні підрозділи мають врахувати нові відносини у злочинному світі.

Очевидно, що використання криптовалют та блокчейн може бути, як корисним, так і корисливим.

Враховуючи значний інтерес суспільства та нещодавні заяви високопосадовців може статись так, що виникнуть нові правовідносини. Це неодмінно потягне за собою необхідність правової охорони та необхідність оперативно-розшукового забезпечення, що говорить про особливу актуальність вивчення цього питання в оперативно-розшуковій науці.

Вивченням питань правового статусу криптовалют та розслідувань, пов'язаними з ними займалось не так багато українських вчених, а саме В. Білинський, О. Карапетян, Л. Омельчук, Д. Пашко та інші. Тому на практиці доводиться звертатись до інших галузей наук, спеціальних програмних продуктів або ж вивчати практику ЗМІ. Так, показовими є посібники з журналістських розслідувань Б. Бель, О. Бурмагіна, Т. Патора, О. Хоменок [8], К. Сільвермана [9], а також програма «CipherTrace». В останньому випадку це рішення для фінансових розслідувань, яке допомагає правоохоронним органам розслідувати дії користувачів криптовалюти (ідентифікувати та відслідковувати гаманці злочинців, які намагаються використовувати Bitcoin в Інтернеті, щоб приховати свою незаконну діяльність) [10].

Огляд ЗМІ за жовтень 2019 року показав, що цікавим в оперативному плані є повідомлення команди таллінських ентузіастів «ForkLog», що виступають за розвиток криптовалют у світі, які 10.10.2019 у статті «Из Дублина с любовью: куда ведут следы биткойн-биржи Bitsane, исчезнувшей с миллионами евро» [11] висвітлили алгоритми пошуку інформації за фактом зникнення активів 250 тисяч користувачів ірландської біткойн-біржі «Bitsane». Цією командою встановлено коло вірогідно причетного до незаконних дій менеджменту, їх походження, шляхи та методи виведення

ними викрадених коштів користувачів, а також користування послугами інших крипто-бірж. Такі висновки зроблено завдяки звичайним співставленням фотографій менеджерів, назв юридичних осіб, адрес та прізвищ, імен та по-батькові та резюме, а також контент аналізу оголошень.

Аналізом оприлюдненої «ForkLog» інформації нами з'ясовано, що для подібного висновку знадобились не лише фахівці, спеціальні знання, але й відповідні відкриті джерела. Зокрема, серед останніх: LinkedIn, де відбувся пошук менеджменту зниклої крипто-біржи; Scribd - знайдено звіти юридичних осіб щодо пов'язаних із зазначеною біржою особами; Bitsane - досліджувались веб-архіви біткойн-біржи Bitsane на предмет її засновників та менеджменту; azbit та medium – вивчались новини щодо діяльності менеджменту; bitcointalk.org та hashbuster.com - виявлено оголошення про купівлю обладнання особами, пов'язаними із Bitsane.

За нашими підрахунками, які ґрунтуються на власному досвіді, для використання подібного алгоритму пошуку інформації по п'яти особах двом оперативним працівникам за умови доступності ресурсів потрібно від 24 до 72 годин та наявність відповідного досвіду та розуміння суті блокчейн технології. Заборона на проведення подібних заходів оперативними підрозділами відсутня, але здобута інформація сприяє формуванню доказової бази та відстеженню зв'язків у злочинному світі.

Таким чином, припускаємо, що можливість використання оперативними підрозділами поліції досвіду ЗМІ у пошуку інформації з відкритих джерел (на прикладі криптовалютної біржи) може ґрунтуватись на запозичені практики журналістських розслідувань.

1. «Впереди планеты всей»: какие компании занимаются блокчейном в Украине. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/projects/fintech/2019/10/9/652378/>. Назва з екрана.

2. Ховпун О. Блокчейн у праві // Інтелектуальні інформаційні технології. URL: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/22463/33.%20%D0%91%D0%BB%D0%BE%D0%BA%D1%87%D0%B5%D0%B9%D0%BD%20%D1%83%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D1%96.%20%D0%A5%D0%BE%D0%B2%D0%BF%D1%83%D0%BD.pdf?sequence=1&isAllowed=y/>. Назва з екрана.

3. Голубов Дмитро Іванович. URL: https://declarations.com.ua/declaration/nacp_69808a95-82b2-43fe-9383-a4dc4a9e5ff5/. Назва з екрана.

4. Ухвала Бабушкінського районного суду м. Дніпропетровська від 10.08.2018 у провадженні № 1-кц/200/7874/18 URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75897070/>. Назва з екрана.

5. Проект Закону України від 06.10.2017 №7183 «Про обіг криптовалюти в Україні» URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62684. Назва з екрана; Проект Закону України від 10.10.2017 №7183-1 «Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62710/. Назва з екрана.

6. Законопроект о регулировании криптовалют в Украине представят до конца года URL: <https://forklog.com/zakonoproekt-o-regulirovanii-kriptovalyut-v-ukraine-predstavlyat-do-kontsa-goda/>. Назва з екрана.

7. Наконечний С. Криптовалюти в Україні // Юридична газета № 46 (596). URL: <http://jur-gazeta.com/publications/practice/informaciyne-pravo-telekomunikaciyi/kriptovalyuti-v-ukrayini-.html>. Назва з екрана.
8. Беата Бель, Олександр Бурмагін, Томаш Патора, Олег Хоменок. Посібник з журналістських розслідувань. Теорія та практика. – Київ, 2013. – 190 с.
9. Сільверман К. Посібник з верифікації URL: http://verificationhandbook.com/book_ua/. Назва з екрана.
10. Сайт CipherTrace. URL: <https://ciphertrace.com/financial-investigations-and-blockchain-forensics/>. Назва з екрана.
11. Из Дублина с любовью: куда ведут следы биткоин-биржи Bitsane, исчезнувшей с миллионами евро. URL: <https://forklog.com/iz-dublina-s-lyubovyu-kuda-vedut-sledy-bitkoin-birzhi-bitsane-ischeznuvshej-s-millionami-evro/>. Назва з екрана.

Чередниченко О.Ю.

кандидат економічних наук, доцент,
докторант кафедри
економіки та управління виробничим
і комерційним бізнесом Українського державного
університету залізничного транспорту,
професор спеціальної кафедри №1
«Правові засади державної безпеки» Інституту
підготовки юридичних кадрів для СБ України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

**ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ
ОРГАНІВ ЩОДО ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ
ДЕРЖАВИ (НА ПРИКЛАДІ ЗАЛІЗНИЦІ) ВІД ЗЛОЧИННИХ ПОСЯГАНЬ
В СУЧАСНИХ УМОВАХ**

Залізничний транспорт країни забезпечує більшість перевезень вантажів, в тому числі небезпечних, військового та спеціального призначення, а також значну кількість пасажирських перевезень. Для виконання вказаних завдань залізничники повинні працювати безпечно, безперебійно, ефективно, задовольняючи в повному обсязі потреби національної економіки та суспільства в перевезеннях. Нажаль, на роботу залізничного транспорту нерідко впливають як внутрішні так і зовнішні фактори.

Більшість зовнішніх факторів втручання в діяльність залізниці в професійному середовищі залізничників кваліфікуються як акти незаконного втручання в діяльність залізничного транспорту. Актом незаконного втручання в діяльність залізничного транспорту є протиправні дії, пов'язані з посяганнями на нормальну і безпечну діяльність залізничного транспорту та об'єкти залізничного транспорту, що спричинили або могли спричинити загрозу життю та здоров'ю людей, майнові збитки, або інші випадки, що

створюють ситуації для таких наслідків.

Найбільш поширені приклади цього:

- крадіжки обладнання, елементів інфраструктури, рухомого складу, вантажів;
- терористичні та диверсійні акти на об'єктах залізниці;
- дорожньо-транспортні події на коліях;
- перешкоджання виконанню посадовими особами залізниці службових обов'язків;
- пошкодження інфраструктури, рухомого складу;
- перекриття руху потягів і т. ін.

Кожний акт несанкціонованого втручання в діяльність залізничного транспорту загрожує безпеці руху поїздів, життю і здоров'ю пасажирів та залізничників, призводить до фінансових та матеріальних збитків.

Досвід останніх років свідчить, що саме терористичні та диверсійні акти на залізницях є найбільш небезпечними проявами актів несанкціонованого (незаконного) втручання в діяльність залізничного транспорту, що призводять до людських та значних матеріальних втрат. Так, в період 2014-2015 років лише в Харківському регіоні на об'єктах залізничної інфраструктури було скоєно 16 терористичних актів і диверсій та сумісними діями співробітників Національної поліції та СБУ попереджено майже вдвічі більше аналогічних правопорушень.

За прогнозами фахівців, враховуючи події в зоні проведення операції об'єднаних сил, складнощі криміногенної обстановки в державі, падіння соціально-економічного рівня населення, ситуація в найближчий час не покращиться.

Залізничники намагаються проводити заходи, спрямовані на зменшення кількості несанкціонованих втручань в діяльність залізничного транспорту, а саме:

- інформують пасажирів через ЗМІ та на вокзалах, станціях про можливі наслідки неправомірних дій;
- оснащують станції та вокзали системами відео-нагляду;
- здійснюють охорону власними службами охорони окремих об'єктів залізниці;
- інструктують пасажирські, локомотивні бригади та працівників вокзалів щодо поведінки у разі виникнення надзвичайних ситуацій і т.ін.

Але ці заходи не дозволяють повністю виключити можливості скоєння злочинів. Співробітники залізниці, незважаючи на наявність у складі залізничної галузі служби охорони не в змозі в повному обсязі самостійно забезпечити безпеку в місцях масового скупчення людей (пасажирів), уразливих в диверсійному відношенні об'єктів, підприємств та установ задіяних в технологічному процесі руху потягів. Вони не мають повноважень щодо протидії окремим видам злочинів, а головне не мають права

здійснювати оперативно-розшукові заходи та заходи щодо здійснення негласних слідчих (розшукових) дій.

Аналіз розвитку криміногенної обстановки на об'єктах критичної інфраструктури свідчить, що в сучасних умовах, реальна взаємодія залізничників з правоохоронними органами, котрі здійснюють охорону правопорядку на залізничному транспорті, протидіють злочинності на вказаних об'єктах відбувається гірше ніж у часи функціонування підрозділів транспортної міліції та носить більш ситуаційний характер. Дещо краще налагоджена взаємодія між підрозділами національної поліції, залізничниками та співробітниками СБУ з питань протидії терактам та диверсіям.

На жаль в останній час, практика залучення до патрулювання та охорони окремих об'єктів залізничної інфраструктури співробітників національної поліції та військовослужбовців національної гвардії України теж не носить системний характер.

Набутий досів свідчить, що протидія та нейтралізації загроз від несанкціонованого втручання в діяльність залізничного транспорту потребує використання нових методик і механізмів, нових підходів та напрацювань, а також використання світових безпекових стандартів.

На нашу думку, для виправлення ситуації в першу чергу необхідно:

- переглянути нормативно-правові акти щодо взаємодії правоохоронних органів і структур залізничного транспорту (закони, постанови, накази, розпорядження, вказівки і т.д.);
- додатково вивчити питання доцільності створення підрозділів транспортної поліції, як окремих самостійних підрозділів беручи до уваги приклади функціонування аналогічних підрозділів поліції Великобританії чи Німеччини;
- користуючись оновленою нормативно-правовою базою налагодити дієву взаємодію з правоохоронними органами та силами правопорядку.

Автор акцентує увагу на те що світовий досвід знаходження правоохоронців в місцях масового скупчення людей серед пасажирів на вокзалах, перонах є дуже ефективним засобом попередження та протидії скоєння правопорушень.

Доречи вагомою перевагою є і те, що співробітники національної поліції та військовослужбовці національної гвардії мають закріплене законом право застосовувати вогнепальну зброю, спеціальні засоби, а також затримувати злочинців, документувати їх протиправну діяльність.

Відомчі служби охорони наділені цими правами частково (в частині використання вогнепальної зброї та спеціальних засобів на окремих об'єктах та при певних умовах), а приватні охоронні агенції взагалі позбавлені такого права.

Таким чином, організувавши реальну, системну, взаємовигідну співпрацю та взаємодію суб'єктів сил охорони правопорядку та персоналу залізниці можна суттєво покращити криміногенну обстановку на об'єктах залізничної інфраструктури в сучасних умовах розвитку держави.

Шапарь А.О.

кандидат юридичних наук

завідувач кафедри

оперативно-розшукової діяльності

Донецького юридичного інституту МВС України

Ткачено Ю.С.

заступник начальника відділу

кримінальної поліції

Криворізького відділу поліції

ГУНП в Дніпропетровській області

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Злочинність являється негативним фактором, який переслідує розвиток нашого суспільства на протязі усіх відрізків історії. Для ефективної боротьби з нею застосовується оперативно-розшукова діяльність – система гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів (ст. 2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»). Іншими словами – це соціально корисна людська діяльність спрямована на виконання соціально корисних завдань і функцій держави [6, с. 32].

Беручи до уваги пріоритет загальнолюдських цінностей, оперативно-розшукова діяльність на сьогоднішній день має здійснюватися з урахуванням додержання законності та широкого спектра прав і свобод громадян. Велике значення має якісний контроль за їх дотриманням, так як проведення оперативно-розшукової діяльності у більшості випадків пов'язане з певним обмеженням прав і свобод громадян, стосовно яких така діяльність здійснюється. До таких випадків відносяться, насамперед, такі заходи, як: негласне виявлення та фіксування слідів тяжкого злочину, документів та інших предметів, що можуть бути доказами підготовки або вчинення такого злочину, одержання розвідувальної інформації шляхом проникнення оперативного працівника у приміщення, транспортні засоби і на земельні ділянки (ст. 8, п. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»); зняття інформації з каналів зв'язку, застосування інших технічних засобів отримання інформації (ст. 8, п. 9); контролювання шляхом відбору за окремими ознаками телеграфно-поштових відправлень (ст. 8, п. 10), що визнані винятковими та особливими, а тому підлягають серйозному регламентуванню підстав, порядку і нагляду щодо практичного їх здійснення.

Винятковість вказаних заходів оперативно-розшукової діяльності та особливість умов порядку їх проведення являється наслідком

конституційного закріплення гарантій недоторканності житла та забезпечення таємниці листування, телефонних розмов які передбачені ст. ст. 30, 31 Конституції України. Зміст особливого порядку застосування методів оперативно розшукової діяльності зумовлений ст. 32 Конституції України, якою визначено, що збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди можливі лише у випадках, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

З вищезазначеного випливає, що законодавець припускає обмеження в процесі проведення оперативно-розшукової діяльності певних конституційних прав та свобод громадян на умовах того, що такі обмеження мають винятковий і тимчасовий характер. Вони можуть застосовуватися лише у випадках чітко передбачених законодавством, відповідно до мети оперативно-розшукової діяльності – забезпечення безпеки суспільства і держави [4, с. 5]. Значна частина оперативно-розшукових заходів потребує санкціонування судом.

Важливим питанням дотримання законності при здійсненні оперативно-розшукової діяльності є здійснення оперативними підрозділами на підставі п. 2 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» оперативної закупівлі та контрольованого постачання товарів, предметів і речовин, у тому числі заборонених для обігу, у фізичних та юридичних осіб, незалежно від форм власності з метою виявлення та документування фактів протиправних діянь. Відповідно до вищезазначеного закону, дані заходи стосуються будь-яких товарів, предметів і речовин, а не лише наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів, як це донедавна передбачалося лише Законом України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними».

Для забезпечення законності має значення те, що у суті наведених оперативно-розшукових заходів простежуються елементи об'єктивної сторони певних злочинів, передбачених наприклад ст. ст. 309, 263 та ін. Кримінального кодексу України [3, с. 120]. Також можливі прояви провокації злочинів з боку суб'єктів оперативно-розшукової діяльності. Відповідно до цього проведення таких оперативно-розшукових заходів вимагає чіткого дотримання правил, встановлених відомчими нормативними актами, погодженими з Генеральною прокуратурою України і зареєстрованими в Міністерстві юстиції України.

Одним із питань що заслуговують на увагу з огляду на дотримання законності являє собою проведення оперативної комбінації. Під оперативною комбінацією слід розуміти комплекс поєднаних єдиним задумом оперативно-розшукових, оперативно-технічних та інших тактичних дій оперативних підрозділів щодо виявлення, попередження і розкриття злочинів, що полягає у штучному створенні сприятливих умов для вирішення оперативно-

тактичних завдань з приводу конкретної оперативно-розшукової ситуації. В суті оперативно-розшукового заходу закладено непроцесуальні методи пізнання разом з використанням досвіду практичної роботи оперативних співробітників. Завдяки цілеспрямованим зусиллям оперативних працівників, а також чітко узгодженому плану дій, у відповідності ст. 10 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та положенням Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», результати оперативно-розшукової діяльності, отримані під час проведення оперативних комбінацій, можуть стати основою доказової бази по кримінальній справі.

Треба мати на увазі те, що матеріали отримані в результаті проведення оперативної комбінації зможуть стати доказами лише у випадку чіткого дотримання встановленої процедури та вимог чинних законів, оскільки протоколи оперативно-розшукових заходів та додатки до них оцінюють за загальними правилами оцінки доказів [11, с. 113].

Важливою умовою для проведення оперативної комбінації є виключний характер її проведення. Вона може бути застосована лише у випадку, коли в наявних умовах оперативної обстановки поставлене завдання вирішити іншими шляхами неможливо і сприятливі умови для цього відсутні.

Ми вважаємо за важливе поряд з розглядом оперативної комбінації у аспекті дотримання законності згадати про оперативний експеримент. Такий оперативно-розшуковий захід досить широко застосовується правоохоронними органами Російської Федерації, Білорусі, Литви, що закріплене в їх національному законодавстві. М.А. Погорецький зазначає, що хоча чинне законодавство України не регламентує проведення такого оперативно-розшукового заходу, проте на практиці він широко використовується у процесі розкриття злочинів пов'язаних з проявами корупції. Оскільки оперативний експеримент постійно використовується в практичній діяльності оперативними підрозділами, то фактично можна вважати його самостійним оперативно-розшуковим заходом. Складність його проведення можна обумовити тим, що правозахисники часто трактують оперативний експеримент як такий захід, що порушує принцип законності при проведенні оперативно-розшукової діяльності і за своєю сутністю являється провокацією. Вони обґрунтовують свою позицію порушенням моральних принципів під час проведення оперативного експерименту і низькою професійною підготовкою оперативних співробітників, що компрометує працівників оперативних підрозділів в очах громадськості.

Одним з найдієвіших способів забезпечення законності під час проведення оперативно-розшукової діяльності є здійснення прокурорського нагляду, який має провідну роль у забезпеченні законності використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності в кримінальному процесі [9, с. 147]. До певного часу ця форма контролю за дотриманням законності базувалася на загальних та підзаконних нормативно-правових актів. Це мало

перелік вад які зумовлювалися недостатньою нормативною визначеністю. Не було визначено чітких підстав щодо витребування прокурорами для вивчення матеріалів оперативно-розшукової діяльності а також меж їх вивчення, місця та порядку роботи з такими матеріалами прокурорів. Зважаючи на це практика здійснення нагляду була недосконалою.

Сьогодні переглянута та змінена редакція ст. 14 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» - «Нагляд за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності» набагато чіткіше визначає повноваження прокурорів при перевірці законності ведення оперативно-розшукової діяльності і дає відповіді на питання які раніше були спірними. Слід зазначити, що обсяг документів та матеріалів оперативно-розшукової діяльності, які розглядає прокурор по оперативній добірці або оперативно-розшуковій справі,

визначається предметом перевірки. У кожній оперативно-розшуковій справі, в якій судом надано дозвіл на проведення оперативно-розшукових заходів, якими тимчасово обмежуються конституційні права і свободи людини і громадянина, прокуророві необхідно перевіряти, чи було заведено стосовно особи оперативно-розшукову справу, а також чи є в діях особи ознаки тяжкого та особливо тяжкого злочину, чи присутні дані, які б свідчили, що отримати інформацію іншим способом неможливо. Прокурор при вивченні подань оперативних підрозділів одночасно перевіряє матеріали оперативно-розшукової справи, у зв'язку з веденням яких виникла необхідність застосування цих виняткових заходів. Велике значення для дотримання законності має розгляд прокурором скарг на дії органу або посадової особи що здійснює оперативно-розшукову діяльність. Скарги на порушення конституційних прав і свобод громадян Генеральна прокуратура рекомендує розглядати в п'ятиденний термін але не пізніше місяця з моменту отримання скарги [6, с. 379].

Існуюча на сьогодні правова база оперативно-розшукової діяльності надає їй законного характеру та окреслює поле, у межах якого можливе здійснення такої діяльності. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» дає вичерпний перелік повноважень державних органів під час проведення оперативно-розшукових заходів. У ньому немає припущень або двозначного змісту. Це гарантує дотримання законності і спрямовує оперативні підрозділи на конкретну діяльність по виконанню покладених на них завдань [8, с. 111].

Тим не менше, для забезпечення більш якісного контролю за додержанням законності та захисту прав і свобод громадян від зловживання службовим становищем оперативних співробітників а також більш повного нормативного регулювання оперативно-розшукової діяльності велике значення має розробка документів відповідного нормативного та методичного характеру. У даній сфері необхідна чітка діюча система відповідних організаційних, методичних та практичних дій з боку оперативно-розшукових підрозділів і державних органів, на які покладено

функцію нагляду за дотриманням підрозділами законності. Пріоритетними з цих питань слід вважати ті, що спрямовані на упорядкування здійснення зазначених вище виняткових заходів оперативно-розшукової діяльності, а особливо тих, проведення яких має жорсткі правові межі. Реалізація вищезазначених порад надасть можливість максимального дотримання законності у процесі оперативно-розшукової діяльності.

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Київ, 1996.

2. Закон України від 02.07.2015 «Про Національну поліцію».

3. Кримінальний кодекс України (із змінами та доповненнями станом на 10.02.2012 р.). Харків: Одиссей, 2012. 232 с.

4. Законодавче забезпечення оперативно-розшукової діяльності. Збірник нормативно-правових актів / Упоряд.: І.В. Сервецький, С.І. Ніколаюк, Р.О. Коніжай, В.І. Ламутко, О.М. Юрченко. Київ: Національна академія внутрішніх справ України, 2001. 268 с.

5. Оперативно-розшукова діяльність та додержання державної таємниці в країнах СНД: збірник законів про оперативно-розшукову діяльність та державну таємницю / Укладачі: Кириченко О.В., Зубач І.М., Новиков О.В., Білий А.В. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 464 с.

6. Науково-практичний коментар Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». 3-тє вид., доп. (Станом на 1 червня 2006 року). Київ, 2006. 400 с.

7. Кримінально-процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар. За заг. ред. В.Т. Маляренка, В.Г. Гончаренка. Видання п'яте, перероб. та доп. Київ: Юрисконсульт, КНТ. 2008. 896 с.

8. Правові засади оперативно-розшукової діяльності: навч. посіб. (за вимогами кредитно-модульної системи навчання). Харків: Харків юридичний, 2009. 348 с.

9. Оперативно-розшукова діяльність: навч. посіб. / Є.М. Моїсєєв, О.М. Джужа, Д.Й. Никифорчук та ін. / За ред. О.М. Джужа. Київ: Правова єдність, 2009. 310 с.

10. Некрасов В.А., Мацюк В.Я., Філіпенко Н.Є., Родинюк Л.В. Оперативно розпізнавання: монограф. Київ: КНТ, 2007. 216 с.

11. Лобойко Л.М. Кримінально-процесуальне право: Курс лекцій: навч. посіб. Київ: Істина, 2005. 456 с.

Шаповаленко Є.В.

кандидат юридичних наук

доцент кафедри

оперативно-розшукової діяльності

Національної академії внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІД ЧАС РОЗШУКУ ПІДОЗРЮВАНОВОГО АБО ОБВИНУВАЧЕНОГО

На сучасному етапі розвитку країн світу, у тому числі – нашої держави, інформація перетворилася в один з найбільш важливих ресурсів, а обліки та автоматизовані інформаційні системи стали необхідним інструментарієм майже у всіх сферах людської діяльності, у тому числі під

час розшуку підозрюваного та обвинуваченого. Ця діяльність являє собою процес пошуку, дослідження та використання інформації, за допомогою якої формується уявлення про об'єкт розшуку. Від кількості та якості інформації, її доступності для працівників органів досудового розслідування, оперативних підрозділів, тобто, від рівня їх інформаційної забезпеченості залежить ефективність цієї діяльності.

Одні з перших спроб визначення поняття «інформаційна система» були зроблені в кібернетиці, де вважали, що інформаційна система – це система оброблення інформації у будь-якій предметній сфері із засобами накопичення, зберігання, оновлення, пошуку й видачі даних. Різновиди визначень понять інформаційних систем можна знайти у словниках, спеціалізованій літературі із соціології, інформатики, філософії, економіки тощо. Окремі з них інформаційну систему розуміють як систему «машина-людина», інші – системну роботу з даними, інформаційні процеси, потоки тощо.

Існує думка, що зазначена система визначалася як: «організаційно-упорядкована сукупність документів (масивів документів)» [1 с. 345]; «технологічна система, яка є сукупністю технічних, програмних та інших засобів» [2 с. 523]. Насправді, інформаційну систему можна визначити як сукупність телекомунікаційних засобів для збереження та оброблення даних з метою отримання інформації про осіб, які цікавлять працівників правоохоронних органів.

У криміналістиці згідно з визначенням, запропонованим В.В. Бірюковим, яке, на нашу думку, найбільш повно визначає поняття «інформаційна система» – це організаційно впорядкована сукупність масивів інформації про певні об'єкти й інформаційні технології, у тому числі засоби сучасної комп'ютерної техніки, програмного забезпечення та мереж зв'язку, що забезпечують процеси введення, опрацювання й видачі інформації користувачеві [3, с. 623].

Законодавець дає визначення інформаційної (автоматизованої) системи як організаційно-технічну систему, в якій реалізується технологія обробки інформації з використанням технічних і програмних засобів [4].

Отже, на нашу думку інформаційній системі, які використовують в розшуковій роботі – це сукупність організаційно-технічних заходів, спрямованих на поєднання та упорядкування, оброблення, захист інформаційних ресурсів з метою надання автоматизованого доступу й видачі даних у вигляді, зручному для сприйняття користувачем.

В свої працях Д.В. Дабіжа зазначає, що одним із інноваційним напрямком є інформаційно-консультаційні системи. Саме вони на підставі аналізу вихідної інформації допомагають правильно сформулювати слідчі версії та сприяти в обранні тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій. Так, слідчий може одержати дані про всі можливості інформаційно-довідкових картотек і колекцій про об'єкти, які в них вміщені, про шляхи

отримання цієї інформації при проведенні слідчих (розшукових) дій, але ця форма застосування спеціальних знань і криміналістичних обліків на практиці використовується рідко [5, с. 24]. У діяльності підрозділів Національної поліції, пов'язаній з розшуком осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання використовуються саме інформаційно-пошукові системи, які являють собою функціональні системи, що забезпечують збирання, збереження та видачу інформації за запитом користувача. У свою чергу, автоматизована інформаційно-пошукова система створена на базі використання комп'ютерної техніки та введена з метою подальшого вдосконалення централізованого накопичення, обробки (включаючи відповідні діагностичні та ідентифікаційні дослідження) та пошуку довідкової, орієнтуючої та іншої інформації в боротьбі зі злочинністю [6, с. 44–46; 7 с. 223].

Таким чином, обліки та інформаційні системи, що можуть використовуватись в розшуковій роботі підрозділів Національної поліції України, на нашу думку, слід розглядати в наступних аспектах:

- це інформаційні системи, що забезпечують отримання, систематизацію, обробку, зберігання та видачу відомостей, необхідних для розшуку підозрюваного та обвинуваченого;
- це телекомунікаційні системи, що призначені для передачі відомостей для розкриття, розслідування, попередження злочинів та розшуку злочинців;
- це системи, які повинні своєчасно реагувати на досягнення науково-технічного прогресу, розвиток новітніх (високих) технологій та їх запровадження в діяльності Національної поліції України.

1. Копылов В.А. Информационное право: учеб. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Юристъ, 2002. 512 с.

2. Бачило И.Л., Лопатин В.Н., Федотов М.А. Информационное право: учеб. Санкт-Петербург: Изд-во «Юридический центр ПРЕСС», 2001. 789 с.

3. Бірюков В.В. Теоретичні основи інформаційно-довідкового забезпечення розслідування злочинів: монограф. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2009. 664 с.

4. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах: Закон України від 31.05.2005 № 2594-IV-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80>

5. Разумов Е.О., Волкова А.Е. Про вдосконалення непроцесуальної форми використання спеціальних знань // Криміналістичний вісник: наук.-практ. зб. 2007. Вип. 1. С. 23–25.

6. Дубровин С.В. Методологические аспекты криминалистической диагностики: монограф. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2002. 71 с.

7. Дабіжа Д.В. Використання інформаційних систем під час розслідування кримінальних правопорушень // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ: серія юридична: зб. наук. пр. 2015. № 4. С. 221–230.

З М І С Т

Кузнєцов М.В. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ СУПРОВОДЖЕННЯ РОЗКРИТТЯ ТЯЖКИХ ТА ОСОБЛИВО ТЯЖКИХ ЗЛОЧИНІВ ПІДРОЗДІЛАМИ ОПЕРАТИВНО-ТЕХНІЧНИХ ЗАХОДІВ	3
Огурченко В.Г. ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕНІ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ ЗЛОЧИННИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ..	6
Канцідайло О.О. СПЕЦІАЛІЗОВАНЕ ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАТИВНО- РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ У ПРАКТИЦІ ОПЕРАТИВНО- РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	10
Кириченко О.В. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ	12
Дараган В.В. ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ У СФЕРІ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ	16
Шинкаренко І.Р. МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ, ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ПАРАДИГМИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	19
Албул С.В., Форнальчук І.Л. ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ ДЕПАРТАМЕНТУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ ТА КООРДИНАЦІЇ ПОЛІЦІЇ «102» ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	25
Балабан С.М. ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕЗАКОННИХ ЗАВОЛОДІНЬ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ	28

Біщора О.В. СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ» ТА «ЗАПОБІЖНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ»	30
Бойко О.П. АЛГОРИТМ ДІЙ СЛІДЧОГО ЩОДО ОЦІНКИ ЯКОСТІ ІНФОРМАЦІЇ ПРИ НАПРАВЛЕННІ ОПЕРАТИВНИМ ПІДРОЗДІЛОМ МАТЕРІАЛІВ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ОПЕРАТИВНО РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДО ОРГАНУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ	32
Бурак М.В., Шевчук О.Ю. ПОПЕРЕДЖЕННЯ РОЗБОЇВ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	34
Волинець П.П. ОБГРУНТУВАННЯ РОЛІ І МІСЦЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ФУНКЦІОНУВАННІ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИКОРДОННОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	38
Вакуленко А.Е. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ СПРИЯННЯ ГРОМАДЯН ОПЕРАТИВНИМ ПІДРОЗДІЛАМ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ: СУЧАСНИЙ СТАН ПРОБЛЕМИ	41
Волошина М.О. ЗАКОНОДАВЧІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ОПЕРАТИВНОГО ПОШУКУ ПЕРВИННОЇ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ..	44
Дьоров С.Л. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАТИВНОГО (ІНІЦІАТИВНОГО) ПОШУКУ ЗЛОЧИННО-АКТИВНИХ ОСІБ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	49
Єрменчук О.П. ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УКРАЇНІ ЧЕРЕЗ КРИМІНАЛІЗАЦІЮ ДІЯННЯ «НАВМИСНА ПОМИЛКА»	52
Єфімов В.В. ОКРЕМІ АСПЕКТИ УЧАСТІ ОПЕРАТИВНОГО ПРАЦІВНИКА ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ УКРАЇНИ	55

Козлова А.О.

РОЛЬ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В РОЗВ'ЯЗАННІ ПИТАННЯ НЕДОПУЩЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ТУРИСТИЧНИХ КАНАЛІВ ДЛЯ НЕЛЕГАЛЬНОЇ МІГРАЦІЇ ТА ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ 57

Комар Ю.М.

ВИКОРИСТАННЯ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ДАКТИЛОСКОПІЧНОГО ОБЛІКУ ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ МВС 60

Крисяк П.В., Кливець В.В., Зайцев О.В.

АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ ТЕХНІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ 63

Літун О.О.

НАУКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗШУКУ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ДІТЕЙ, ЯКІ ЗНИКЛИ БЕЗВІСТИ 67

Міщанинець О.М.

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ДЕТЕКТИВІВ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ПРОБЛЕМИ 69

Олексенко В.Г.

СУЧАСНІ ВИМОГИ ЩОДО ДІЙ ПРАЦІВНИКІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ВІЯВЛЕННЯ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ ТА ПРЕКУРСОРІВ 72

Пашаєв А.З.

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ПРОТИДІЯ НЕЗАКОННОМУ ЗАВОЛОДІННЮ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ ШЛЯХОМ КОНФІДЕНЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА 75

Половніков В.В.

ЩОДО ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ОХОРОНИ І ЗАХИСТУ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ 77

Сидоренко А.М.

ПРОГРАМНО-АПАРАТНІ КОМПЛЕКСИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ У ПРАКТИЦІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 81

Сілюков В.О.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ 84

Стерненко Я.М. ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ДІТЬМИ	87
Супруненко А.М. АГЕНТУРНИЙ МЕТОД В ДІЯЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ УКРАЇНИ	90
Федотенко А.В. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО АЛГОРИТМІЗАЦІЇ ДІЙ ПО ПРОВЕДЕННЮ ОПЕРАТИВНО-ТЕХНІЧНИХ ЗАХОДІВ (НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ)	94
Хмеленко В.В. ВЗАЄМОДІЯ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ З ОРГАНАМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ПІД ЧАС ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ	96
Христов О.Л. АКТУАЛІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРСПЕКТИВ ВИКОРИСТАННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ	101
Худенко Д.М. МОЖЛИВІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ПОЛІЦІЇ ДОСВІДУ ЗМІ У ПОШУКУ ІНФОРМАЦІЇ З ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ (НА ПРИКЛАДІ КРИПТОВАЛЮТНОЇ БІРЖІ)	103
Чередниченко О.Ю. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЩОДО ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ДЕРЖАВИ (НА ПРИКЛАДІ ЗАЛІЗНИЦІ) ВІД ЗЛОЧИННИХ ПОСЯГАНЬ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	106
Шапарь А.О., Ткачено Ю.С. ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	109
Шаповаленко Є.В. ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІД ЧАС РОЗШУКУ ПІДОЗРЮВАНОВОГО АБО ОБВИНУВАЧЕНОГО	113

Наукове видання

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ:
ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Матеріали

*Всеукраїнської науково-практичної конференції
(8 листопада 2019 року, Дніпропетровський
державний університет внутрішніх справ)*

Частина 1

Оригінал-макет – *Самотуга А.В.*

Підп. до друку 06.11.2019 р. Формат 60x84/16. Гарнітура – Times. Друк трафаретний.
Папір офісний. Ум.-друк. арк. 7,00. Обл.-вид. арк. 7,00. Тираж 50 прим. Замовлення № 06/19-зб.

Редакційно-видавниче відділення відділу організації наукової роботи ДДУВС
49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26, т. (056) 370-96-59

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДП № 164-р від 07.08.2013